

ELS MEUS BESAVIS A LA GUERRA CIVIL ESPANYOLA (1936-1939)

LAIA BENAIGES FERRÉ

2n Bat B

INSTITUT JOAN PUIG
I FERRETER

TUTORA: ESMERALDA
JIMÉNEZ

Curs 2020-2021

A tots aquells que van perdre, que van ser tots,

I a la memòria dels meus besavis.

ABSTRACT

Català

Un treball, tres històries, les dels meus besavis a la Guerra Civil espanyola (1936-1939). Josep Ferré Pinyol, Josep Griñó Ripoll i Francesc Benaiges Bladé. Com ells, milers de combatents més, per voluntat pròpia o no, van haver de prendre les armes i començar un nou capítol de la seva vida que va durar quatre durs i llargs anys.

80 anys després, descobreixo aquestes històries, les quals no n'havia sentit a parlar quasi gens. I decideixo desenterrar-les per intentar conèixer les vides dels meus besavis i deixar-les per escrit, perquè d'aquesta manera no quedin en l'oblit.

Gràcies a les cartes i als documents que han guardat els meus avis i familiars durant tots aquests anys, i a les entrevistes que he fet als mateixos, he pogut presentar les figures dels meus besavis i refer els seus passos durant la Guerra Civil.

En definitiva, tot i que no ha estat un treball gens fàcil, estic satisfeta d'haver ajudat a tancar aquestes tres històries com es mereixien, amb dignitat i respecte.

Castellà

Un trabajo, tres historias, las de mis bisabuelos en la Guerra Civil española (1936-1939). Josep Ferré Pinyol, Josep Griñó Ripoll y Francesc Benaiges Bladé. Como ellos, miles de combatientes más, por voluntad propia o no, tuvieron que tomar las armas y comenzar un nuevo capítulo de su vida que duró cuatro duros y largos años.

80 años después, descubro estas historias, de las que casi no había oído hablar. Y decido desenterrarlas para intentar conocer las vidas de mis bisabuelos y dejarlas por escrito, para que de este modo no caigan en el olvido.

Gracias a las cartas y los documentos que han guardado mis abuelos y familiares durante todos estos años, y a las entrevistas que he hecho a los

mismos, he podido presentar las figuras de mis bisabuelos y rehacer sus pasos durante la Guerra Civil.

En definitiva, aunque no ha sido un trabajo nada fácil, estoy satisfecha de haber ayudado a cerrar estas tres historias como se merecían; con dignidad y respeto.

Anglès

One assignment, three stories, those of my great-grandparents in the Spanish Civil War (1936-1939). Josep Ferré Pinyol, Josep Griñó Ripoll and Francesc Benaiges Bladé. Like them, thousands more fighters, by their own free will or not, had to take up arms and began a new chapter in their lives that lasted four hard, long years.

80 years later, I discover these stories, which I had hardly heard of. And I decide to dig them up to try to find out the lives of my great-grandparents and leave them in writing so that they do not get forgotten.

Thanks to the letters and documents that my grandparents and relatives have kept all these years, and to the interviews I have done to them, I have been able to present the figures of my great-grandparents and redo their footsteps during the Civil War.

All in all, while it has not been an easy job, I am pleased to have helped close these three stories as they deserved, with dignity and respect.

ÍNDIX

1.	Introducció	1
1.1.	Objectius	1
2.	Context històric	3
2.1.	Batalla del Segre	6
2.2.	Batalla de Terol.....	8
2.3.	Repressió franquista	10
3.	Arbre genealògic.....	12
4.	Besavis.....	13
4.1.	Josep Ferré Pinyol.....	13
4.1.1.	Breu presentació del besavi.....	13
4.1.2.	Vida de la família abans i després de la guerra.....	14
4.1.3.	El meu besavi a la guerra civil.....	17
4.1.4.	Altres.....	39
4.2.	Josep Griño Ripoll	51
4.2.1.	Breu presentació del besavi.....	51
4.2.2.	Vida de la família abans i després de la guerra.....	51
4.2.3.	El meu besavi a la guerra civil.....	54
4.2.4.	Altres.....	83
4.3.	Francesc Benaiges Bladé	88
4.3.1.	Breu presentació del besavi.....	88
4.3.2.	Vida de la família abans i després de la guerra.....	88
4.3.3.	El meu besavi a la guerra civil.....	90
4.3.4.	Altres.....	116
5.	Memòria històrica	128
6.	Conclusions	135
7.	Llista de referències	138
8.	Agraïments	145
9.	Annexos	146
9.1	ANNEX A – CARTES JOSEP FERRÉ PIÑOL	146
9.2	ANNEX B – DOCUMENTS JOSEP FERRÉ PIÑOL	154
9.3	ANNEX C – CARTES JOSEP GRIÑÓ RIPOLL.....	163
9.4	ANNEX D – DOCUMENTS JOSEP GRIÑÓ RIPOLL	167

9.5	ANNEX F – CARTES FRANCESC BENAIGES BLADÉ	168
9.6	ANNEX G – DOCUMENTS FRANCESC BENAIGES BLADÉ	176

1. Introducció

1.1. Objectius

Els objectius d'aquest treball de recerca són, en primer lloc, conèixer i donar a conèixer la història dels meus besavis, i al mateix temps i en segon lloc, respondre les preguntes i inquietuds que han anat apareixent als seus descendents al cap dels anys.

Dos dels meus besavis van morir quan els seus fills eren molt petits, i això va fer que coneguessin la vida dels seus respectius pares a partir del que havien sentit a casa sobre ell, o a gent del poble, és a dir, per transmissió oral. I com tots sabem, la transmissió oral no és precisament gaire objectiva. A més a més, la mort d'un familiar és un tema molt delicat i tenint en compte la por a la repressió que tenia la gent que va viure la guerra i que els ha quedat per sempre, tots els temes relacionats amb la guerra, són tabús, fins i tot actualment.

Per tant, aquest treball pretén ser també una eina de transmissió d'aquestes tres històries, ja que com he comentat, no sempre és fàcil explicar fets relacionats amb la Guerra Civil.

Així mateix, el que faig en aquest treball és desenterrar tres històries properes i delicades, però tenint en compte que no són les úniques. N'hi ha milers més d'enterrades.

Des de la finalització de la Guerra Civil i fins l'actualitat, no n'hem sentit massa a parlar de les víctimes. I crec que ja és hora de començar a treure a la llum la veritat històrica, que mai ningú ens ha mostrat. Crec que els familiars de desapareguts, morts, o afectats de la Guerra Civil tenen dret a conèixer la veritat, i així poder tancar les ferides que va obrir aquesta guerra.

Així doncs, aquest és el meu petit gra de sorra en aquest gran moviment de la memòria històrica, que hem pogut observar durant els últims anys.

El quart i últim objectiu, és experimentar i gaudir de la història, ja que aquest treball és una petita mostra del que m'agradaria continuar fent en un futur.

Respecte a la motivació de triar aquest tema, podria dir que la història m'ha cridat l'atenció des de ben petita. Potser perquè a la resta de la família també els interessa. Sempre hem visitat museus o exposicions quan hem tingut l'oportunitat. Sobretot, m'agrada la història més recent, com la Guerra Civil, tot i que a hores d'ara, cursant segon de batxillerat, només n'he sentit a parlar als meus familiars i no pas a l'escola o a l'institut. Fet que crec que és important explicar. Com pot ser que una guerra que va marcar tant a tota la població espanyola i sobretot a la catalana, no se'n parli fins a segon de batxillerat? Potser perquè no interessa que se'n parli gaire, però jo crec que és important, sobretot per entendre el present i el futur.

Les metodologies bàsiques emprades en aquest treball de recerca són la recerca bibliogràfica i documental, i el treball de camp.

En relació amb al treball bibliogràfic o documental, m'he basat en la lectura d'obres, la consulta de fonts primàries tant escrites com iconogràfiques, consulta d'obres secundàries com llibres de text, la consulta de fonts complementàries com estadístiques o gràfiques, l'elaboració d'esquemes, resums i mapes conceptuals, i la comparació dels resultats obtinguts a partir de fonts primàries i secundàries.

Altrament, en el treball de camp m'he basat en la realització d'entrevistes a persones físiques relacionades amb el tema de recerca, en el recull de dades, en l'assistència a manifestacions culturals (exposicions, museus ...), en la visita i observació directa de llocs d'interès del patrimoni històric-cultural, i la contrastació dels resultats obtinguts a partir d'altres fonts d'informació.

Pel que fa a la temporització, des de que em van assignar el nadal passat la tutora, l'Esmeralda Jiménez, he anat quedant amb ella sovint. Jo anava treballant, redactant i avançant el treball, i quan ja havia avançat un bon tros, quedava amb l'Esmeralda, per repassar-ho i corregir-ho.

2. Context històric

El 9 de desembre de 1931 es vota una nova Constitució a Espanya i es nomena president de la República a Aniceto Alcalá Zamora. Com a conseqüència de la reforma de la Constitució, el 15 de desembre de 1932, s'aprova l'Estatut d'autonomia de Catalunya i Francesc Macià és reelegit president de la Generalitat. Catalunya es converteix en una comunitat autònoma dins l'Estat espanyol i s'estableix el català com a llengua oficial de Catalunya. L'Estatut comporta el funcionament del Tribunal de Cassació, òrgan creat el 1934, d'acord amb l'Estatut d'autonomia de 1932, el qual tenia jurisdicció en exclusiva sobre les matèries civils i administratives.

El 6 d'octubre de 1934 el Govern de Catalunya i un sector molt ampli de la població es revolta envers el Govern de Madrid, proclamant l'Estat català dins la República espanyola. Fruit d'aquest alçament, conegut com a Fets d'Octubre, Lluís Companys fou empresonat, juntament amb els consellers del seu govern, per part dels membres del govern de la República. El 21 de març de 1934 s'aprova la Llei de contractes de conreu, que corregia els abusos de la "rabassa morta" i preconitzava de forma moderada l'accés dels pagesos a la propietat de la terra conreada, a la vegada que es reforça la propietat privada de la mateixa davant els corrents socialitzadors. A pesar de la seva impugnació per part del Tribunal de Garanties Constitucionals de la República, després de la impugnació de la Lliga i de d'Institut Català de Sant Isidre, el clima social i polític que es va polaritzar al seu entorn va fer que els pagesos se sentissin amos de les terres cultivades.

Al febrer del 1936 se celebren eleccions generals i es produeix un triomf aclaparador del Front Popular. Tots els presos polítics i els de delictes comuns surten de la presó. S'obre un període prerevolucionari a Madrid i al sud d'Espanya. No es pot formar un govern estable que imposi ordre als extremistes i que alhora obligui a les classes propietàries a acceptar enèrgiques reformes socials i econòmiques.

El 18 de juliol de 1936 es revoltent les forces nacionals contra el Govern constituït. El 13 de setembre són declarats fora de la llei tots els partits i agrupacions polítiques per les forces franquistes, alhora que es decreta "la

incautació de los bienes muebles, inmuebles, efectos y documentos que pertenecieron a los referidos partidos o agrupaciones pasando todo ello a propiedad del Estado”.¹ El 25 de setembre, es publica un decret que prohibeix tota associació política i sindical, al mateix temps que s'imposen fortes sancions als infractors. Al 1937 cau en mans dels nacionals el País Basc i Astúries. El 5 d'abril de 1938, es decreta l'abolició de l'Estatut de Catalunya i es reverteixen a l'Estat les competències legislatives i executives que havien sigut traspassades el 15 de setembre de 1932. La pena de mort, abolida del Codi penal el 1932, és implantada per la Llei de 5 de juliol de 1938. El dia 25 de juliol comença la Batalla de l'Ebre, i acaba el 16 de novembre, deixant sentenciada la Guerra Civil. El 23 de desembre cedeix el front del Segre, el 15 de gener del 1939 cau Tarragona, el 26 de gener Barcelona és ocupada i Girona ho fa el 4 de febrer. El dia 10 de gener les tropes franquistes ja són a la frontera francesa. El 28 de febrer Azaña dimiteix. El 28 de març Madrid es rendeix, i seguidament ho fan València, Alacant, Múrcia i Almeria. El final de la guerra es proclama el dia 1 d'abril de 1939, quan tot el territori espanyol ha estat ocupat per les tropes de Franco.

---

¹ Aranzadi, núm 84, any 1939.

LA VANGUARDIA
 BARCELONA   ESPAÑOLA   Domingo 2 de abril de 1939 - Año de la Victoria
 Año LV - Número 22.652   Precio de este ejemplar 50 céntimos   SEGUNDA EPOCA

FRANCO, CAUDILLO VICTORIOSO

Cuartel General del Generalísimo
ESTADO MAYOR

PARTE OFICIAL DE GUERRA correspondiente al día 1.º de abril de 1939. - III Año Triunfal. - En el día de hoy, cautivo y desarmado el ejército rojo, han alcanzado las tropas nacionales sus últimos objetivos militares.

La guerra ha terminado

Burgos, 1.º de abril de 1939.
AÑO DE LA VICTORIA
Generalísimo Franco

Los Estados Unidos han reconocido al Gobierno Nacional de España

Washington, 30 de marzo. (Asociación Prensa.) - El Gobierno de los Estados Unidos ha reconocido al Gobierno Nacional de España, el cual ha sido proclamado por el Generalísimo Franco, jefe del Ejército Nacional, el día 1.º de abril de 1939.

El reconocimiento de los Estados Unidos al Gobierno Nacional de España, el cual ha sido proclamado por el Generalísimo Franco, el día 1.º de abril de 1939, es el resultado de una larga y paciente labor de propaganda llevada a cabo por el Gobierno Nacional de España, el cual ha sido proclamado por el Generalísimo Franco, el día 1.º de abril de 1939.

El reconocimiento de los Estados Unidos al Gobierno Nacional de España, el cual ha sido proclamado por el Generalísimo Franco, el día 1.º de abril de 1939, es el resultado de una larga y paciente labor de propaganda llevada a cabo por el Gobierno Nacional de España, el cual ha sido proclamado por el Generalísimo Franco, el día 1.º de abril de 1939.

El Caudillo escucha, emocionado, la lectura del último parte de guerra

Burgos, 1.º de abril. (Asociación Prensa.) - El Generalísimo Franco, jefe del Ejército Nacional, ha escuchado con emoción el último parte de guerra leído por el Generalísimo Franco, el día 1.º de abril de 1939.

El Generalísimo Franco, jefe del Ejército Nacional, ha escuchado con emoción el último parte de guerra leído por el Generalísimo Franco, el día 1.º de abril de 1939.

Telegrama del Cuartel al Excmo. Sr. D. Juan de Borja

Burgos, 1.º de abril. (Asociación Prensa.) - El Generalísimo Franco, jefe del Ejército Nacional, ha enviado un telegrama al Excmo. Sr. D. Juan de Borja, el día 1.º de abril de 1939.

El Generalísimo Franco, jefe del Ejército Nacional, ha enviado un telegrama al Excmo. Sr. D. Juan de Borja, el día 1.º de abril de 1939.

Diari LA VANGUARDIA, 02-04-1939.

FONT: LA VANGUARDIA.

2.1. Batalla del Segre

La Batalla del Segre va ser un combat que va tenir lloc durant la Guerra Civil espanyola, anterior a la gran Batalla de l'Ebre, en una franja entre la desembocadura del riu Segre a Mequinensa fins als Pirineus entre l'abril de 1938 al gener de 1939.

El front del Segre era important no sols per protegir la resta del territori català de l'ocupació franquista, sinó també per garantir el control de les preses i les centrals hidroelèctriques. Després de la caiguda de Lleida, l'exèrcit republicà es retirà direcció Balaguer perseguit per les tropes franquistes que no van trobar resistència. Tot i les consignes per defensar la ciutat de Balaguer, la 54 Divisió de l'exèrcit franquista va passar al marge esquerre del riu Segre i va establir el cap de pont de Balaguer. Ambdós bàndols van iniciar tasques de defensa i fortificació de la nova línia de front.

El Consell de Ministres de la República va decretar la militarització obligatòria de noves lleves perquè s'incorporessin a l'Exèrcit de l'Est per lluitar al front del Segre, una d'elles la Lleva del biberó. L'exèrcit Popular va incorporar uns 27.000 nois de la lleva del biberó que durant 20 dies van rebre instrucció militar i després van ser enviats a primera línia de foc.

El general republicà Vicente Rojo va ordenar l'inici de l'ofensiva per recuperar el cap de pont de Balaguer el 22 de maig de 1938 i es va allargar fins al 29 de maig. En l'estratègia d'avanç republicà hi havia l'objectiu de conquerir la cota 306, el tossal del Deu, que actualment es coneix com el Merengue perquè el capità Cabrera, de la 3a companyia republicana quan va rebre l'ordre d'atacar-lo va exclamar: "*Esto nos lo vamos a comer como un merengue*". Les tropes que defensaven el Merengue comptaven amb unitats especialitzades, com els Tiradors d'Infànteria, mentre que bona part dels atacants procedien de la lleva del biberó. El 29 de maig de 1938 el comandament republicà va fer el darrer intent i va desistir sense haver aconseguit cap dels seus objectius. Després de les

batalles del Segre, l'exèrcit republicà a Catalunya es va organitzar per planificar l'ofensiva de la Batalla de l'Ebre.²

Militars franquistes i alemanys es dirigeixen a la Seu, caserna i també presó de represaliats.

FONT: SEGRE.com

---

² La informació general sobre la Batalla del Segre ha estat extreta de Viquipèdia <https://ca.wikipedia.org/wiki/Batalla_del_Segre>

2.2. Batalla de Terol

Les operacions militars del bàndol franquista havien aconseguit el control del nord d'Espanya i es preparaven per a un atac definitiu sobre Madrid. A principis de desembre del 1937, l'alt comandament franquista planejava l'ofensiva en el centre i va reforçar el seu front nord-est amb bombardejos sistemàtics dels aeròdroms de l'Aragó.

D'altra banda, el comandament republicà havia aconseguit informació d'un avanç cap a Madrid preparat per al 18 de desembre. Després dels fracassos de Belchite i Brunete, la falta de resposta suposaria una derrota imminent en tots els fronts i Catalunya quedaria al descobert.

Durant la primera quinzena de desembre, l'Exèrcit Republicà va acumular homes i material entorn de Terol, principalment pel sud, i per la zona del riu Alfambra. El front, tenia uns 60 km.

La Divisió de Líster va atacar Terol en mig d'una nevada, el 15 de desembre del 1937, sense preparació artillera o aèria prèvies. Líster i el seu comandant -el Coronel Enrique Fernández Heredia- van moure les tropes per tal d'encerclar Terol. Les forces franquistes es van concentrar a l'interior de la ciutat i el dia 17 deixaren d'intentar de mantenir l'equilibri de forces a La Muela. El dia 22 els republicans aconseguien ocupar una part de la ciutat, però no van fer cap més avenç durant la setmana següent. Francisco Franco va decidir finalment, el 23 de desembre, d'enviar reforços a Terol, convençut que políticament no era convenient que una capital de província pogués caure en mans republicanes i determinat a no fer cap concessió a l'enemic. Franco havia tot just iniciat una gran ofensiva sobre Guadalajara i donar suport a Terol va comportar abandonar l'ofensiva i el disgust dels seus aliats italians i alemanys. L'ajut franquista de Terol també demostra que Franco rebutjava la idea d'un acabament fulminant de la guerra i acceptava un llarg enfrontament on aconseguís la victòria gràcies al pes de l'armament i de l'ajuda estrangera.

El 21 de desembre, les forces republicanes entraven a la ciutat. L'escriptor i periodista Ernest Hemingway, juntament amb dos periodistes més, acompanyaren les tropes assaltants en l'entrada a Terol. El comandant

franquista Rey d'Harcourt, concentrà les tropes que li restaven en un darrer punt de resistència al sud de la ciutat. El dia de Nadal, els franquistes encara controlaven un sector de la ciutat a partir de quatre punts claus: l'edifici del Govern Civil, el del Banc d'Espanya, el convent de Santa Clara i el Seminari. La mateixa Ràdio Barcelona anuncià que Terol havia caigut, però Rey d'Harcourt i els 4.000 homes que resten de la guarnició de Terol encara resistien. El setge continuà amb lluita cos a cos i edifici per edifici, amb grans pèrdues humanes per les dues parts. Els republicans castigaven intensament els edificis amb l'artilleria i després els assaltaven amb la baioneta.

Els últims bastions franquistes es van rendir al començament de 7 de gener de 1938 i les tropes republicanes van passar a la defensiva enfront a la cada vegada més intensa contraofensiva dels exèrcits franquistes.

Rendida Terol, les tropes franquistes van llançar un contraatac pel nord cap a l'Alto de Celadas y El Muletón, que dominen la vall del riu Alfambra. El dia 17 de gener, els nacionals trenquen les línies republicanes i amenacen de tallar la carretera d'Alcanyís, enmig d'una sèrie de tenaços combats aeris. Les Brigades Internacionals de la 35a Divisió van al lloc per aturar les tropes revoltades manades pel general Antonio Aranda.

No obstant això, aquest mateix dia s'estanca l'ofensiva dels nacionals, a causa del clima extremadament fred, que impedeix mobilitzar tropes al muntanyenc terreny de la província de Terol. Els comandaments revoltats aprofiten el descans per establir el seu pla d'atac contra la conca del riu Alfambra, amb la finalitat de trencar la resistència republicana i voltar decisivament la ciutat de Terol pel nord. Al mes de febrer els franquistes van desbordar els flancs republicans i van infligir a aquests una dura derrota a la zona de l'Alfambra, enfrontament que va suposar un greu menyscapte per a l'Exèrcit Popular. Després d'això, el camí estava obert i el 22 de febrer la ciutat de Terol tornava a mans de Franco. Encara que les operacions van constituir un greu desgast per a tots dos exèrcits, ho van ser especialment per als republicans.³

---

³ La informació general sobre la Batalla de Terol ha estat extreta de Viquipèdia <https://ca.wikipedia.org/wiki/Batalla_de_Terol>

Foto de Robert Capa⁴ presa a Terol.

FONT: Sàpiens.cat

2.3. Repressió franquista

Per imposar la dictadura, el règim franquista va efectuar una repressió sistemàtica a tots nivells, començant per la confiscació de pisos de famílies republicanes i continuant per les depuracions, detenció i càstig de totes aquelles persones sospitoses de ser contràries a la dictadura. Així doncs, la repressió era violenta i física, però també administrativa –com es va veure en l'educació-, religiosa, lingüística –com es va veure en la persecució del català-, econòmica, laboral, política, cultural i periodística.

Els informes que es van fer els primers anys del franquisme demostren que la repressió del règim podia afectar tothom i englobava tots els aspectes de la vida diària de les persones, fins i tot aquells més íntims. Era una espessa xarxa d'informes i denúncies en què participaven l'exèrcit, la policia, la guàrdia civil, Falange, l'Ajuntament i la guàrdia urbana.

Els informes i les denúncies servien per efectuar tota mena de represàlies i també de prova acusatòria en els judicis civils o consells de guerra

---

⁴ Robert Capa fou el corresposnal gràfic de guerra més important del Sxx.

sumaríssims que podien comportar anys de presó i fins i tot la pena de mort per a l'acusat.

Tot i que les xifres aproximatives de víctimes mortals varien molt per la voluntat del règim franquista d'amagar les dades, varis historiadors com Paul Preston, Santos Juliá o Eduardo Guzmán, calculen que el nombre de víctimes fou entre 90.000 i 200.000 morts.

A més a més, gran part de la població fou tancada en presons o en camps de concentració. D'altres foren castigats a treballs forçats en batallons de treballadors. Això, quan no eren despatxats de les seves feines o no podien circular lliurement sense el corresponent permís de les autoritats. Una altra manera de reprimir la població era duent a terme desaparicions forçades, robant nens, o reprimint la llengua i la cultura catalana. De fet, Josep Benet i Morell ⁵ va afirmar que el franquisme cercava «la desaparició de Catalunya com a minoria nacional dins l'Estat espanyol, amb la destrucció de la seva personalitat lingüística i cultural».

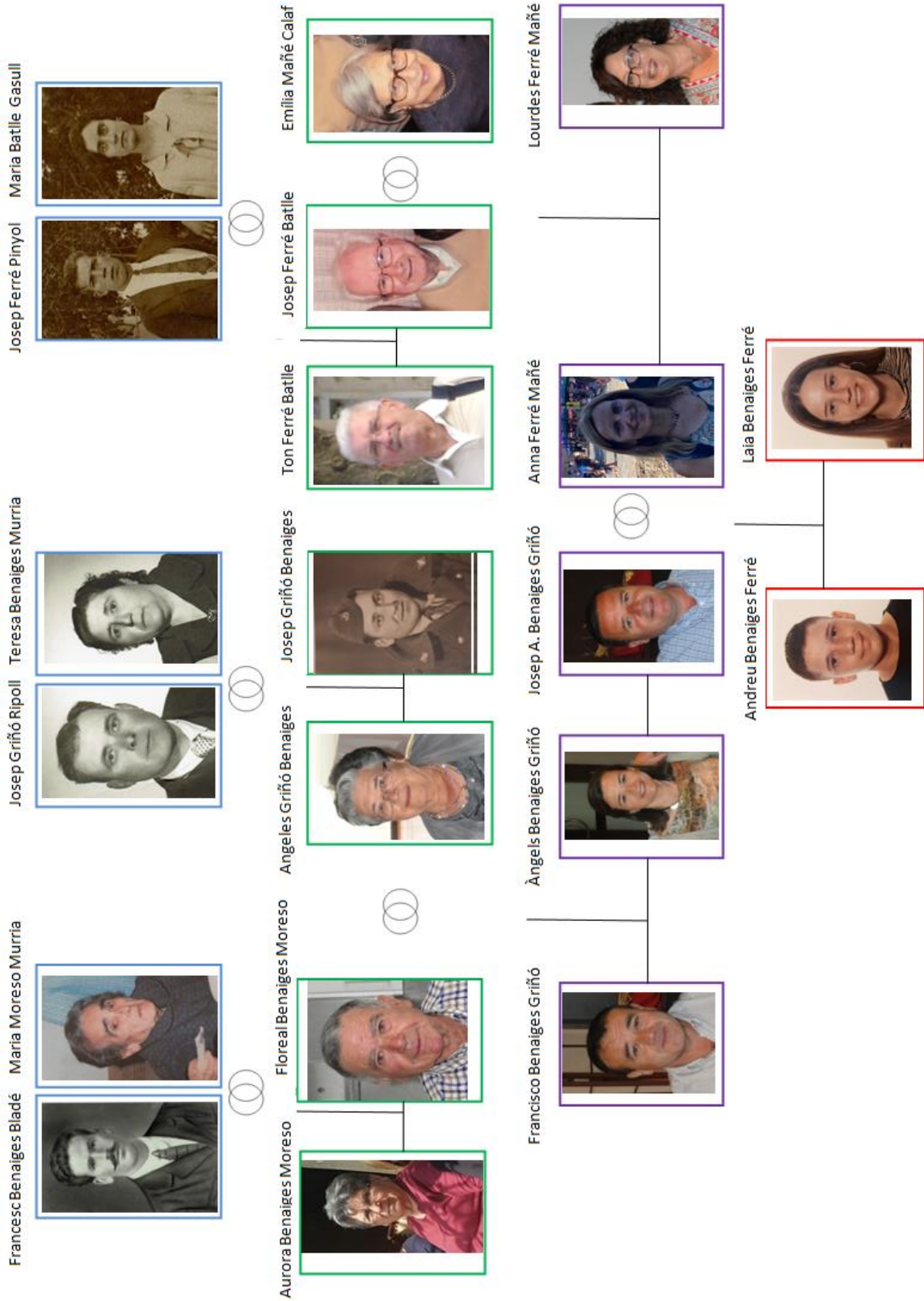
Les últimes víctimes del franquisme foren dos integrants d'ETA i tres membres del FRAP (Front Revolucionari Antifeixista i Patriota), les quals foren afusellades el 27 de setembre de 1975. Els fets pels quals se'ls acusava havien tingut lloc abans que el decret antiterrorista fos aprovat, vulnerant així un dels principis bàsics de qualsevol estat de dret.

En definitiva, el control governamental sobre la població era total i, àdhuc, asfixiant.

---

⁵ Josep Benet i Morell fou un historiador i polític català el qual durant els primers anys de la dictadura franquista, esdevingué un dels lluitadors més actius en favor de la democràcia i el catalanisme.

3. Arbre genealògic

4. Besavis

4.1. Josep Ferré Pinyol

4.1.1. Breu presentació del besavi

Josep Ferré Piñol
FONT: Arxiu personal

Josep Ferré Piñol, era un dels meus besavis per part de mare. Encara que oficialment es deia Joan, doncs el van inscriure malament en el Registre quan va néixer. Va néixer a Premià de Mar el 28 d'abril de 1907, segons certificat de naixement, tot i que va viure sempre a Vilassar de Dalt. Els seus pares eren Joan Ferré i Dolors Piñol, naturals de Vilaverd (Tarragona). El 15 de març de 1931, quan comptava vint-i-tres anys es va casar amb la Maria Batlle Gasull, natural de Vilassar de Dalt i filla d'Anton Batlle i Genoveva Gasull, que llavors tenia 19 anys.

Van tenir dos fills, en Josep (el meu avi) nascut el 17 d'abril de 1932 i que actualment té 88 anys i en Ton, que va néixer el 9 de Juliol de 1934 i va morir l'any 2012.

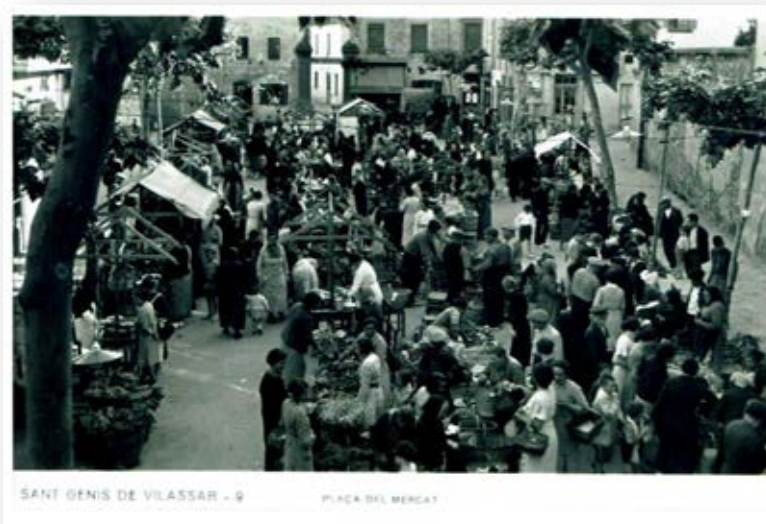
El meu besavi va morir a Cervera, el 30 de maig de l'any 1938, com a conseqüència de les ferides rebudes en combat al front del Segre, durant la Guerra Civil espanyola.

4.1.2. Vida de la família abans i després de la guerra

A Vilassar de Dalt va haver-hi una important indústria tèxtil que aprofitava la força del vapor per moure telers de cotó. L'any 1.932, amb 1.226 telers distribuïts entre 44 fabricants, Vilassar de Dalt és la capital comarcal del cotó i un dels principals nuclis de la industrialització tèxtil catalana.

El meu avi, m'explica que el seu pare, com la majoria de vilassarencs, treballava en una fàbrica tèxtil anomenada tint Delfí Pons de Vall coneguda també com el Tint de Baix, dedicada al blanqueig, tint i apresto de fibres tèxtils. Ell controlava el funcionament de sis telers, i després va passar a treballar de mecànic, arreglant màquines, treballant amb els seus cunyats, germans de la Maria, un d'ells, l'oncle Pepitu (Josep Batlle) era el que portava la màquina de vapor .

El meu besavi també feia altres feines, com molts en el seu temps: feia de barber i anava pels masos, i a més feia de pagès, a l'igual que el seu pare, en unes finques arrendades. Segons explica el meu avi, els seus pares es van poder casar gràcies a una bona collita de pèsols indians (els que ara s'anomenen tirabecs) que els va proporcionar els diners necessaris. La meva besàvia venia la verdura en una parada al mercat de Vilassar. De ben joveneta va decidir no estudiar i va començar a treballar a Cal Boter, on teixien i tenyien els fils. Més tard, també va anar a treballar al Tint de Baix, on hi treballaven tres germans seus. La meva mare recorda la seva àvia, la Maria, com una dona treballadora, humil i generosa.

Mercat de Vilassar.

FONT: Arxiu Josep Ferré.

Quan va arribar la guerra, els seus fills, el Josep i el Ton, van deixar d'anar a l'escola durant força temps. Una anècdota que m'explica el meu avi, és que el seu germà Ton i ell es van assabentar de que havia esclatat la guerra perquè les monges de l'escola on anaven van desaparèixer. També recorda, que més endavant, des de la terrassa de casa seva, veien com bombardejaven Barcelona, amb avions italians que venien de Mallorca. Recorda que quan arribaven els avions, per la ràdio deien: "Catalans, hi ha perill de bombardeig". Quan en Josep marxà a la guerra, la Maria es va haver de fer càrrec de les finques, tal i com es relata a les cartes⁶ que li enviava el Josep des del front, donant-li consells, de què havia de sembrar o de quan havia d'arrancar les patates. Però, m'ha explicat l'avi, que va ser per poc temps, ja que quan el propietari de la finca es va assabentar que el Josep era mort, va dir-li a la Maria, que el contracte l'havia signat amb el seu home, que no volia tenir tracte amb una dona i la va fer fora.

---

⁶ Referència a CARTA 2 (pàgina 27,28) i CARTA 3 (pàgina 30,31,32).

Josep Ferré i Maria Batlle.

FONT: Arxiu Josep Ferré.

Llavors la Maria va continuar treballant al Tint de Baix i se'n va anar a viure amb els dos fills, al mas del mateix Tint. En plena postguerra, amb els nens petits i sense l'home van ser uns anys durs. A la documentació s'adjunta una declaració de pobresa per a poder rebre ajuts (VEURE ANNEX B).

Uns anys més tard, sobre l'any 1941, que segons un certificat de l'empresa és quan va deixar de treballar al Tint, va traslladar-se a Barcelona amb els fills, al barri de Sants. La dona de l'amo de la fàbrica li va aconseguir feina fent la neteja del Bar del Cinema Manelic que era d'uns parents seus. Els nens van anar interns a l'Asil Duran de Sant Feliu de Llobregat. I de mica en mica, a Barcelona la Maria va refer la seva vida i la dels petits, i es va tornar a casar.

4.1.3. El meu besavi a la guerra civil

4.1.3.1. Què sé inicialment, abans de començar la recerca?

Inicialment, només sé que el meu besavi, Josep Ferré, va estar lluitant al front del Segre, on el van ferir i va morir. La família només va ser notificada de la seva mort, però no del lloc on havia estat enterrat i tampoc que hagués estat a l'hospital de Cervera.

El 2008, el seu fill Ton va començar a indagar i finalment la família consultant la web [Els morts de la Guerra Civil a la Segarra](#) van trobar el nom del besavi, contactaren amb l'historiador Jordi Oliva⁷ responsable del projecte i, s'assabentaren que el Josep havia mort a l'hospital militar de Cervera i que les seves restes descansaven a la fossa comuna del cementiri de la mateixa localitat.

4.1.3.2. A partir d'aquí, començo la recerca

Començo preguntant al meu avi, i m'explica tot el que sap que juntament amb les cartes i altres documents que té del seu pare i família i, la cerca d'informació, fan que pugui reconstruir els fets que li van esdevenir al meu besavi, durant la seva estada al front i que la família desconeix amb exactitud. Tota aquesta documentació original es troba a l'ANNEX A i B.

Reviso les dades del besavi que hi ha en el llistat de persones que van morir a l'hospital militar de Cervera de la web [Els morts de la Guerra Civil a la Segarra](#). Ens indica el nom i cognom, l'edat, la data de la mort, la unitat de l'exèrcit i la font d'on han tret la informació. Així doncs, sé que va morir el 30 de maig de 1938, que pertanyia a la 224a brigada mixta, 3r batalló, 1a companyia, i que això ho puc trobar al Registre Civil de Cervera, a la secció Defuncions, volum 45 i foli 72. Sol·licito el certificat literal de defunció al Registre Civil de Cervera.

---

⁷ Jordi Oliva és un historiador que l'any 1986, per encàrrec del Centre d'Història Contemporània de Catalunya i del seu director, l'historiador cerverí Josep Benet, va dur a terme la recerca consistent a relacionar els combatents de la comarca de la Segarra morts en acció de guerra, i els civils víctimes d'accidents derivats de la guerra, sobretot per l'explosió de bombes abandonades pels exèrcits.

REGISTRE CIVIL D

DISTRICTE

Número 122

Nom i Cognoms

Juan Ferrer
i Pined

A ⁽¹⁾ _____ a Launze hore
i _____ minuts del du d maig any
del mil nou cents tranta uit, davant del senyor
Francis Puigades i Estela Jutge municipal
accidental, i del senyor Abraam Ferrer
i Lacort, Secretari _____, és inscrita
la defunció de Juan Ferrer i Pined
d _____, natural d _____ ⁽²⁾,
fill _____ del senyor _____,
i de la senyora _____,
domicilia _____ a _____, d _____,
número _____, pis _____, de professió colt,
i estat ⁽³⁾ _____

_____ morí a ⁽⁴⁾ L'Hospital Militar, el
dia tranta d maig del seixt, a les vuit hores
i tranta minuts, a conseqüència d una ferida d'arma de
feu, rebuda al front _____ ⁽⁵⁾, segons resulta d ⁽⁶⁾ certificat
medic presentat _____, i reconeixement practicat; el seu cadàver haurà
de rebre sepultura al Cementiri d _____

Aquesta inscripció és feta en virtut d ⁽⁷⁾ L'ordenament pel
Comandant Militar d'aquesta Plaça

cal consignar encara que ⁽⁸⁾ el finat pertanyia al 224
Regiment d'Infanteria de 1.ª Batalló de Comenyanys
L'han presenciada com a testimonis el senyor Bartomeu Ferrer
i Regalado, i el senyor Pera Recartana
i Poca, majors d'edat i veïns
d _____

Llegida aquesta acta, és marcada amb el segell del Jutjat i signada pel
senyor Jutge, els testimonis ⁽⁹⁾ _____
Jo, el Secretari, en certifico. ⁽¹⁰⁾

No es llegirà d'aquest acte:
R. Puigades
Juan Ferrer

CERTIFICADO
CERTEJA
11 MES 2009
45
88

Certificat literal de defunció, Registre Civil de Cervera.

Durant l'etapa republicana (06-05-38 fins 08-01-39) l'hospital va registrar 252 morts, i durant l'etapa franquista (16-01-39 fins 07-03-39) en van registrar 42 més. Consulto a Internet sobre aquesta fossa comú, s'hi van enterrar més de 400 persones, entre elles hi havia refugiats, soldats republicans i franquistes morts a l'hospital de Cervera, presoners del camp de treball nº4 de Concabella, presoners del camp de concentració de Cervera, i civils que van morir a la capital de la Segarra.

els morts per la Guerra Civil a la Segarra

CASTELLANO

PÀGINA D'INICI | presentació | enllaços d'interès | opinió i consultes

CERCAR

Hospital Militar de Cervera | Hospital Militar de Sanaüja |
 Equip quirúrgic 53D de Guissona |
 Hospital Militar de Sisteró | Tren Hospital núm 20 |
 Camp de Treball núm 4 de Concabella | Camp de Concentració de Cervera |
 Altres víctimes

Cementiri de Cervera
(Foto Jordi Oliva)

Cementiri de Cervera. Indret on van ser sepultats els combatents
 morts a l'Hospital Militar l'any 1938 (Foto Jordi Oliva)

HOSPITAL MILITAR DE CAMPANYA DE CERVERA			
Emplaçament dins la ciutat: Escoles Nacionals i Universitat			
Relació dels responsables mèdics de l'Hospital Militar			
ETAPA REPUBLICANA (6-5-1938 fins 8-1-1939)		ETAPA FRANQUISTA (16-1-1939 fins 7-3-1939)	
EXÈRCIT DE L'EST – XVIII COS D'EXÈRCIT			
Clíniques núm. 1 i núm. 2			
*A partir 21-5- 1938			
Capità metge provisional:	Federico Cabanillas Sánchez	Capità metge:	Constantino Roldán Sevilla
Tinent metge provisional:	Josep Pinyol Hortet[1]		Andrés Arrugaeta
	Pere Fontanet Casanovas		J. Pruneda
*A partir 18-8- 1938		Tinent metge[2]:	Teófilo Bachiller
Capità metge:	Josep M ^a Rúbies Figueres		
	Laureà Prats Cateura		
	Pau Bricall Planes		
	Enrique Locker La Rosa		
	Antoni Llorens Bru		
	Jordi Pinyol Nolla		
	Francesc Montull Rossell		

...

ELS MEUS BESAVIS A LA GUERRA CIVIL ESPANYOLA (1936-1939)

27	MARTORELL FÀBREGAS, Pere (S)	31	26-5- 1938	Creixell de Mar (Tarragonès)	131 Bg Bat Sapadors	RCD T. 45 f. 30
28	MATEO BERMEJO, Joan (S)	--	26-5- 1938	---	120 Bg 1 Bat 2 Cia	RCD T. 45 f. 32
29	REVENGA LUANES, Saturnino (S)	--	26-5-1938	---	120 Bg 1 Bat 1 Cia	RCD T. 45 f. 31
30	VISIEDO CIRERA, Antoni (S)	--	26-5- 1938	---	---	RCD T. 45 f. 39
31	CONULL PALLECER, Jacinto (S)	--	27-5- 1938	---	131 Bg 521 Bat	RCD T. 45 f. 50
32	FARRERA MULLA, José (S)	--	27-5-1938	---	212 Bg 851 Bat 1 Cia	RCD T. 45 f. 48
33	Un ferit sense identificar	--	27-5- 1938	---	---	RCD T. 45 f. 43
34	MARTÍNEZ BELIMONTS, Joan (S)	--	27-5- 1938	---	123 Bg 491 Bat Cia Metralladores	RCD T. 45 f. 41
35	MARTÍNEZ MUÑOZ, Miquel (S)	--	27-5-1938	---	93 Bg 3 Bat 4 Cia	RCD T. 45 f. 46
36	MELENCHON MIRAS, Juan (S)	--	27-5- 1938	---	224 Bg 2 Bat 2 Cia	RCD T. 45 f. 49
37	MURATA MARÍN, Joan (S)	--	27-5- 1938	---	213 Bg 849 Bat 3 Cia	RCD T. 45 f. 40
38	PÉREZ NAVARRO, Antoni (S)	--	27-5- 1938	---	120 Bg 2 Bat 4 Cia	RCD T. 45 f. 45
39	RUBIO GRASO, Jesús (S)	--	27-5- 1938	---	224 Bg 1 Bat	RCD T. 45 f. 44
40	SOLÉ CUATRECASAS, Ramon (C)	--	27-5- 1938	---	123 Bg 492 Bat Cia Metralladores	RCD T. 45 f. 47
41	ULLOT LÓPEZ, Àngel (S)	--	27-5-1938	---	---	RCD T. 45 f. 42
42	AZNAR FLOR, Manuel (S)	--	28-5- 1938	---	13 Bg 852 Bat 5 Cia	RCD T. 45 f. 55
43	BAGET CASANOVAS, Jaume (S)	--	28-5- 1938	---	131 Bg 521 Bat 3 Cia	RCD T. 45 f. 56
44	BLAY SOLER, Marcelino (C)	--	28-5- 1938	---	122 Bg 488 Bat 1 Cia	RCD T. 45 f. 58
45	DEVIUS o Devins, Josep (S)	--	28-5- 1938	---	124 Bg 2 Bat 4 Cia	RCD T. 45 f. 57
46	LOPEZ LEON, Antonio (S)	--	28-5- 1938	---	A.A.E. Transmissions 1ª Cia telèfons (ciclista)	RCD T. 45 f. 51
47	RAMONEDA CORNES, Antonio (S)	--	28-5- 1938	---	146 Bg 582 Bat 4 Cia	RCD T. 45 f. 53
48	SEBASTIAN LAINA, Lorenzo (S)	--	28-5-1938	---	101 Bg 402 Bat 2 Cia	RCD T. 45 f. 59
49	VAZQUEZ RICO, Manuel (Cap)	--	28-5- 1938	---	3 Bg Mixta 8 Bat	RCD T. 45 f. 52
50	VIÑES SEGALÀ, Rosendo (S)	--	28-5- 1938	---	224 Bg Mixta 3 Bat 3 Cia	RCD T. 45 f. 54
51	CASELLAS NAVARRO, Josep (S)	--	29-5-1938	---	124 Bg 496 Bat 1 Cia	RCD T. 45 f. 66
52	ESPAÑOL POBLET, Ramon (S)	--	29-5- 1938	---	122 Bg 487 Bat 4 Cia	RCD T. 45 f. 65
53	MERCADER, Lluís (S)	--	29-5- 1938	---	120 Bg 4 Bat 1 Cia	RCD T. 45 f. 61
54	NAVARRO SOLER, Josep (S)	--	29-5-1938	---	224 Bg 1 Bat 3 Cia	RCD T. 45 f. 64
55	PEREA HERRADO, Mariano (Ser)	--	29-5- 1938	---	224 Bg 3 Bat 3 Cia	RCD T. 45 f. 67
56	RIUS JULIÀ, Josep (S)	--	29-5- 1938	Mataró (Maresme)	224 Bg 1 Bat 1 Cia	RCD T. 45 f. 63
57	TORREGROSSA VALLS, Salvador (S)	--	29-5- 1938	---	121 Bg Mixta 3 Bat 2 Cia	RCD T. 45 f. 60
58	VERJILLA PARRAMON, Félix (S)	--	29-5-1938	---	95 Bg Mixta 3 Bat 4 Cia	RCD T. 45 f. 62
59	CARLOS MAURIN, Juan (S)	--	30-5- 1938	---	224 Bg 3 Bat 2 Cia	RCD T. 45 f. 69
60	FERRER PIÑOL, Joan (S)	--	30-5- 1938	---	224 Bg Mixta 3 Bat 1 Cia	RCD T. 45 f. 72
61	MORLLEU MASCARGEL, Gabriel (S)	--	30-5-1938	---	---	RCD T. 45 f. 70
62	Un soldat sense identificar	--	30-5- 1938	---	---	RCD T. 45 f. 71
63	CASTANY BRUJAL, Josep (S)	--	31-5- 1938	---	120 Bg 1 Bat 3 Cia	RCD T. 45 f. 74
64	ESPRIU PONS, Ventura (S)	--	1-6- 1938	---	121 Bg 1 Bat 1 Cia	RCD T. 45 f. 75
65	FOALBUENA BARRAGON, Manuel	--	1-6-1938	---	38 D	RCD T. 45 f. 78
66	MERIOLA RODRIGUEZ, Antonio (Ser)	--	1-6- 1938	---	224 Bg 2 Bat 3 Cia	RCD T. 45 f. 76
67	Un soldat sense identificar	--	1-6- 1938	---	---	RCD T. 45 f. 77

Amb les dades recollides vaig posant fil a l'agulla: El 1938 van cridar al meu besavi a lluitar amb l'exèrcit republicà, tenia 31 anys i el seu fill Josep, el meu avi, tenia 6 anys i el Ton 2 anys menys. En aquell moment, es prepara la contraofensiva republicana, el maig al llarg de la Noguera Pallaresa i del Segre i el juliol a l'Ebre. Per preparar-la l'Exèrcit republicà es reforça amb nous contingents de reclutes i reservistes. Es criden a files diverses lleves, com la coneguda per "Quinta del Biberó". Joves nascuts l'any 1920 i que entraran en combat amb 17 i 18 anys. Però també de molta més edat com és el cas del meu besavi. Queda constatat a la Gaceta de la República del 14 d'abril de 1938 que era el Diari Oficial i a la VANGUARDIA del dia 13/04/1938. A la Gaceta hi posa que s'hauran d'incorporar el 20 o 21 d'abril.

Ilmo. Sr.: A propuesta de la Sala de Gobierno del Tribunal Supremo, formulada previo estudio de la que a su vez hizo la Comisión judicial depuradora del personal de la Administración de Justicia de la provincia de Alicante, y de conformidad con lo dispuesto en el núm. 2.º del art. 2.º del Decreto de este Departamento, de 8 de Agosto último;

Esta Ministerio ha dispuesto la readmisión, con plenitud de derechos y garantías, de don Vicente Zaragoza Bellido, Secretario del Juzgado de primera instancia de Callosa de Ensená; declaración que, con arreglo a lo dispuesto en el art. 5.º del mencionado Decreto, producirá desde esta fecha, los efectos que el Decreto de la Presidencia del Consejo de Ministros de 27 de Septiembre de 1936, señala en el apartado a) de su artículo tercero para seis meses después de acordados.

Lo digo a V. I. para su conocimiento y demás efectos.

Barcelona, 12 de Abril de 1938.

R. GONZALEZ PENA

Ilmo. Sr. Subsecretario de este Ministerio.

MINISTERIO DE DEFENSA NACIONAL

ORDEN CIRCULAR

INCORPORACION A FILAS

Excmo. Sr.: Para dar cumplimiento a lo preceptuado en el artículo primero del Decreto número 66 de esta fecha, por el que se dispone la movilización de los individuos pertenecientes a los reemplazos de 1925, 1941 y 1927, se ha resuelto que dicha incorporación, por lo que afecta a los del año 1925 se efectúe con arreglo a las normas siguientes:

Primera. **INDIVIDUOS QUE DEBEN EFECTUAR LA INCORPORACION.** — Todos los Oficiales, Suboficiales, Brigadas, Sargentos, Cabos y soldados comprendidos en el indicado reemplazo de los cupos de filas e instrucción, servicios auxiliares, capítulo XVII de Complemento y beneficiarios de prórrogas de cualquier clase, al cauzando asimismo esta movilización a los considerados como inútiles totales, con objeto de ser sometidos a la comprobación correspondiente al nuevo cuadro de inutilidades aprobado

por Orden Circular de 28 de Mayo último (D. O. número 134) y Ordenes Circulares complementarias, para determinar, en consecuencia, si subsiste la inutilidad o tal procede una nueva clasificación.

Segunda. **FECHA EN QUE DEBE TENER LUGAR LA INCORPORACION.** — Durante los días 20 y 21 del actual, llevando cada uno una manta, calzado, plato y cubierto, todo ello en buen estado.

Tercera. **ORGANISMOS DONDE HAN DE EFECTUAR LA INCORPORACION.** — El personal perteneciente a este reemplazo se incorporará a los C. R. I. M. más inmediatos a los puntos de su residencia actual. Los individuos que se encuentren prestando sus servicios como voluntarios en las filas del Ejército el día 19 del actual, continuarán en sus unidades, debiendo los Jefes de las mismas enviar a los Centros de Reclutamiento, Instrucción y Movilización correspondientes, relación nominal de los que se encuentren en tales condiciones.

Cuarta. **RECONOCIMIENTO.** — Por el Inspector de Sanidad del Ejército de la República se designarán los Tribunales Médico Militares necesarios para que a su presentación en los C. R. I. M. sean reconocidos los individuos considerados como inútiles totales y de servicios auxiliares, a fin de proceder a su clasificación definitiva.

Quinta. **DISTRIBUCION DEL PERSONAL.** — Los C. R. I. M. procederán durante los días 22 y 23 del mes en curso a la distribución del personal concentrado con arreglo a las normas que directamente le serán comunicadas por la Subsecretaría del Ejército de Tierra, debiendo tener presente que inexcusablemente debe estar dispuesto el personal para emprender la marcha a los destinos que se les señale, a partir del día 24.

Los Oficiales, Suboficiales, Brigadas y Sargentos de Complemento y acogidos a los beneficios del capítulo XVII quedarán a disposición de la Sección de Personal de dicha Subsecretaría.

Los presuntos desertores continuarán perteneciendo a los C. R. I. M. respectivos, tramitándose en los mismos los expedientes por falta de concentración.

Los C. R. I. M. darán diariamente cuenta, a partir del día 20 del actual, telegráficamente, noticia numérica de

los movilizados que se incorporan, expresando los que han recibido instrucción y los que no la tengan.

Sexta. **MODO DE VERIFICAR LA INCORPORACION.** — Los viajes necesarios para concentrarse en los C. R. I. M. serán de cuenta del Estado, utilizando el ferrocarril. De estar interrumpidas las comunicaciones ferroviarias o no existir éstas los movilizados efectuarán su viaje en coches requisados para este exclusivo fin por los Presidentes de los Consejos Municipales. Caso de no haber medio alguno de transporte, los reducidos se trasladarán desde el punto de su residencia al C. R. I. M. respectivo, mediante marchas a pie a razón de 20 kilómetros por día, efectuando para ello la salida con la necesaria antelación, al objeto de presentarse en la fecha señalada.

Séptima. **DEVENGOS.** — Los individuos comprendidos en esta concentración, serán socorridos desde que salgan de sus casas hasta el día en que verifiquen su presentación en los C. R. I. M., con cinco pesetas diarias, en la forma prevista en el artículo 535 del vigente Reglamento de Reclutamiento. Desde el instante en que efectúen su incorporación al repetido Centro tendrán derecho al percibo de todos los devengos correspondientes al soldado, incluido rancho y pan. A tal efecto los jefes de los C. R. I. M. a la vista del número de individuos que se concentran, formularán con urgencia el correspondiente pedido de fondos a la Pagaduría de Campaña de la demarcación.

Octava. **VESTUARIO.** — Por el Estado Mayor del Ejército de Tierra se enviará a los C. R. I. M. el vestuario correspondiente. Si llegado el momento de emprender la marcha las extracciones no se hubieran recibido las prendas de vestuario y equipo, no sufrirá demora en la salida de dichas expediciones, siendo reexpedidas las indicadas prendas a los puntos donde hubiesen sido destinados los individuos a que correspondan.

Novena. **INCORPORACION A LOS PUNTOS DE DESTINO.** — La Dirección de Transportes Ferroviarios, dependiente de la Dirección General de los Servicios de Retaguardia y Transportes, será la encargada de realizar el transporte de los movilizados desde los C. R. I. M. o lugares de concentración a los puntos de destino, comunicando a cada uno de los C. R. I. M. la fecha, hora y tren en que han de ser

El meu avi recorda que el dia que havia de marxar el seu pare va perdre el tren i no va marxar fins el dia següent. Ell estava a casa els avis, plovia i el va veure passar carrer amunt. És l'últim record que té d'ell. La següent foto és l'última que es va fer la família al complet, el Josep, la Maria i els dos fills, el meu avi i el seu germà Ton:

Maria Batlle, Josep Ferré, Ton Ferré i Josep Ferré.

FONT: Arxiu Josep Ferré.

La primera carta que tenim del besavi, porta data de 26 d'abril de 1938 i està escrita des de Castelldefels, on hi havia un Centre de Reclutament, Instrucció i Mobilització (CRIM). Allà hi devia estar molt poc temps, doncs comenta que li sembla que no tardaran gaires dies o potser hores a marxar, perquè ja els hi havien donat la roba de soldat per anar el front *“un pantaló, guerrera, dugues samarretes, dos mitjons, un gorro, una camisa, un sac, una tovallola, tot plegat per una muda.”* *“Doncs això de la roba no és gaire bon senyal i tot justament*

també han pagat, ara que jo no he cobrat encara, perquè no m'han trobat a les llistes però cobraré aquesta tarda si no ens enganyen.”

CARTA 1

“Castelldefels, 26 d'abril de 1938.

Estimada Maria,

Agafó la ploma per a dir-te que per ara estic bo i sense novetat.

He rebut el paquet que vares donar a en Rafel i ja pots suposar l'alegria que he tingut, no ha sigut de les més petites, però avui ja ens han vestit i ens han donat un pantaló, guerrera, dugues samarretes, dos mitjons, un gorro, una camisa, un sac, una tovallola, tot plegat per una muda. I em sembla que ens durarà fins que estigui acabada, vull dir que encara que sigui nova és molt flaca, de totes maneres, per a l'estiu ja anirà bé, doncs passarà la fresca, que per aquí en fa bastant i cada dia plou una mica, sobretot a l'hora del rancho. Avui he sortit de guàrdia i en Rafel ja és rancho justament el nomenaren el dilluns al dematí i com que va tardar una mica a arribar, em vaig veure negre per tapar-li a l'expedient, però per últim tot s'ha arreglat. No sé si quan marxarem nosaltres, també vindrà ell, per que em sembla que no tardarem gaires dies, qui sap si hores a marxar. Doncs això de la roba no és gaire bon senyal i tot justament també han pagat, ara que jo no he cobrat encara, perquè no m'han trobat a les llistes però cobraré aquesta tarda si no ens enganyen.

Aquí la passem força bé doncs estem hostatjats a les casetes de bany de Castelldefels i estic en un que en total som 12 i ens avenim molt, lo que té un és de l'altre i visceversa, la única cosa és que si vols anar a menjar fora del quartel ni amb la fortuna d'en Rothschild en tens prou, perquè una escarxofa bullida sense gens d'oli val dues pessetes, i això que aquí és el país, i dos peixos petitets amb una mica de llimona i julivert cinc pessetes, de vi bo se'n troba, igual o pitjor que l'aigua. No t'escric més perquè el Rafel ha rebut l'ordre de tenir el sopar a les quatre i mitja.

Res de nou,

El teu Pepito.”

La següent carta que es conserva, no porta data. Ja està a destinació i dona com adreça 60a. Divisió 224 Brigada Mixta 3r Batalló 1a Companyia. Aquestes dades concorden amb les que hi ha a la web [Els morts de la Guerra Civil a la Segarra](#) que he estat consultant i que són les dades extretes del Registre Civil.

Intento saber des d'on escriu la carta. Parla de que ha trobat una cosina seva que es diu Trinitat Espasa. *“Maria, per a mi no pateixis, doncs a mi no em falta res, doncs he trobat a la meva cosina Trinitat Espasa i voldrien tenir-me tot el dia a casa seva El meu avi que té molt bona memòria diu no haver sentit parlar mai d'aquesta cosina i per tant no sabem a on estava exactament.”* Pel que explica a la carta, passava força hores a casa la cosina i hi menjava. Diu que és una zona rica, on no hi falta pa, oli, ametlles i vi. *“Però mira, ojalà s'acabi, per aquestes comarques no han hagut d'estalviar el pa, que ja és una gran sort. Aquest és un país ric, doncs tot el dia només sentim que cantar els galls dels galliners, senyal de que estan plens. Un en val d'1,50 a 1,75 i a tot arreu te'n venen. Igual com oli, ametlles i vi, per lo tant et dic que per mi no pateixis, que estic força bé”.*

CARTA 2

Front, Entre Abril i 21 maig de 1938

“Estimada Maria i fills,

Agafó la ploma per notificar-te que per ara em trobo bé de salut i igual vos desitjo a tots vosaltres. Maria, del macuto que se'm va quedar a Castelldefels val més que el deixis perdre, doncs tampoc me'l podries enviar, perquè ara no

hi ha servei de paquets al front, per lo tant, fes lo que vulguis si hi vols anar. Demana pel capità Esteve, però pensa-t'hi bé no sigui que facis el viatge en và.

Maria, per a mi no pateixis, doncs a mi no em falta res, doncs he trobat a la meva cosina Trinitat Espasa i voldrien tenir-me tot el dia a casa seva.

Quan em contestis, ja em diràs com et van les patates, que ja deuen començar a ser grosses, ja n'hi deu haver que n'arrenquen, però tu no corris pressa, com més fetes, més quintàs en trauràs. I també si ja has acabat les faves, fes-ho llaurar i sembra-hi blat de moro i fes-ne força, que si s'acaba la guerra aviat, et baixaré unes cabretes, que per aquet país n'hi ha moltes, ara que per aquí les coses també estan bastant cares. Però mira, ojalà s'acabi, per aquestes comarques no han hagut d'estalviar el pa, que ja és una gran sort. Aquest és un país ric, doncs tot el dia només sentim que cantar els galls dels galliners, senyal de que estan plens. Un en val d'1,50 a 1,75 i a tot arreu te'n venen. Igual com oli, ametlles i vi, per lo tant et dic que per mi no pateixis, que estic força bé, i el que has de fer és cuidar-te bé a tu i als dos rebrots, a veure si aneu un dia a Premià o a Mataró a fer-vos retratar. Tinc ganes, encara que sigui amb retrato, de veure-us.

Bueno, donaràs molts records a casa la mare, i a casa teva i demás família, i també a Can Clapés. I a tots els que et preguntin per mi. I també pel Josep i l'Anton rebeu forces abraçades i petons del teu company i pare que és Joan Ferré Pinyol.

La meva adreça és 60ena divisió, 224a brigada mixta, 3r batalló, 1a companyia.”

L'última carta que tenim del besavi està escrita en castellà, mentre les anteriors estaven escrites en català, val a dir, que amb bona ortografia i sintaxi. Es del dia 21 de maig, i l'inicia “*En campaña*”, això ja indica que estaven a prop del front i qualsevol precaució era poca.

Com a l'anterior carta es preocupa molt per com li va a la seva dona, la Maria, amb els productes d'horta que cultiven per vendre i li dona consells, també ho

compara amb els cultius que hi ha allà on es troba, *“Maria, de lo que me dices que aún no has querido arrancar ninguna patata, yo te lo apruebo, pues en cuanto las dejes hacer mejor, más grandes y se te guardaran mejor. Pero para guardar no esperes que la mata se haya muerto del todo, sino cuando esté bien amarilla y entonces tápalas bien como el año pasado. Ya me dirás cómo te han ido las habas, si has sacado muchos quilos, y los guisantes, que por lo que veo, ya se deben morir porque me dices que has sembrado el maíz, ya has hecho bien, siembra todo lo que puedas, que bastante se destruye en los frentes, y en cuanto más recojas, más comida vas a tener, ya me dirás si las alcachofas te hacen muchas, por aquí no se ve la cara de una, ni casi de verdura. No hay nada más que trigo y centeno. Olivos y algún frutal.”*

Es trobava bé i com a la vida de civil, sempre tan treballador, tothom l'estimava: *“Y por ahora estoy muy rebien, cuando no tengo trabajo a afeitarse, hago de enlace del capitán y todos los soldados me quieren mucho.”*

Sempre hi ha el record i l'enyorança pels fills, *“siempre me acuerdo de vosotros, especialmente de José y Anton, que ya quisiera que me hicieran rabiar a mí, pero vaya, algún día será, y entonces haremos las paces de todo lo que hemos de sufrir ahora, la cuestión será terminar la guerra sanos y salvos.”*

l sempre fa referència als camps de cereal! En aquest cas comenta que estant a prop del front, es dia 21 i l'endemà començava l'ofensiva, però entenc que ell no n'era conscient: *“Maria, por aquí en donde estamos, a pesar de que estamos bastante cerca del frente, da gusto ver los campos de trigo que hay sembrado, parece el mar con su oleaje y todo, parece mentira que se pueda acabar el pan con tanto trigo, porque mira que hemos seguido algunos kilómetros y todo lo ves igual, trigo y más trigo.”*

CARTA 3

“En campaña, 21-05-38.

Querida esposa:

Tomo la pluma para notificarte que estoy gozando de la más perfecta salud, igual os deseo a vosotros y demás familia y amigos.

Maria, ayer noche recibí tu esperada carta, que me causó una tremenda alegría, pues ya me parecía que se habían perdido las tres que te mandé, pero por lo que me dices, veo que esta que has recibido es la primera que te escribí. Y ahora ya no sufrirán tanto retraso, pues ya se ha normalizado el servicio de carteros de esta división, y ya funciona mucho mejor.

Maria, me parece que cuando recibas esta carta, ya habrás recibido la visita de un chico que te llevará el reloj, pues se ve que se ha ensuciado la máquina y se me para, y he aprovechado la ocasión de que este chico viniera a Barcelona, yo le dije que lo dejara a casa de Amadeo, pero él dijo que me lo llevaría a casa, y así tú le venderías patatas, con que cuando me escribas ya me dirás cómo lo has recibido. Y te lo guardas cómo recuerdo mío, que me parece que recuerdos no te han de faltar, a lo menos a mí de tuyos no me faltan, pues a pesar de las obligaciones cómo soldado, siempre me acuerdo de vosotros, especialmente de José y Anton, que ya quisiera que me hicieran rabiar a mí, pero vaya, algún día será, y entonces haremos las paces de todo lo que hemos de sufrir ahora, la cuestión será terminar la guerra sanos y salvos.

Maria, de lo que me dices que aún no has querido arrancar ninguna patata, yo te lo apruebo, pues en cuanto las dejes hacer mejor, más grandes y se te guardaran mejor. Pero para guardar no esperes que la mata se haya muerto del todo, sino cuando esté bien amarilla y entonces tápalas bien como el año pasado. Ya me dirás cómo te han ido las habas, si has sacado muchos quilos, y los guisantes, que por lo que veo, ya se deben morir porque me dices que has sembrado el maíz, ya has hecho bien, siembra todo lo que puedas, que bastante se destruye en los frentes, y en cuanto más recojas, más comida vas a tener, ya me dirás si las alcachofas te hacen muchas, por aquí no se ve la

cara de una, ni casi de verdura. No hay nada más que trigo y centeno. Olivos y algún frutal. Ahora estamos en un pueblecito que no hay más que agua de cisternas, y es muy buena. Cuando os hayáis hecho retratos y me lo mandes, certifica la carta para que no se pierda, pues me sabría muy mal.

Como te habrás enterado, cuando estuve con mi prima, pasé unos días muy agradables, pues no me faltó nada, pasaba la mayor parte del día en su casa y comía con ellos, por eso te digo que no me ha faltado nada, y como ya sabes soy el barbero de la compañía. Y por ahora estoy muy rebien, cuando no tengo trabajo a afeitar, hago de enlace del capitán y todos los soldados me quieren mucho. Pues da la puñetera casualidad de que en la compañía no hay ningún barbero, y yo soy el único que tiene herramientas y casi no doy al abasto de arreglarlos a todos. Lo único que me falta es jabón para afeitar, si tienes ocasión, compra, que cuando lo puedas enviar, ya te lo diré, compra si lo puedes en polvo o en pasta y si es en barras, coges 12, así tendré por algún tiempo. No lo mandes hasta que te avise.

Maria, por aquí en donde estamos, a pesar de que estamos bastante cerca del frente, da gusto ver los campos de trigo que hay sembrado, parece el mar con su oleaje y todo, parece mentira que se pueda acabar el pan con tanto trigo, porque mira que hemos seguido algunos quilómetros y todo lo ves igual, trigo y más trigo. Ya me dirás si aún os dan la ración, a nosotros casi nos sobra, pues nos dan un chusco, y muchos días chusco y medio, y judías y lentejas, hoy mismo vamos a tener una comida como de príncipes, tenemos un cerdo, un carnero y una ganilla. El cerdo lo harán con judías, y el carnero aún no sé cómo lo arreglaremos, si será para la compañía o bien sólo para unos cuantos que lo compremos, y es raro el día que no haya una cosa u otra.

Ya me dirás cuando escribas lo que hacen mis padres, a ver si les han ido bien las patatas y si ya empiezan a coger, pues me parece que ya dará gusto de ver esos campos con tanto arrancar patatas. Por aquí en este país no se ve ni la cara de una, el otro día vi a dos payeses cambiar un saco de 40kgs de patatas por otro de 55kgs de trigo. A mí me daba grima el ver aquello pero ellos al trigo no le dan importancia. Bueno también preguntaras a casa por la salud de mi madre, a ver si se encuentra mejor, ojalá sea que sí, y dirás al padre que se

cuide más, que cuando me marché estaba muy flaco y ahora es cuestión de arreglarse lo mejor posible, y no encaparrarse como lo hace él, que tampoco no va a ganar nada. Y les dirás que mi prima ya recibió la carta que le escribieron y por ella me enteré de que el Cisco aún está en Requena y de que está muy bien de guarnicionero, lo que me alegro mucho. Cuando le escriban que le den recuerdos míos.

Bueno María, creo que estarás contenta con esta carta, verás que pienso en vosotros, darás muchos recuerdos a la familia y amigos, que pocos me deben quedar, pues todos estarán incorporados, especialmente a casa Clapés y a todos los del Molí y tanto tu como José y Anton recibiréis muchos besos y abrazos de parte de tu esposo y padre.

Juan Ferré Piñol.

60 División 224 Brigada Mixta 3er Batallón 1ª compañía.”

Així doncs l'endemà d'aquesta última carta s'iniciava l'ofensiva republicana. Segons bibliografia consultada, (*Les batalles del Segre i la Noguera Pallaresa. L'atac final contra Catalunya (abril-desembre del 1938)*, de GALITÓ, P.; GIMENO, M.; PITA, R.; TARRAGONA, J. 2006), Passo a explicar amb més detall, el dia a dia la batalla de Balaguer i, per tant el que es va esdevenir els últims dies del besavi a la guerra.

L'Estat Major republicà, (el cap era el general Vicente Rojo), ordenà al tinent coronel Juan Perea Capulino, comandant de l'Exèrcit de l'Est, llençar una ofensiva contra la línia de front establerta al Segre i la Noguera Pallaresa que havia de començar el dies immediats al 18 de maig de 1938.

Amb aquesta acció sobretot es pretenia recuperar el control de punts estratègics com embassaments i centres de producció hidroelèctrica a les conques del Segre i la Noguera Pallaresa Cal recordar que Barcelona estava mancada d'energia elèctrica i que, mesos més tard, el control d'aquests embassaments per part de les tropes nacionals durant la Batalla de l'Ebre, els

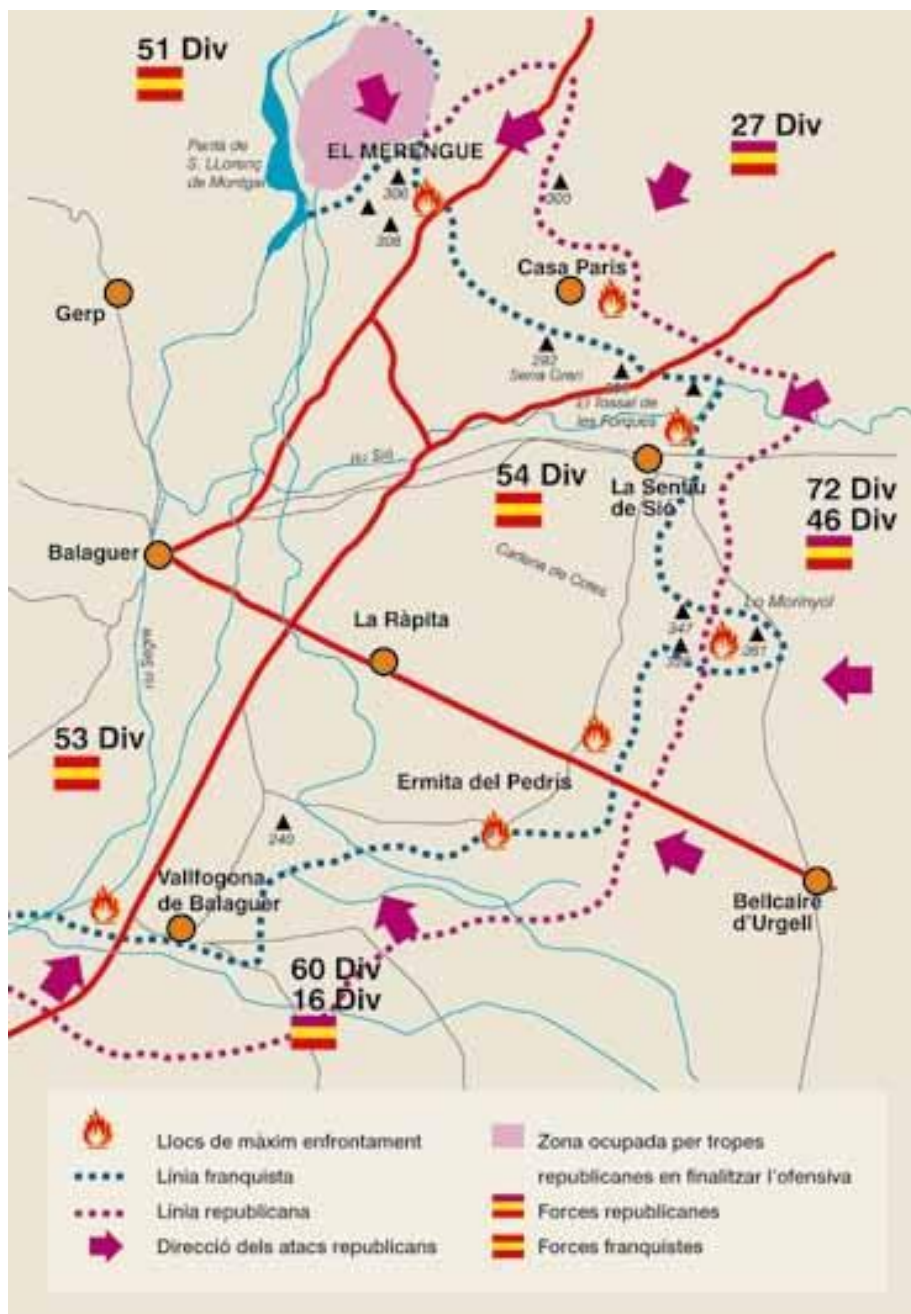
hi va permetre obrir-ne les comportes i fer pujar extraordinàriament el cabal del riu dificultant molt l'avenç republicà.

De la importància que el comandament republicà donava a aquesta empresa en diu molt el contingent d'homes destinats: més de 160.000, una quantitat mai mobilitzada fins llavors, fins i tot superior al de la Batalla de l'Ebre⁸.

La responsabilitat de l'operació contra el cap de pont de Balaguer, que serà coneguda com la Batalla de Balaguer, recaurà al XVIII Cos d'Exèrcit, a les ordres del tinent coronel José del Barrio. S'enfrontarà al Cuerpo de Ejército de Aragón a les ordres del general José Moscardó. L'exèrcit republicà es distribueix així: **A la 60 Divisió (la del meu besavi) se li encomana la zona sud, la resistència la constituïa principalment Vallfogona de Balaguer i l'Ermita del Pedrís.** La 27 Divisió ha d'encarregar-se de la zona nord, entre el pantà de Sant Llorenç de Montgai i la Sentiu. I a la 72 Divisió li correspon la zona centre, entre la Sentiu i la carretera de Tàrrrega a Balaguer.

---

⁸ A la Batalla de l'Ebre hi foren destinats 80.000 homes, tal com diu l'historiador Hugh Thomas al seu llibre sobre la Guerra Civil espanyola *The Spanish Civil War*, publicat l'any 1961.

Mapa de l'ofensiva sobre el cap de pont de Balaguer del 22 al 29 de maig de 1938. FONT: GALITÓ, P.; GIMENO, M.; PITA, R.; TARRAGONA, J. 2006. *Les batalles del Segre i la Noguera Pallaresa. L'atac final contra Catalunya (abril-desembre del 1938)*.

Bàndol republicà	
XVIII Cos d'Exèrcit Tinent Coronel Jose del Barrio	27 Divisió Major Marcelino Usarrote 72 Divisió Major Buxó (50% Lleua del biberó) 60 Divisió Major Ferrandis
Cap Agrupació Autònoma de l'Ebre Tinent Coronel Juan Modesto Gulloto	46 Divisió Tinent Coronel Valentín González, "El Campesino"
V Cos d'Exèrcit Tinent coronel Enrique Lister	3 Divisió Major Luis Cabeza
XV Cos d'Exèrcit Tinent Coronel Manuel Tagüeña	35 Divisió Major Pedro Mateo Merino (Brigades Internacionals)
XII Cos d'Exèrcit Tinent Coronel Etevlino Vega	16 Divisió Major Manuel Mora

Quadre de les tropes d'infanteria republicanes.

Bàndol franquista	
Cos d'Exèrcit d' Aragó	54 Divisió General Marzo
General Moscardó	53 Divisió General Álvaro Sueiro
	51 Divisió General Urrutia

Quadre de les tropes d'infanteria franquistes.

La matinada del diumenge 22 de maig de 1938 comença l'ofensiva republicana amb un intens foc artiller i de l'aviació contra les posicions enemigues, després entra en acció la infanteria i al pantà de Sant Llorenç aconsegueix fer-les retirar fins a la riba dreta del Segre. També assoleix ocupar lo Morinyol. Però serà l'únic que s'aconseguirà i, malgrat que els combats són molt acarnissats arreu, els atacants no aconsegueixen llurs objectius. El Camí de Bellcaire feia de línia divisòria de les forces i també s'hi va lluitar amb gran intensitat. Atacs frontals de la infanteria republicana que, a base de moltes pèrdues, arriba a conquerir la posició contrària. Contraatacs dels feixistes que tornen a recuperar-la: es limiten a defensar la posició. Les cròniques recullen que el turó de la cota 347 fins a set cops canvià de mans. Moltes baixes per ambdós bàndols, especialment al republicà.

La virulència i acarnissament que revestiren els combats en aquests turons fa pensar que era degut a la seva posició estratègica i per on el comandament republicà esperava poder trencar les línies enemigues.

El dilluns 23 i el dimarts 24 de maig les accions es desenvolupen de forma semblant amb la mateixa estratègia republicana: bombardeig de l'artilleria i l'aviació per preparar el terreny per on la infanteria, acompanyada d'unitats blindades, s'estavella una vegada rere l'altre contra les defenses enemigues. Al cap de tres dies de lluita les pèrdues humanes i materials per ambdós bàndols són enormes.

El 25 els republicans es veuen obligats a deturar l'ofensiva i rellevar part de les seves forces. Les tropes feixistes també es reorganitzen. Aquell dia el president del govern republicà, Negrín i el general Rojo visiten el front.

El 26 es reprenen els combats amb tanta virulència com els primers dies i els mateixos resultats. Encara es perllongaran fins a la matinada del 29 quan l'exèrcit republicà es veu obligat a deturar definitivament l'ofensiva. Un comunicat emès el 28 ordena "...se ha dispuesto que el Ejército del Este pase provisionalmente a una defensa activa sobre las posiciones últimamente conquistadas" Es tractava d'amagar que l'atac al cap de pont de Balaguer i l'ofensiva a tot el front de la Noguera Pallaresa i el Segre havien fracassat i les posicions romanien més o menys igual que al començament. Però amb unes pèrdues enormes. El meu besavi queia ferit el dia 28 de maig.

La meva besàvia devia patir amb les informacions que arribaven del front del Segre i al no tenir cap carta del seu Pepitu, devia enviar cartes a la Divisió preguntant pel seu home. A la carta adjunta, un tal Pedro González, que el meu avi no sap ni recorda li expliquessin qui era, li respon, confirmant-li que el van ferir el dia 28 de maig i que no n'ha sabut res més d'ell, *"Pues des de el día que cayó herido que fue el día 28 de mayo no he vuelto a saber más de él"*.

CARTA 4

“En campaña a 15-8-38

Apreciable camarada: He recibido carta de Vd. en la que me pregunta por el paradero de su marido. Mi gusto sería el poderla complacer en decirle lo que me agrada por ser su marido, un gran compañero mío y lo mucho que le apreciaba yo.

Yo me he preocupado mucho por su marido y he preguntado por sus compañeros de la compañía y no me han sacado de ninguna duda, pues todo lo que me han dicho lo sé yo. Pues des de el día que cayó herido que fue el día 28 de mayo no he vuelto a saber más de él, así es que no le puedo decir más, y mi gusto sería poderla complacer decirle más que todo esto, pero me dispensará por no poderla complacer con el gusto que usted desea.

Sin más que decirle, por ahora me despido de Ud.

Pedro González.”

Segons m'explica el meu avi, uns testimonis companys del Josep, el seu pare, que també eren de Vilassar, i estaven al front amb ell, van dir que en una de les ofensives, no els va fer cas i va voler sortir de la trinxera i el van ferir al coll. Sembla que el van portar a Cubells, on hi havia un hospital de campanya. De fet, el certificat de defunció del Jutjat de Pau de Vilassar, indica que el lloc de la mort és Cubells, per tant li devien portar.

He trobat informació sobre el tren núm. 20, un tren hospital que seguia la línia Lleida-Cervera-Manresa-Barcelona i que portava els ferits del front del Segre cap a hospitals de la rereguarda, segurament al meu besavi el van portar amb aquest a Cervera, on hi havia un hospital militar més gran, del XVIII Cos de l'Exèrcit, on ja va morir el dia 30, tal i com es descriu al certificat de defunció del Registre Civil de Cervera.

Per tenir més detall del dia a dia de la 60 Divisió, vaig fer la consulta per escrit al Archivo Militar de Ávila per si tenen les ordres diàries d'operacions de la Divisió a la que pertanyia el besavi durant el temps que hi va ser actiu. Però encara no m'han donat resposta. Consultat telefònicament em van respondre que porten un considerable retard en donar resposta, degut a la gran quantitat de consultes que reben i agreujat amb la situació viscuda enguany per la pandèmia.

També en el mateix sentit, vaig contactar amb la Maite Pedrol, Directora de l'Arxiu Comarcal de la Noguera i, malgrat no tenir la documentació que li demanava, em va confirmar que tenia altres diaris d'operacions i que va donar el meu contacte a la persona que els va obtenir, per si aconseguia alguna informació.

També he consultat a Jordi Oliva Llorens historiador Llicenciat en Història contemporània, va estar col·laborador de Josep Benet al Centre d'Història Contemporània de Catalunya, portant a terme la recerca consistent a relacionar els combatents de la comarca de la Segarra morts en acció de guerra i ha realitzat infinitat d'estudis i recerca sobre el cost de la guerra civil. Ell tampoc té més informació que la que apareix a la Web publicada amb les víctimes que hi ha a la fossa del cementiri de Cervera i em va comentar que tampoc es conserva cap registre de l'Hospital, ja que aquests hospitals van evacuar cap a la frontera i ben probablement es desferen de la documentació abans o després de creuar-la.

4.1.4. Altres

- **Barcelona, ciutat on van bombardejar civils.**

Bombardeig de Barcelona, 17 de maig de 1938.

FONT: *Sàpiens.cat*

Anteriorment, he comentat que el meu avi Josep veia com bombardejaven sobre Barcelona quan ell era petit, doncs és que entre el 16 i el 18 de març de 1938, Barcelona va ser bombardejada feroçment per avions italians amb base a Mallorca. Aquell atac indiscriminat va fer saltar les alarmes de les potències democràtiques europees. Però, a banda de protagonitzar un rebuig general contra aquelles accions bèl·liques, les cancelleries estrangeres no van actuar de forma directa per impedir aquelles atrocitats. Tot i això, la seva indignació va tenir ressò fins i tot en el Tercer Reich d'en Hitler i en el mateix Franco.

Per altra banda, el 30 de gener de 1938, una bomba de l'aviació del bàndol nacional va caure a la plaça de Sant Felip Neri, a Barcelona. Va provocar 42 víctimes mortals, la majoria nens que estaven refugiats al soterrani de l'església de Sant Felip Neri, avui en dia, a la façana d'aquesta encara es poden veure els reductes de la metralla de la bomba, cosa que ha fet que aquesta plaça i església siguin tan singulars.

Església de Sant Felip Neri, Barcelona.

FONT: Arxiu propi, 28-08-20

- **Castelldefels, centre de reclutament de soldats republicans⁹**

El meu besavi Josep, abans de ser destinat al front, va passar per Castelldefels, on hi havia un centre de reclutament de soldats republicans. A continuació en parlo amb més profunditat.

El Castell de Castelldefels era la Casa de Prevenció dels brigadistes, abans però, va ser utilitzat com a Centre d'Instrucció de Reclutes, abans que marxessin com a soldats al front.

L'INSTRUCCIÓ REPUBLICANA DE RECLUTES DESPRÉS DE LES REFORMES DE PRIETO

La República va ser recolzada per moltes milícies creades pels sindicats, els anarquistes, el POUM i altres organitzacions polítiques o socials de moltes zones d'Espanya, especialment de Catalunya i Llevant. La gestió organitzativa de tot allò en la lluita contra els sublevats no era senzilla pel comandament republicà. Però això va canviar quan Negrín va ocupar, el 17 de maig de 1937, la Presidència del Consell de Ministres de la República com a conseqüència dels anomenats Fets de Maig: Enfrontament armat que es produí en el si del bàndol republicà durant el mes de maig de 1937 entre les forces anarcosindicalistes (CNT(FAI) i trotskistes (POUM), per una banda i els grups governamentals (ERC), socialistes (UGT) i comunistes (PCE/PSUC) que van suposar grans canvis en moltes de les orientacions militars, econòmiques, polítiques... del bàndol antifeixista. A partir d'aquell moment, els diversos tipus de tropes i milícies es van veure forçades a formar part de l'exèrcit popular republicà, amb una estructura organitzativa militar més tradicional, unificada, centralitzada i jerarquitzada.

Una de les novetats que van introduir Prieto i Negrín durant el seu mandat va ser els Centres de Reclutament, Instrucció i Mobilització (CRIM), al setembre de 1937. El procés de mobilització consistia en que els ajuntaments enviaven al

---

⁹FONT CONSULTADA: LÓPEZ, Alfonso. *Las Brigadas Internacionales en Castelldefels*. GREHIC, 2015.

CRIM que els hi tocava, la documentació dels joves que complien 20 anys i figuraven inscrits als seus llistats municipals. Allí eren registrats fins que se'ls cridava a files i se'ls hi assignava un destí. La crida a files s'efectuava mitjançant una ordre de reclutament que es publicava al Diari Oficial del Ministeri de Defensa Nacional i a Catalunya, al Diari Oficial de la Generalitat. Després d'això, els joves s'havien de presentar al CRIM que se'ls havia indicat, amb una motxilla, una manta, un plat, una cullera i una cantimplora, i després, eren destinats provisionalment a un dels centres d'instrucció dependents de cada CRIM, com el de Castelldefels.

EL CAMP D'INSTRUCCIÓ DEL CASTELL DE CASTELLDEFELS

El Centre d'Instrucció situat al Castell de Castelldefels era l'anomenat Camp d'Instrucció nº4. El Camp d'Instrucció de Castelldefels va durar, possiblement, des del fi de l'estiu de l'any 1937 fins al març de 1938 al castell de la ciutat, continuant la seva funció formativa posteriorment a la zona de la platja, després de l'arribada de les brigadistes internacionals al recinte fortificat de la ciutat.

Podria ser que tinguessin habilitats pel seu ús personal com a dormitoris alguns altres espais en edificis requisats per la ciutat durant el conflicte, ja fos en el petit centre urbà de l'època o a la zona de la platja. Al mateix temps que el del Castell, va funcionar durant la tardor de 1937 i més o menys el primer semestre de 1938 un altre camp d'instrucció a la platja de Castelldefels.

Els edificis utilitzats a prop del mar van ser possiblement els edificis allí incautats amb motiu de la guerra i que després d'ella, van ser reclamats pels seus antics propietaris.

EL CAMP D'INSTRUCCIÓ DE RECLUTES DE LA PLATJA

Després de l'arribada dels primers brigadistes al castell a mitjans o finals de març de 1938, el Camp d'Instrucció nº4 es va traslladar íntegrament a la platja de la ciutat. A l'acabar, els reclutes, ara ja soldats, se n'anaven cap al front amb

tren, acompanyats per soldats experimentats. L'activitat al camp va durar, com a mínim, tota la primavera i bona part de l'estiu de 1938.

Castell de Castelldefels, anys 30.

FONT: Blog Memòria Repressió Franquista, Jordi Grau.

- Els hospitals militars de campanya

Els hospitals de campanya estaven destinats a socórrer els soldats ferits a primera línia de foc. Normalment eren coberts o masies aprofitades on s'havien d'atendre els ferits en condicions molt precàries. Els ferits es classificaven: alguns ja arribaven morts; d'altres, molt greus i havien de ser intervinguts d'urgència; d'altres eren examinats i es convenia que podien resistir un trasllat cap a un altre hospital més estable. Els que no aguantarien a un trasllat, s'operaven allà mateix, però malauradament molts no superaven les primeres hores després de la intervenció i morien.

Al maig de 1938, l'actual emplaçament de la Universitat de Cervera i les dependències de les escoles públiques, quedaren convertits en hospital militar, encara que en dates anteriors ja havia estat ocupat per a aquesta finalitat. A partir de l'ocupació franquista de la ciutat (16 de gener de 1939) i fins al 7 de març del mateix any, l'hospital militar esdevingué camp de concentració.

Universitat de Cervera, 2020.

FONT: Arxiu personal

Distribució mensual de combatents morts a l'hospital militar de Cervera.

FONT: Registre Civil de Cervera.

Hospital Militar de Cervera, 22/05/38 (Foto Gómez Grau)

FONT: *Els morts per la Guerra Civil a la Segarra*

- **Acte de reconeixement històric als soldats i civils inhumats a la fossa comuna del cementiri de Cervera**

Actualment, el cos del meu besavi es troba a la fossa comuna del cementiri de Cervera, a la comarca de la Segarra. Els soldats que morien a l'hospital militar de Cervera eren enterrats aquí, el meu besavi és un dels 400 soldats que descansen en aquesta fossa. Els enterrats en aquesta fossa eren majoritàriament del bàndol republicà, tot i que l'hospital també va ser utilitzat per les tropes franquistes. Però en el seu cas, els enterraven de manera individual al cementiri. Les dates amb més mortalitat són del 23 al 31 de maig de 1938, tot coincidint amb els atacs republicans als diversos caps de pont del riu Segre.

Tot i que les defuncions no s'aturen, sí que disminueixen a partir de principis de juny i són més espaciades fins a mitjans d'agost, quan es tornen a incrementar.

Fossa comuna, cementiri de Cervera, 2020.

FONT: Arxiu personal.

El 5 de setembre de 2008, la Paeria de Cervera, el Memorial Democràtic i la Generalitat de Catalunya van fer un acte de reconeixement històric als soldats i civils inhumats a la fossa comuna del cementiri de Cervera, amb l'objectiu de recuperar una part de la nostra història, que va ser intencionadament esborrada, i per fer justícia a l'anonimat a què es van sotmetre 400 persones durant més de setanta anys.

La meva mare Anna Ferré, la meva cosina Gemma Sans i jo mateixa.

Cementiri de Cervera, 2008.

FONT: Arxiu personal.

L'acte va consistir en un conjunt de parlaments, lectures de poemes, i una ofrena floral davant la placa commemorativa on s'hi pot llegir un fragment de "La ciutat llunyana", de Màrius Torres.

Acte de reconeixement històric als soldats i civils inhumats a la fossa comuna del cementiri de Cervera, 2008.

FONT: Arxiu personal.

També cal destacar que va tenir força ressò als mitjans de comunicació. Diaris on-line com *adn.es*, *elperiódico.com*, *comarquesponent.com*, *lamanyana.es* i *noticias.ya.com* van guardar un espai a les seves webs per parlar sobre l'acte. A part de diaris de premsa escrita com la Revista La Paeria de Cervera, el Diari Segre, La Manyana, El Periódico, el Diari Segre Urgell-Segarra, i el Diari la Veu de la Segarra.

A l'acte també va assistir-hi la televisió, concretament *La Cuatro*, la qual va entrevistar al fill del meu besavi, Ton Ferré.

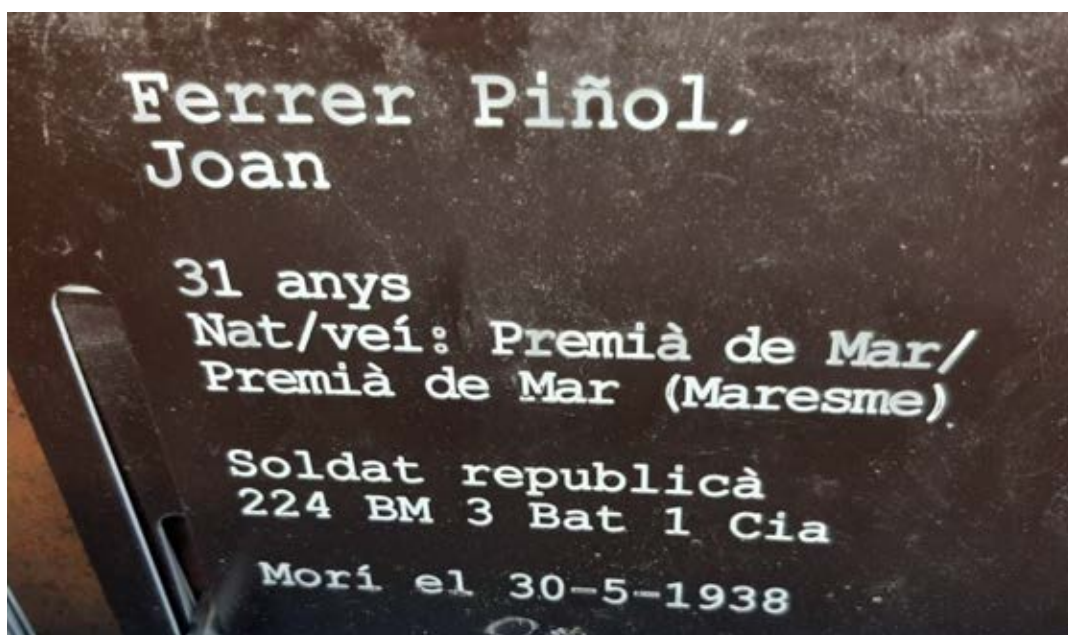
Acte de reconeixement històric als soldats i civils inhumats a la fossa comuna del cementiri de Cervera, 2008.

FONT: Arxiu personal.

- 2010: Inauguració del fitxer memorial

El 4 de setembre de 2010, coincidint amb el tercer aniversari de la dignificació de la fossa de Cervera, es va fer la inauguració del fitxer memorial amb els noms de tots els enterrats i detall de l'edat, lloc de naixement i veïnatge, dades militars (en cas de soldats) i data de la mort. Amb la publicació dels noms de manera individual talment com un fitxer de referències d'un arxiu, simbòlicament es lliga memòria i recerca. Dos anys més tard de la inauguració, se'n feu una primera revisió que incorporava noms nous de soldats i civils, i que feia pujar la xifra d'inhumats a la fossa als 417, però també corregia i ampliava informacions d'altres. Actualment, està pendent d'efectuar-se una segona revisió amb nou noms nous que fa pujar la xifra d'enterrats a 428, i que preveu també la correcció i ampliació de dades d'una quinzena llarga més de noms.

Fitxer i placa commemorativa, cementiri de Cervera.

FONT: Arxiu personal, 2020.

4.2. Josep Griño Ripoll

4.2.1. Breu presentació del besavi

Josep Griño Ripoll era un dels meus besavis per part de pare. El pare de la meva àvia. Va néixer a Rasquera l'any 1907 i va morir a Rasquera el 3 d'agost de l'any 1984, d'un ictus, el mateix dia que se li va reconèixer una prestació econòmica per ser un "ferit de guerra". Estava casat amb Teresa Benaiges Múrria i van tenir dos fills, el Josep i l'Angeles.

Josep Griño Ripoll

FONT: Arxiu personal.

4.2.2. Vida de la família abans i després de la guerra

La mare de Josep Griño, l'Angela Ripoll, es va morir quan ell era petit, i és per aquest motiu que des de ben petit, es va haver d'espavilar més que els altres amics seus i començar a aportar diners a casa. El seu pare, Tomàs Griño, es va morir abans que comencés la guerra, estava delicat dels bronquis, ja que havia fumats molt al llarg de la seva vida. Mentre era viu, la dona del meu besavi, la Teresa, cuidava al seu sogre. Vivien tots tres a Ca Vileu, a Rasquera, a casa de Tomàs.

Josep Griño vivia a Rasquera, amb la seva dona Teresa, abans de que comencés la guerra, ell feia de pagès, treballava a una petita finca seva i també anava al "jornal", a esporgar, a collir ametlles o el que convingués. La seva dona, treballava a casa i feia senalles de pauma, però quan era el temps de la collita també anava a fer de pagesa. També tenien conills al Mas de Comte, una petita finca a Rasquera, i molts dies s'hi quedaven a dormir.

L'any 1935, Josep i Teresa van tenir el seu primer fill, Josep Griñó, germà de la meva àvia Angeles, ella en canvi, no va néixer fins al novembre de l'any 1939.

Teresa Benaiges i Josep Griñó.

FONT: Arxiu personal.

Segons m'explica l'àvia Angeles, tot i que la guerra civil va començar l'any 1936, el meu besavi no va ser cridat al front fins a l'agost del 1937. Va ser llavors quan la seva dona Teresa se'n va anar a viure a la muntanya, (ja que als pobles hi havia perill de bombardeig) al mas de "la tia i l'oncle de Cotito", aquesta "tia de Cotito" era la padrina de Teresa. En època de guerra, molta gent marxava dels pobles i ciutats i se n'anava a viure als masos, i alguns també s'hi amagaven, per no haver d'anar a la guerra a combatre. Se'n va anar, doncs, amb el seu fill petit Josep i la seva mare Adelaida. La vida a la muntanya era molt dura, i més amb un nen petit i una dona gran. De tant en tant anaven fins al Perelló amb ruc a comprar pa i peix. Però no tenien gaires diners com per anar-hi sovint, és més, la Teresa li va donar el pit al seu fill fins que va poder, ja que no tenien gaire cosa més.

Cada cert temps, Teresa baixava al poble, a comprar alguna cosa, a mirar si el seu marit els havia enviat alguna carta, a donar un cop d'ull a la casa, que tot estigués en ordre i a portar roba a la cooperativa del poble, on en recol·lectaven per als soldats que estaven al front entre d'altres. Comento això de donar un cop d'ull a casa seva, perquè durant la guerra, molta gent es dedicava a anar a les cases on no hi vivia ningú en aquell moment i robaven el que fós. De fet, a ells els hi van robar les cadires i la taula del menjador, i també oli que tenien guardat.

L'àvia també em comenta que a part de tenir el marit a la guerra, la Teresa també hi tenia el seu germà, que va morir a la Batalla de l'Ebre, concretament a la Serra de Pàndols, se'n va assabentar perquè un company seu els va avisar.

Nou mesos després de que el meu besavi Josep tornés, va néixer la meva àvia Angeles. Si la vida d'abans de la guerra ja era dura, després encara ho va ser més. Tot i que van ferir al meu besavi i va estar bastant de temps a l'hospital, quan va tornar va seguir treballant de pagès, anant al "jornal" igual. Més tard, va passar a ser pastor d'un ramat de cabres, pel que passava molt de temps a la muntanya i al mas, on sovint s'hi quedaven tota la família.

Des de que el meu besavi va tornar de la guerra i fins que va morir, va tenir malsons quan dormia, per allí a les dotze de la nit, ja que era l'hora que anaven a buscar als presoners de la presó on va estar ell i se'ls emportaven per a matar-los.

Després de la guerra, l'ajuntament repartia tiquets de racionament a la població, per tal de repartir els subministraments entre tots. Cada família tenia un nombre en concret de tiquets per poder anar a comprar, en funció del nombre de persones que vivien a cada casa. La gent comprava d'estraperlo, és a dir feien intercanvis d'aliments, per exemple, qui disposava d'oli, l'anava a canviar per farina. L'àvia Angeles m'explica que anaven a Ca Puntxó a comprar ganyims i sopa entre d'altres i a Ca Planero a comprar el pa, tot i que sovint també el pastaven a casa.

Quan la meva àvia va tenir uns 14 anys, la mare de la Teresa, l'Adelaida, va caure i es va trencar el fèmur, cosa que va fer que el meu besavi i la família

haguessin d'anar a viure al poble per cuidar-la. Així doncs, van vendre les cabres i es van comprar unes quantes ovelles, així no calia que visquessin al mas ja que les podien tancar al poble mateix, al corral de "Garrupo", on actualment hi ha la residència d'avis de Rasquera.

A l'estiu, tota la família anaven a esporgar, i deixaven les rames damunt les borasses per a que s'assequessin. Quan ja estaven seques, les picaven i així queien les fulles, que les guardaven en sacs per a poder dóna'ls-hi a les ovelles a l'hivern, ja que nevava i plovia més i no podien sortir a pasturar.

Anys més tard, la meva àvia es va casar amb el meu avi Floreal i se'n van anar a viure als Guiamets i després a La Selva del Camp, on hi viuen actualment, i on va néixer el meu pare Josep Àngel.

4.2.3. El meu besavi a la guerra civil

4.2.3.1. Què sé inicialment, abans de començar la recerca?

La meva àvia i el meu pare m'expliquen tot el que saben i n'extrec aquesta informació:

El meu besavi va estar lluitant a Martín del Río (província de Terol) durant la guerra, però no saben quant de temps hi va estar ni quan hi va arribar. També saben que un dia el van capturar i el van fer presoner, però no on, i que va estar uns dies a una presó amb altra gent, on hi havia un company que també era de Rasquera. Cada nit s'emportaven uns quants presoners per afusellar-los, i el dia que li va tocar a ell, va demanar pietat, va tenir molta sort i no el van matar, i va passar a ser cuiner dels nacionals. Allí, fent de cuiner (no sabem el lloc ni quant de temps hi va ser), va caure una bomba de morter dels republicans i va quedar ferit. D'allí el van traslladar a l'Hospital de Pontevedra (suposadament), on hi va estar uns mesos, i després ja va retornar a Rasquera.

4.2.3.2. A partir d'aquí, començo la recerca

Li demano a la meva àvia Angeles, filla del meu besavi Josep, si té alguna carta o document del seu pare. Em dóna dues cartes que ell va enviar a la família durant el període que estava a Martín del Río, bastants documents, on entre ells hi ha permisos per anar de l'hospital de Toro a Rasquera, el seu Document Nacional d'Identitat, la seva cartera de l'exèrcit i la seva cartilla ramadera.

Del DNI i de la cartilla ramadera no en parlaré més, ja que no tenen molta importància basant-nos en que aquest treball està relacionat directament amb la Guerra Civil espanyola i aquests documents no ens aporten informació sobre aquesta. Tot i així, els podreu veure al final del treball, a l'ANNEX.

A continuació he transcrit les dues cartes. Les originals es trobaran a l'ANNEX d'aquest treball. S'ha de tenir en compte que les he transcrit seguint les normes d'ortografia actuals, perquè així tothom que les llegeixi les pugui entendre perfectament i sense dificultats, ja que en aquella època la majoria de gent no havia rebut instrucció escolar i escrivien com podien. També cal destacar que les carta no les va escriure el meu besavi, ja que no en sabia d'escriure. Ell les anava dictant a un company seu, que era capellà.

La primera carta és del 15 de desembre de 1937, en aquesta, Josep Griñó es dirigeix a la seva família, la qual pateix per ell, però els contesta que esta tot bé, i que no pateixin. Explica que abans estava a "ametralladores" però que ara ja no, i és millor ja que no ha de portar tant de pes a sobre "*en Ametralladoras era mucho más pesado el trabajo porque allí teníamos que llevar el fusil y cargados de cajas de municiones, y ahora solo llevo el fusil con ciento cincuenta tiros, y no pesa tanto como la carga que llevan los de Ametralladoras, de manera que mi arma y mi defensa es el fusil y segundo la pistola.*" Comenta que li sap greu que la seva sogra es trobi en les condicions en les que es troba (com hem comentat abans, la dona de Josep Griñó i la

sogra, estaven vivint en un mas d'uns familiars a la muntanya). També diu que en els quatre mesos i mig que porta al front encara no ha disparat ni una vegada, i que vol continuar així si pot ser. Així doncs, sabem que va ser cridat al front a l'agost, i que no van entrar pràcticament en combat. Per acabar, demana a l'esposa si li pot enviar uns mitjons més llargs de camal, unes espelmes, uns llumins i olives.

CARTA 1

“Martin del Río 15 de Deseembre de 1937.

Inolvidable esposa mía, querido hijo y apreciada suegra. Ayer día 14 recibí vuestra apreciada carta, la que tanto estaba esperando para que me diera unas buenas noticias y una grande alegría. Pero veo que no me puedes alegrar de una vez sino al contrario, más pronto me causa tristeza que no alegría al ver que todos estas padeciendo tanto.

Esposa, de esto que me dices de que tuviste tanta alegría al recibir la primera carta, veo que causó mucho disgusto al enterarte que me habían cambiado de compañía y querías saber qué arma llevaba, qué hombre dirigía la columna y si en esta compañía no hay tanto peligro como en la otra. Pues esposa, esto del peligro no se sabe dónde tienes la suerte o el peligro pero aunque nos hayan cambiado no merece la pena porque, en Ametralladoras era mucho más pesado el trabajo porque allí teníamos que llevar el fusil y cargados de cajas de municiones, y ahora solo llevo el fusil con ciento cincuenta tiros, y no pesa tanto como la carga que llevan los de Ametralladoras, de manera que mi arma y mi defensa es el fusil y segundo la pistola. Pero estoy muy consentido que no la he podido disparar en cuatro meses y medio que llevamos de frente, pero mi deseo es que vamos continuando como ahora que si así podemos terminar la guerra ya me vagara dispararla cuando sea necesario.

Bien esposa mía, de esto que me dices que te diga el nombre que tiene nuestra columna, pues la verdad te digo que no lo sé pero las señas son tal como la dirección de las cartas. Y de esto que dices que has leído al periódico que atacamos nosotros, pues no tengas quimera, que no fue nada, que fue tal

y como te dijo el Fuste y además, no era nuestra compañía. Esposa, aunque digan que siempre hay jaleo aquí en Aragón, no te creas nada, todo es mentira. Yo por mi parte no deseo nada más que poder terminar la guerra tal y como está hasta la fecha, que así no faltaría ningún hijo de buena madre.

Esposa, también lo siento mucho que mi suegra se haya de encontrar tal como se encuentra por culpa de no tener el suministro suficiente, pero qué le vamos a hacer. Nos toca padecer y no tenemos otro remedio que la paciencia, porque estamos en tiempos de guerra y no hay ningún remedio más que tomar el tiempo como venga y deseando que se termine pronto, que después ya volveremos a los tiempos de antes y tendremos el bienestar de todos.

Bien esposa, también veo que estas muy resentida sobre la postal que he mandado a Sarafí, pues ya sabes que son ellos los que tienen la culpa de todo lo que nos pasó, pero ya sabes que soy demasiado bueno y no quiero que nadie diga mal de mí. Aunque no tengamos la culpa, ya sabes que con él no pasó nada pero me creía que hacia algo más caso de nuestro hijo y ahora veo que no piensa mucho con su amigo. Yo le escribí una carta para despistarle que no tengo envidia de ellos, pero ahora ya veré su voluntad si mi contesta la postal que le mandé. Esposa, no seas así que ya sabes que yo también me acuerdo de los buenos y de los malos compañeros porque si hay que ser el preferido, también se terminaran todas las amistades.

De esto que me dices que si tengo falta de ropa que te lo diga, pues por ahora ya tengo bastante, solo quiero que me mandéis los calcetines pero que sean más altos de piernas, que de los pies ya están muy bien. Al mismo tiempo que me mandaras los calcetines, me mandaras cuatro o cinco “espelmas” (velas), tres o cuatro cajas de cerillas, unas cuantas aceitunas y también me diras si se han muerto los conejos porque no me dijiste nada de ellos ni si tienes muchos. También veo que has aburrido mi casa porque ya no me pones la calle, que te has vuelto otra vez al Solà. También estoy muy contento que pronto tendremos criado a nuestro hijo, que veo que está muy gordo.

Sin nada más, muchos recuerdos de parte de mis amigos de Arnes y Borrás, y tú los recibes de este que mucho te ama y ver te desea Jose Griñó Ripoll.

También veo que el pinta del Ros ha tenido más suerte que nosotros y que lo encontrasteis tan gordo, y que te dijo que yo me añoraba mucho.

José Griñó Ripoll"

La segona carta és del 18 de desembre de 1937, en aquesta, Josep Griñó també es dirigeix a la seva família. Ell torna a dir que està bé, tot i que al poble on es situa no es pot comprar massa cosa, i remarca que les sardines van a deu cèntims més que a Rasquera. Explica que les dones del poble on es troba, de seguida recullen la roba que els soldats deixen. Lamenta que dues dones de Rasquera s'hagin mort. Per altra banda, demana que per Nadal no cal que la família li envii res, ja que com que ho hauria de repartir amb tots els companys que estan amb ell, al final tocaria molt poc per cap. Comenta que quan torni, portarà una bici per al seu fill. I finalment, pregunta si a Rasquera ha nevat, ells ja ho han vist fer-ho en quatre ocasions *“cuando me escribas me dirás si ha nevado por aquí, pues nosotros ya hemos visto nevar cuatro veces y ahora hace tres días que la estamos tomando, y pasamos unas noches muy frescas, pero todo lo resistimos mientras tengamos salud.”* Per acabar, dóna records de part de Francisco Borrás.

Diversos llibres i articles parlen sobre l'impacte dels grans temporals de fred i neu que van succeir a la Batalla de Terol. Més de 15.000 combatents van patir congelacions, que van causar la mort en alguns casos i traumàtiques amputacions en d'altres. Es va combatre a temperatures inferiors a -20°C. Els pròpis brigadistes internacionals van nombrar Teruel “el Pol Nord”.¹⁰

---

¹⁰ FONT: <https://elpais.com/diario/2005/09/04/domingo/1125805958_850215.html>
<<https://www.tiempo.com/ram/197822/el-general-invierno-y-la-batalla-de-teruel/>>

CARTA 2

“Martín del Río 18 de Diciembre de 1937.

Apreciada y distinguida esposa mía, hijo y suegra. Esposa, acabo de recibir tu estimada carta fecha del 14 de este y con ella veo que estáis bien. Como la mía sigue sin novedad esposa referente a tu apreciada carta, veo que eres una mujer muy impaciente por mí, porque según me dices en las cartas veo que no te crees nada de lo que yo te digo. Yo siempre te digo la verdad y tú me contestas siempre al contrario porque yo, hasta el día de hoy, siempre estoy bueno y fuerte. Y tú, siempre me dices que yo no te quiero decir la verdad porque tú siempre según veo, te piensas que estoy siempre mal. Pues tú te puedes pensar lo que quieras, pero yo no deseo nada más que poder gozar siempre como ahora.

Esposa mía, de esto que me dices de la ropa que si tengo falta que lo pida y sino que me lo compra yo, pues de ropa aún puedo pasar el único que es más que suficiente. Lo que me puede hacer falta son los calcetines, que de lo demás ya tengo bastante. Y de esto que me dices que si algo me falta que me lo compra, pues esposa, lo que hay en este pueblo ya te lo dije al principio que llegamos, pero tu seguramente debes pensar que es una capital que hay de todo. Pues aquí donde estamos nosotros, aunque vayas doblado de billetes no puedes comprar casi nada, lo único que a veces venden sardinas de estas tan pequeñas, y sabes a cómo las venden? a 35 céntimos cada una, cosa que en Rasquera iban a 25 céntimos y aquí arriba aún no hay para los que quieren.

De esto de la ropa, las mujeres de este pueblo todas se riñen para recoger la ropa que los soldados tiran, figúrate cómo están de ropa esta gente, pero hay muchas de ellas que lo recogen porque son más estrechas que el puño y hacen sin necesidad.

Esposa mía, también he tenido mucho sentimiento al decirme que ha fallecido estas pobres mujeres, Rambla y María de chancla, pues si que es muy triste esto, y encima sin estar su hijo haciendo compañía. Pero no hay remedio, a todos nos toca estar con pena y por lo tanto nos tenemos que conformar unos y los otros.

Esposa de esto que me dices que por Navidad me quieres mandar el paquete, pues haz lo que quieras pero de esto de mandar algo de comida no me parece demasiado bien porque os hace más falta a vosotros que a mí. Y por lo tanto, no es cosa de durada, y aquí somos muchos y a mí me tocaría muy poca cosa porque cuando viene algún paquete lo repartimos entre todos, y por mi parte, me gustaría que lo guardaras para cuando pueda venir, porque no siempre estaremos aquí, algún día nos deberá tocar a nosotros, porque según me dices, poco a poco vienen algunos, pero veo que hay muchos enfermos de los quintos de Rasquera.

Esposa, también estoy muy contento de esto que me dices del chaval, que sabe muchas canciones y que piensa mucho conmigo, para que le traiga un caballo, pues no sólo le traeré un caballo, que también le traeré una bicicleta para ir al Mas a dar comida a los conejos.

Bien esposa, cuando me escribas me dirás si ha nevado por aquí, pues nosotros ya hemos visto nevar cuatro veces y ahora hace tres días que la estamos tomando, y pasamos unas noches muy frescas, pero todo lo resentimos mientras tengamos salud.

Sin nada más, ya sabes lo que te digo de esto que tú me quieres mandar y se despide este que con el corazón os abraza a todos juntitos y muchos besitos al “noi”, a ti, y a tu madre salud.

José Griñó Ripoll.

Teresa, de esto que dices que escriba Francisco, pues tan pronto como reciba carta de su esposa, en seguida le contesta. Ahora él también espera carta de su esposa, él está muy bien y os da muchos recuerdos.

Salud Francisco Borrás.”

Com he dit anteriorment, la meva àvia no em va donar només aquestes dues cartes, sinó que també uns documents. A continuació els anomeno en ordre cronològic dels fets.

Quins documents són i què puc saber a partir d'ells?

1.- Document de vacunació "antitífica" del camp de concentració de presoners de San Marcos y Santa Ana, de León, amb data del 7 i 12 de juny de 1938.

2.- Document de la Comisión Clasificadora de Prisioneros y Presentados, aprovant la llibertat de José Griñó, destinant-lo a milícies de la F.E.T. a León, amb data 5 de juliol de 1938.

3.- Fitxa-carnet de la 2ª Bandera F.E. de Navarra 2ª Centuria, amb data 18 d'agost de 1938.

2.ª Bandera F. E. de Navarra 2.ª Centuria	Apellidos	Griñó Ripoll	
	Nombre	José	Edad 37 años
	Fecha de nacimiento	13-1-18	Estado Casado
	Pueblo de naturaleza	Raquena	
	Provincia	Larraona	
	Pueblo de Residencia	Raquena	
	Provincia	Larraona	
	Nombre de los padres	Tomás y Agueda	
	Procede de	Milicia Alanca	
	Clase	Forlangueta	
	Observaciones	Incorporado a la centuria el día 18-8-1938	

4.- Certificat que el soldat José Griñó es troba hospitalitzat a l'hospital militar de Toro, amb data 25 de gener de 1939.

Don Antonio Hernandez-Roa Codorniu Capitán Médico Director del
Hospital Militar de Toro "Generalísimo Franco"

C E R T I F I C O: Que el Soldado JOSE GRINOL RIFOLL, de F.S.T. de Navarra, se encuentra hospitalizado en este Centro, en el día de la fecha.
Y para que conste expido el presente en Toro a veinticinco de Enero de mil novecientos treinta y nueve.

III Año Triunfal

Hernandez-Roa

5.- Document d'alta de l'Hospital Militar de Toro, amb data 25 de gener de 1939.

Hospital Militar de TORO Defensa Administrativa

F.R.T. y de las J.O.S.S.

Grado: Jefe Soldado

Apellido: José

Que entró enfermo en este hospital el día 6 de Diciembre de 1938 por hoy dar de la fecha 25 de enero de 1939

Toro 25 de Enero de 1939

EL COMISARIO DE GUERRA EL JEFE ADMINISTRATIVO

DIAGNÓSTICO (El que figura en la parte de cabecera)

NOTA. Esta prolesta de Alta, es para entregar en el Cuerpo, Centro o Dependencia.

Revers del document d'alta de l'hospital militar de Toro, amb data 25 de gener de 1939.

Cantidades abonadas al mismo individuo durante su permanencia en este Hospital y socorro de marcha que se le ha entregado.

HABERES: 51 Desde el 6 de Diciembre de 1938 al 25 de enero de 1939 ambos inclusive, a una pes. diarias 51,00

Los SOCORRO DE MARCHA y quince días ausencia a 1,90 54,80

TOTAL PESETAS 85,80

Toro 25 de Enero de 1939

III AÑO TRIENAL
El Administrador,

6.- Passi a favor de Josep Griñó per viatjar amb el Ferrocarril de l'Estat des de Toro fins a Rasquera amb data 25 de gener de 1939.

<p>7.ª DIVISIÓ ORGANICA</p> <p>COMANDANCIA MILITAR DE TORO</p>	<p>Con autorización del Excmo. Sr. General de esta División</p> <p>Expedido pase a favor del Soldado, José Griño Hipolito, P. S. T. de Navarra, alta por convalescencia para Rasquera (Tarragona), haciendo el viaje por F. C. y cuenta del Estado.</p>
<p>Alojamiento en su clase</p> <p>BAGAJES</p> <p>Mayores _____</p> <p>Menores _____</p> <p>Carros _____</p>	<p>Tiene derecho a _____ pasaje según el art. de Reglamento vigente de transportes aprobado por Decreto de 24 de Marzo de 1891.</p> <p>Por tanto, reconocimiento y encargo a las autoridades de tránsito así civiles como militares, no le pongan impedimento alguno en su viaje; antes bien, faciliten además de los auxilios del margen, cuantos le correspondan por convenir así el mejor servicio.</p>
<p>RACIONES</p> <p>Pan _____</p> <p>Cebada _____</p> <p>Fuella _____</p> <p style="text-align: right;">El Comisario de Guerra,</p>	<p>Toro 25 de Enero de 1939</p> <p>El Comandante Militar</p> <p><i>Secho J. Castañer</i></p>
<p><small>NOTA.—Se recuerda a los Oficiales, Clases y Soldados la prohibición de que en cafes, bares y demás establecimientos públicos, relativos acontecimientos bélicos, en que hayan tomado parte o mencionen las unidades a que pertenezcan, traslucido de las mismas, etc. Tales comentarios son aprovechados por nuestros enemigos en perjuicio de la Patria y por lo menos pueden ocasionar la pérdida de la vida de alguno de nuestros hermanos.</small></p> <p>Registrado al num. 198</p>	

7.- Document de TRANSPORTES MILITARES, per viatjar de Toro a Tarragona, amb data 25 de gener de 1939.

TRANSPORTES MILITARES

EXTRACTO de la Revista numérica de la fuerza que hoy, día de la fecha en virtud de orden fecha *de hoy* y refrendado por la Alcaldía de Toro.

DESDE TORO A *Rasquera Tarragona*

CLASE	CATEGORIA	NOMBRES	CABALLOS	CARROS	equipaje y almacén KILOGRAMOS	Observaciones
Generales, Jefes y Oficiales . . .	1.ª					<i>Lista para combate empuja</i>
Suboficiales	2.ª					
Tropa	3.ª	<i>1</i>				

Toro 25 de *enero* de 19*39*.
EL JEFE DE LA FUERZA,

Jose B...

Revisados *Jefes* *Oficiales* *individuos de tropa*
caballos *kilogramos de equipaje.*

La Presente LISTA servirá de Toro a *Tarragona*

FECHA UT SUPRA: *P.O.*
EL COMISARIO DE GUERRA, *Manuel Garcia*

CONFORME.
EL REPRESENTANTE DE LA EMPRESA DE DICHO TRAVECTO, EL INTERVENTOR O JEFE DE DICHO SERVICIO,

8.- Informe de l'Hospital Militar de Toro, indicant-ne la sortida el dia 26 de gener de 1939 i donant-li 15 dies de convalescència per anar a Rasquera.

Hospital Militar de Toro RECUPERACION

NÚMERO DE REGISTRO 2083

Cuerpo J. B. F. Navarra, 2.ª Bta 2.ª Bde.

Plaza de residencia Vauora

Clase Sold.

Nombre José Griño Ripoll

Lesión sufrida H. m. guerra civil

Salí del Hospital de Toro el día 26 de enero de 1939

Con 15 días de convalecencia | Provincia Taragona

que ha de disfrutar en ..... | Pueblo Rasquera

Calle Moncivir Núm. 3

Debiendo presentarse en la Plana Mayor de su Regimiento o Unidad de Depósito en Vauora el día 10 de enero de 1939

PRESENTADO: El Comandante Puesto Guardia Civil, DESPEDIDO: El Comandante Puesto Guardia Civil,

El Director del Hospital,

[Signature]

Sr. _____

Documento n.º 4

9.- Passi a favor de Josep Griñó per viatjar amb el Ferrocarril de l'Estat des de Pontevedra fins a Rasquera amb data 17 de maig de 1939.

10.- Document de TRANSPORTE MILITAR, per viatjar de Monforte a Zaragoza, amb data 17 de maig del 1939.

Módulo N. nám. 41

CARGO AL MINISTERIO DE ~~DEFENSA~~

8.ª REGION MILITAR Mes de MAY de 193 9

TRANSPORTES MILITARES

EXTRACTO de la Revista numerica de la fuerza del *Falange* -
 que sale hoy día de la fecha en virtud de *...*

registrado al número 2084
 Desde (1) ZARAGOZA *Ranquera Fortea (Zaragoza)*

CLASES	Categoría de coches	Número de Hombrés	Exceso de equipaje Kilogramos	OBSERVACIONES
Generales, Jefes y Oficiales.....				
Suboficiales				
Tropa		<u>3</u>	<u>1</u>	

Este personal viaja con el ganado y material que figura en la lista núm. ...

El día de la Fecha 17 de ... de 193 9.

La presente lista sirve para el trayecto de *Monforte a Zaragoza*.

[Signature]
El Jefe de Transportes Militares

Revisados *...* Jefes *...* Oficiales *...* Suboficiales *...*
 cóns *...* individuos de tropa y *...* caballos, constando además el embarque de *...* carros y *...* kilogramos de equipaje.

Costorno *...*
El Representante de la Empresa en el trayecto

[Signature]

(1) Cuerpo o arma a que pertenece el interesado.
 (2) Pasaporte u orden y autoridad que lo expide.
 (3) Trayecto general a recorrer.
 (4) Trayecto especial.

11.- Document d'alta de l'Hospital Militar de Pontevedra nº1, amb data 18 de maig de 1939.

Hospital Militar de Pontevedra nº1 Jefatura Administrativa

J. B. de Navarra
(Arma o Cuerpo.—Unidad, Centro Dependencia)

Grimó } Lore } soldado
Ripoll } (Apellidos y nombre) (Clase o empleo y situación)

Que entró ⁽¹⁾ Merido en este hospital, el día 24 de Marzo 39
sale hoy día de la fecha ⁽²⁾ curado con las prendas que al dorso se expresan y va socorrido
con Tres ptas. por 3 días de sobras (del 15 al 18) y ptas. cuatro
por 3 días de marcha hasta Barcelona. Permisos 2280

Pontevedra 18 de Mayo de 1939
El Jefe Administrativo
Demarcación Judicial

Interviene:
El Comisario de Guerra

DIAGNOSTICO (El que figura en la papeleta de cabecera)

NOTA.—Esta papeleta de Alta es para entregar en el Cuerpo, Centro o Dependencia, o remitir al Hospital donde sean evacuados.
(1) Enfermo o herido.—(2) Curado o evacuado.

Imp. Vadiño-P. Morte, 10-Tel.º 21 y

12.- Document de confirmació de la sortida de l'hospital de Pontevedra del soldat José Griñó, amb data 18 de maig de 1939.

Número de registro 2533. 4.- AL INDIVIDUO

Cuerpo F. E. T. Navarra - 2ª Bandera - Lic. 2
 Plaza de residencia Sanblanca
 Clase Soldado
 Nombre José Griñó R: solt.
 Lesión sufrida Herida metralleta región glúteo izquierda.

Salte del Hospital de Pontevedra el día 18 de Mayo de 1939
 Con quince días de convalecencia | Provincia Tarazona
 que ha de disfrutar en | Pueblo Rasquera
 Calle Rasotas | núm. 3

Debiendo presentarse en la Plaza Mayor de su Regimiento o Unidad de
 Depósito en Sanblanca el día 2 de Junio de 1939.

PRESENTADO: El Comde. del Pto. de la Guardia civil,
 DESPEDIDO: El Comde. del Pto. de la Guardia civil,

El Director del Hospital,
Don José Lascuón

13.- Bitllet de la RED NACIONAL DE FERROCARRILES del trajecte de Zaragoza a Rasquera, amb data 20 de maig del 1939.

A partir d'aquests documents, sé que va estar presoner al camp de concentració de San Marcos y Santa Ana, a Lleó. No puc saber la data exacta de l'entrada al camp, però sí que el 7 de juny ja hi éra. Per altra banda, veiem que als camps de concentració, o almenys en aquet, vacunaven els presoners.

També puc determinar la data exacta que l'alliberen del camp (5 de juliol de 1938) i a on el destinen, ara passarà a formar part de les milícies de la F.E.T. a Lleó. Doncs no hi estarà gaire temps, perquè al 18 d'agost del mateix any canviarà d'unitat, i ara el traslladaran a la F.E.T. de Navarra.

Confirmo que el meu besavi entra ingressat a l'hospital militar de Toro nomenat "Generalísimo Franco" el dia 6 de desembre de 1938 i que era soldat de les F.E.T. de Navarra.

Li donen l'alta el 25 de gener del 39. Per altra banda, el sou que va cobrar durant el temps que va estar a l'hospital va ser 1 pesseta diària, i hi va estar 51 dies, per tant va cobrar 51 pessetes. A part d'això, va cobrar 1,90 pessetes al dia durant els quinze dies de permís, que serien 34,80 pessetes.

El mateix 25 de gener, també li van donar el passí per poder viatjar a Rasquera. Veig en el document que el viatge li pagava l'Estat. Com a curiositat vull destacar el que hi ha escrit com a NOTA al document: *“Se recuerda a los Oficiales, Clases y Soldados la prohibición de que en cafés, bares y demás establecimientos públicos, relaten acontecimientos bélicos, en que hayan tomado parte o mencionen las unidades a que pertenezcan, traslado de las mismas, etc. Tales comentarios son aprovechados por nuestros enemigos en perjuicio de la Patria y por lo menos pueden ocasionar la pérdida de la vida de algunos de nuestros hermanos.”*

En els documents de l'Hospital Militar de Toro, l'informen que s'ha de presentar a Zamora el 10 de febrer.

Al cap de poc tems, el 24 de març de 1939, entra a l'Hospital de Pontevedra nº1.

El 17 de maig li donen l'alta i li concedeixen un últim passí de quinze dies per poder anar a Rasquera. Aquest viatge que fa també va a compte de l'Estat. I en aquest document, hi veiem escrit el següent: *“No hables en público ni en privado, del movimiento de las tropas. No digas donde está tu batallón o compañía, batería o escuadrón. No mantengas conversaciones sobre lo que oigas respecto a los planes y operaciones de guerra. Tu deber, es callar. El soldado español, jamás faltó a sus deberes.”*

No hi havia un tren directe de Pontevedra a Rasquera òbviament, hi havien diferents trams, és per això que en un dels documents ens mostra que un dels trams era Monforte-Zaragoza. I el següent serà Zaragoza-Rasquera.

Seguint amb la recerca, li demano a la Júlia Martí, una noia de Rasquera, si té informació sobre Martín del Río, ja que ella va fer el seu TDR, *La desmemòria històrica*, sobre un germà del seu besavi, Juan Moreso Bladé, que va desaparèixer durant la guerra civil. Aquest familiar de la Júlia, va estar a Martín del Río, igual que el meu besavi, és per aquest motiu que penso que potser hi ha informació que em serveixi. Em llegeixo el treball i veig que a la segona carta que envia Juan, la del 13 d'agost de 1937, que la trobem a la pàgina 24, anomena al meu besavi (Vileu) i també a d'altres de Rasquera (Madeo, Llenç i Monllau):

“Hermana sobre la pregunta que me haces con quien duermo pues, Madeo, Vileu, Llenç y Monllau duermen en una casa con cinco de Cherta y dos de Poboleda.”¹¹

A la mateixa carta, també veiem que Juan dóna la seva direcció a la família:

“La dirección es la siguiente 526 Batallon 132 Brigada 30 División Martin del Rio.”¹²

Aquesta adreça em dóna una pista important ja que el meu besavi no indica la seva, en cap de les dues cartes que he pogut recuperar. Doncs podria ser que sigués la mateixa o no, hauré de cercar sobre les brigades i els diferents cossos que van passar per Martín del Río.

---

¹¹ TEXT EXTRET DE: MARTÍ, Júlia. *La desmemòria històrica*. TDR. 2016/2017

¹² TEXT EXTRET DE: MARTÍ, Júlia. *La desmemòria històrica*. TDR. 2016/2017

Faig un petit resum amb tot el que sé fins ara;

El meu besavi, Josep Griñó, se'n va al front, a Martín del Río, a l'agost de 1937, i allí esta amb altres companys de Rasquera. Durant aquest període segurament envia (suposadament) bastantes cartes a la família, però només se'n conserven dues, que són datades del desembre de 1937.

A partir del desembre de 1937 no sé on està ni què fa, fins al juny de 1938, que sé que ja està reclòs al camp de concentració de San Marcos y Santa Ana, a León. D'on en surt el 5 de juliol de 1938, i ara passarà a estar a les milícies de la F.E.T. de León.

Llavors en torno a perdre la pista fins a l'agost del 38, que canvia de Falange i passa a militar a la de Navarra.

Durant els mesos d'agost i desembre no en tinc cap més document.

El 6 de desembre és quan entra a l'hospital de Toro. Allí s'hi està ingressat 50 dies, el 25 de gener de 1939 li donen l'alta i se'n va a Rasquera durant 15 dies, perquè el 10 de febrer s'ha de presentar a Zamora, on es troba la seva companyia.

Aquí torno a tenir un espai de temps buit, sense saber què fa ni on està des del febrer del 39 fins al març del mateix any, que ha de ser una altra vegada hospitalitzat, però aquesta vegada no va a Toro, sinó a Pontevedra, on hi entra com a militant de la F.E.T. de Navarra 2a bandera 2a companyia. Finalment, el 17 de maig de 1939 marxa de l'hospital cap a Rasquera.

A partir d'aquí, bàsicament investigo sobre què va estar fent o on va estar el meu besavi durant aquests quatre períodes de temps diferents:

Desembre del 37 – juny del 38; 5 juliol del 38 – 18 agost del 38; agost del 38 – desembre del 38 i 10 febrer del 39 – 24 març del 39.

I ho faig seguint varies pistes. Primer de tot, em desplaço fins a Martín del Río, que es el poble des d'on el meu besavi envia les cartes quan esta al front.

Seguint aquesta pista doncs, el 5 d'agost del 2020, la meva família i jo anem a Martín del Río, a Terol. Abans però, fem una parada a Utrillas, on hi ha l'oficina de turisme més propera. Pregunto per informació sobre la guerra civil, ja que el dia abans havia estat mirant per Internet si hi havia algun recorregut de la guerra civil, i vaig veure que hi havia diferents trinxeres i fortificacions a Martín del Río i a Vivel del Río. A l'oficina em diuen que no en saben gaire cosa, només em donen el nom d'un autor, Alfonso Casas Ologaray, que va escriure un llibre titulat *Lugares de la guerra "35 itinerarios por la Batalla de Teruel"*. I també em diuen que hi ha un centre d'interpretació de la guerra civil i costums a Gargallo, però que ara esta tancat degut a la Covid-19.

Seguim doncs cap a Martín, entro a l'ajuntament i em trobo a l'alcalde, Francisco Martínez, que m'explica on són les trinxeres i em facilita uns documents del GRIEGC, el Grup de Recerca i Investigació d'Espais de la Guerra Civil, que va fer un pla especial de protecció de les restes de la Guerra Civil espanyola a la comarca de las Cuencas Mineras. També em deix uns DVD amb molt de contingut de la Guerra Civil a Terol.

Visita a Martín del Río, 05/08/20.

FONT: Arxiu personal.

Trinxera a Martín del Río.

FONT: Arxiu personal.

Finalment, acabant amb el trajecte, arribo a Vivel del Río. Aquí, de la guerra civil només en queda un monument, que esta construït damunt d'una fossa comuna de soldats republicans. Aquesta, no esta senyalitzada ni hi ha cap record. El monument en canvi, el dedica la IV Divisió de Navarra als seus caiguts en aquesta zona durant els anys 1936-1939.

Monument de la IV Divisió de Navarra als seus caiguts. Vivel del Río.

FONT: Arxiu personal.

Gràcies als documents i material deixat per l'ajuntament de Martín del Río, puc reconstruir i traçar el moviment de tropes exacte que hi va haver-hi en aquella zona des del desembre de 1937 fins al juny de 1938, que és el primer període de temps que he d'esbrinar on va estar el meu besavi (recordo els períodes: **Desembre del 37 – juny del 38; 5 juliol del 38 – 18 agost del 38; agost del 38 – desembre del 38 i 10 febrer del 39 – 24 març del 39**).

Tinc com a referència la direcció que anomena Juan Moreso en el treball de recerca de Júlia Martí, que és **526 Batallon 132 Brigada 30 División** i que segurament compartia amb el meu besavi, o almenys la Brigada i la Divisió.

Durants els mesos de setembre, octubre i novembre de 1937, hi havia hagut poca activitat bèlica, però a finals de novembre es duu a terme una nova reorganització de l'Exèrcit Republicà. La **30 Divisió**, la del meu besavi, va passar a tenir la seu a Oliete. Aquesta divisió seguia constant de tres brigades mixtes: 131 Brigada Mixta amb seu a Moyuela, **132 Brigada Mixta** amb seu a Utrillas i 146 Brigada Mixta amb seu a Cortes de Aragón. La **30 Divisió**, junt amb la 44 i la 24, formaven part del **XII Cos de l'Exèrcit**, amb quarter general a Alcorisa. Les operacions militars van continuar al sector de la **30 Divisió** durant l'últim mes de l'any, la línia del front anava des de Fuentes de Ebro fins Martín del Río. En general, regnava la tranquil·litat, però de tant en tant hi havia algun bombardeig o tiroteig.

La batalla de Teruel es produeix des del 15 de desembre de 1937 fins al 22 de febrer de 1938. El sector de les Conques Mineres va quedar allunyat del front de la Batalla de Teruel, així doncs la zona va quedar relativament tranquil·la. Al gener de 1938 els republicans prenen Teruel, però degut als contraatacs dels nacionals, les tropes republicanes van haver de passar a l'ofensiva. Al febrer, els nacionals aconseguixen desbordar els flancs republicans i aquests van ser derrotats a la Batalla de l'Alfambra, la qual va durar tres dies i va finalitzar amb la pèrdua, per part de l'Exèrcit Republicà, de 14 poblacions, 7.000 presoners i 15.000 baixes de diferents tipus. Segons un informe del Cos de l'Exèrcit Marroquí, el qual va participar a la batalla situat a l'extrem nord, deia que les dos brigades mixtes republicanes que hi havia al seu sector eren la 61 i la **132**, aquesta última amb efectius bastant baixos. Aquest mateix informe deia que la **132** s'extenia des de la carretera Martín del Río-Montalbán fins la de Portalrubio-Pancrudo. Com a conseqüència de la Batalla d'Alfambra, l'exèrcit republicà va perdre dos Batallons de la **132 Brigada Mixta** i en va enviar dos més a cubrir la línia de contacte des de Rudilla fins Martín del Río.

Durant el mateix mes de febrer de 1938, els republicans llencen una ofensiva sobre Vivel del Río. Els dies anteriors es comencen a notar moviments al camp republicà i batallons cap a les trinxeres. Fins a cinc homes van desertar de la **Brigada Mixta 132** i de la **Brigada Mixta 146** durant els dies 13 i 14 de

febrer¹³, just abans de l'ofensiva republicana. Això va fer que els nacionals sapiguessin que en pocs dies, hi hauria un fort atac sobre Vivel. Finalment l'atac es duu a terme la nit del 14 al 15 de febrer, simultàniament i per sorpresa, l'atac es va produir sobre els dos flancs de Vivel del Ríó.

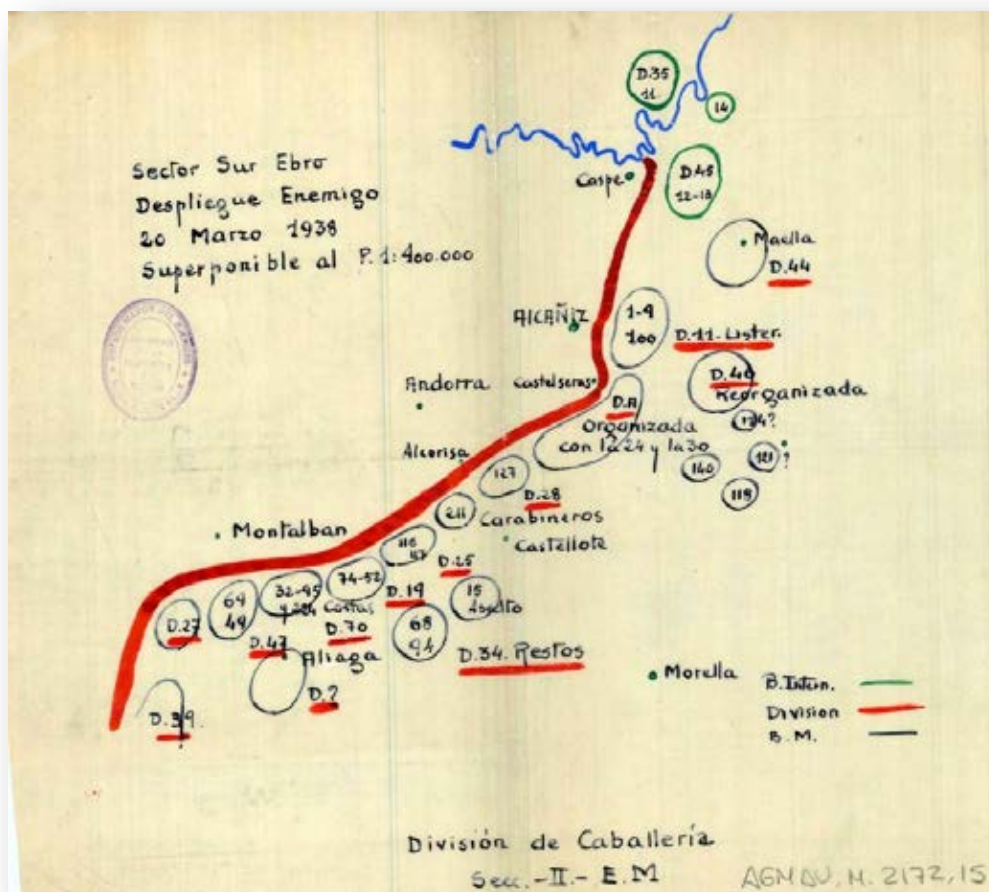
El dia 25 de febrer de 1938, l'exèrcit nacional dóna una nova ordre per destruir les tropes republicanes establertes al sud de l'Ebre i fixar-les al Nord del riu. Per altra banda, les tropes republicanes que es trobaven al sector de la línia Ebre-Vivel del Ríó, formaven part del **XII Cos de l'Exèrcit**, i entre d'altres dos, s'hi trobava la **30 Divisió**, la qual estava formada només per dues brigades mixtes, la 131 i la 146. A principis de març, la **132** es trobava a Utrillas, i ara passava a formar part de la **70 Divisió**. Pocs dies més tard la 132 es troba a la zona de Vivel del Ríó.

El 9 de març comença una ofensiva nacional per terres aragoneses. La **30 Divisió** no pot fer front a l'allau de les tropes nacionals, el front es trenca i els nacionals van ocupant pobles, destruint Brigades, fent presoners, i bombardejant constantment, amb el suport dels italians. El dia 3 d'abril, les tropes franquistes ja han entrat a Lleida i s'han frenat davant el riu Segre. El dia 25 d'abril ja havien estat ocupades tot el territori de les Conques Mineres.

---

¹³ Informació extreta de la documentació deixada per part de l'ajuntament de Martín del Ríó.

Mapa del Sector Sud de l'Ebre, amb data 20-03-1938

FONT: Documentació Ajuntament Martín del Río

Per altra banda, també dels documents que em va deixar l'ajuntament de Martín, sé les posicions que tenia l'exèrcit republicà a la zona de Martín del Río, i per tant, llocs on podria haver estat el meu besavi:

VR T 011 Trinxera, VR Fb 002 Fortí , FM 007 Niu de metralladores, FF 004 Fortí de metralladores, FM 006 Fortí niu de metralladores, FF 003 Fortí fusell metralladores, RP 002 Refugi polvorí.

Així doncs, aquesta és tota l'informació que he pogut extreure sobre la Brigada i Divisió del meu besavi i quins van ser els seus moviments. Una hipòtesi seria que el meu besavi hagués estat durant tot aquest període al front, en aquesta brigada, i que l'haguéssin capturat una vegada els franquistes ja han ocupat tota la zona de les Conques Mineres. I una altra hipòtesi seria que l'haguessin capturat més aviat i que no hagués seguit tot aquest itinerari de la seva Brigada

i Divisió. Recordo que el 7 de juny de 1938 ja es troba reclòs al Camp de Concentració de San Marcos y Santa Ana, a León.

A la vegada també parlo amb gent gran de Rasquera, per si algú sapigués alguna informació sobre el meu besavi.

Aconsegueixo parlar amb la neboda de Monllau, el capellà a qui el meu besavi li dictava les seves cartes perquè les escrivís. Però no tinc sort, ella, com era d'esperar, no en sap res del meu besavi.

No aconsegueixo trobar cap tipus d'informació sobre els presoners del camp de concentració de San Marcos y Santa Ana.

Després de ser alliberat del camp el 5 de juliol de 1938, s'incorpora a les F.E.T. de León. Des d'aquesta data fins al 18 d'agost de 1938 no en tinc cap més informació d'ell, fins que no sé que passa a incorporar-se les F.E.T. de Navarra, el 18 d'agost. El meu besavi explicava a la meua àvia que s'havia vist acorralat en algunes escaramusses, i que alguns companys s'havien llençat al riu, i d'altres s'arrencaren les fletxes de les camises per por a ser capturats per l'exèrcit republicà. Això el situa a la Batalla de l'Ebre, on molt probablement estava fent de cuiner d'un comandament de l'exèrcit de Franco, i on el van ferir, com em recorda la meua àvia.

El 6 de desembre de 1938 entra a l'Hospital Militar de Toro, tot i que segurament havia passat per altres hospitals de campanya abans d'arribar a Zamora. En surt el 26 de gener de 1939. Se'n va a Rasquera (que ja estava "alliberada"), però ha de presentar-se el 10 de febrer a Zamora, on s'hi està poc temps, perquè el 24 de març és tornat a ingressar una altra vegada, per una infecció de la ferida inicial, ara però, a l'hospital de Pontevedra (F.E.T. de Navarra 2a Bandera, 2a Companyia), on s'hi està fins al 17 de maig, quan torna a Rasquera per quedar-s'hi definitivament.

4.2.4. Altres

- Hospital de Toro

L'Hospital de Santa Cruz va ser una institució sanitària a la ciutat de Toro (Zamora). Es va fundar l'any 1522 gràcies al recolzament de l'arquebisbe Juan Rodríguez de Fonseca.

El 18 de setembre de 1938, en plena guerra civil, Franco va autoritzar la creació d'un complex concentracionari a la ciutat per acollir la gran massa de presoners republicans capturats, especialment dels fronts de Catalunya i Llevant. Un dels edificis escollits per aquest objectiu va ser l'Hospital de Santa Cruz, utilitzat com a camp de concentració fins a finals de 1939, ja acabada la contesa.

A l'actualitat, des de 1976, és una escola pública que porta per nom "Colegio Hospital de la Cruz de Toro".

Hospital de Santa Cruz, Toro.

FONT: Pinterest.

- Hospital de Pontevedra

El 20 de gener de 1937, es va posar en marxa un hospital de sang a les actuals instal·lacions del Colegio Apóstol Santiago, a Sanjurjo Badía. Sota el comandament d'Eusebio Torrecilla, aquestes instal·lacions, que havien sigut expropiades als jesuïtes durant la república, es van transformar en hospital fins al 1940. Una bona part dels pacients eren soldats marroquís.

Les autoritats també es van veure obligades a habilitar una mesquita dins de l'hospital. Estava ubicada on a l'actualitat es troba l'edifici de la comunitat religiosa del Colegio Apóstol Santiago, i va ser derruïda l'any 1965.

Colegio Apóstol Santiago.

FONT: La Voz de Galicia.

- Camps de concentració de Lleó

Com he dit abans, el meu besavi va estar a un camp de concentració a Lleó. Segons el document que demostra la seva estada allí, el camp s'anomenava *San Marcos y Santa Ana*. Va estar-hi des de principis de juny de 1938 i el van "alliberar" el 5 de juliol del mateix any.

Com que Lleó va estar des del principi al bàndol franquista i va ser el nus de comunicacions del nord-oest, es va convertir en un dels nodes de classificació i empresonament dels republicans capturats durant la Guerra després d'haver passat els primers mesos de repressió mortal. Els camps de concentració de Lleó eren considerats dels pitjors d'Espanya. Segons el llistat de la Capilla Laica, 293 catalans van morir durant la seva estada a Lleó.

I es que a Lleó mateix, hi van haver quatre camps de concentració (*San Marcos, Santa Ana, el Hospicio i Colegio Ponce*), a part d'altres centres que feien de presó entre d'altres funcions.

El camp de *San Marcos* estava situat en un convent, avui Parador nacional. Aquest va ser un dels camps de concentració més terrorífics del franquisme. El fred i l'escassetat d'aliments van fer que en només tres mesos hi hagués vuit-centes defuncions. Hi van passar entre sis mil i quinze mil persones. Aquestes dades tan altes es deuen a que el camp servia principalment per classificar als detinguts i enviar-los a altres llocs. Després de la caiguda del Front del Nord, el gran nombre de milicians presos en aquest camp van provocar l'obertura del camp de *Santa Ana*.

Presos a San Marcos, sala 10.

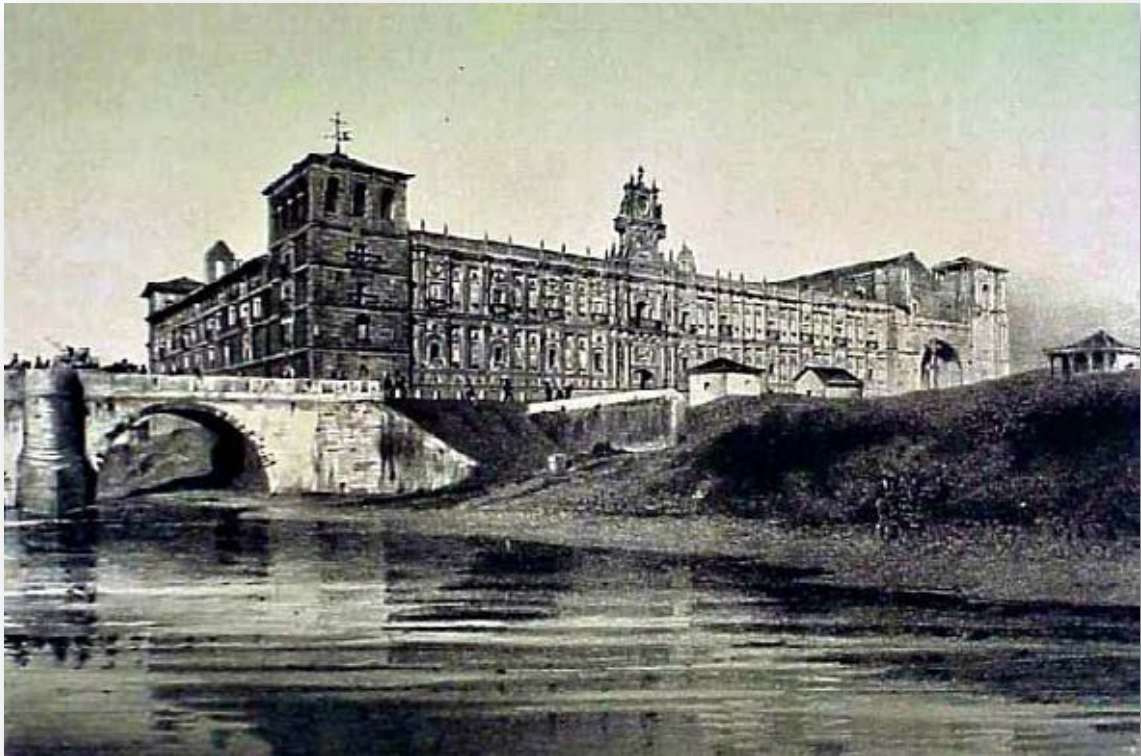
FONT: elDiario.es

Santa Ana va ser un camp de concentració o presó destinat a l'acolliment de concentrats –sobretot catalans–, situat en una antiga fàbrica tèxtil, al barri lleonès de Santa Ana. I és que entre setembre de 1938 i març de 1939, varis milers de republicans catalans –uns 1.600– van arribar a camps de concentració de Lleó. Els interns dormien en barracons, al ras sobre l'herba, la humitat calava fins als ossos. L'única manera de sortir del camp era sol·licitant avals, per fer-ho, havies d'aconseguir una targeta postal, que costaven quinze cèntims, un preu que quasi ningú podia pagar. Normalment, els presos havien d'esperar entre tres i sis mesos per rebre tots els avals necessaris per poder sortir, si es que no eres afusellat, integrat a algun batalló de treball forçat, o bé et passaven a una altra presó franquista.

Tot i ser més petit que *Santa Ana* i que *San Marcos*, *El Hospicio* va ser igual de cruel. Va funcionar igualment com a camp de la mort; on no existia espai per a la dignitat ni la compassió.

Molts historiadors han denunciat que institucions com el Ministeri de Defensa mantenen bloquejats milers de documents de 1936 a 1950, que aporten dades

rellevants sobre els camps de reclusió i dels batallons de treballadors forçats. El silenci i l'oblit segueix pesant sobre els camps d'extermini del franquisme.

Edificio de San Marcos.

FONT: Asociación para la recuperación de la memoria histórica.

4.3. Francesc Benaiges Bladé

4.3.1. Breu presentació del besavi

Francesc Benaiges Bladé era un dels meus besavis per part de pare. El pare del meu avi. Va néixer a Rasquera l'any 1905 i va morir afusellat a Tarragona l'any 1939. Estava casat amb Maria Moreso Muria i van tenir dos fills, el Floreal i l'Aurora.

Francesc Benaiges Bladé

FONT: Arxiu personal

4.3.2. Vida de la família abans i després de la guerra

Tant Francesc Benaiges com Maria Moreso eren naturals de Rasquera. Quan encara no s'havien casat, Francesc vivia al carrer de Baix i Maria al carrer del Solà. Els dos eren pagesos, la família del meu besavi tenia terres, com la Plana, el Masdeu i els Ons; i la família de la meva besàvia no en tenia. Finalment es van casar i l'any 1935, just abans d'esclatar la guerra, va néixer el meu avi, Floreal Benaiges. La seva germana, l'Aurora, no va néixer fins al cap de tres anys després, l'any 1938. El meu avi m'explica que quan era petit no va anar a l'escola¹⁴, només una mica al repàs, però la seva germana, l'Aurora, sí que hi va anar algun any. Ell, als 9 anys ja es va posar a treballar a

---

¹⁴ Pel que fa al meu besavi Francesc, ell sí que va poder anar a l'escola. Era un home culte relacionat amb la majoria de la població d'aquella època, ja que anys enrere, només podien rebre instrucció escolar la gent adinerada.

la terra, i quan l'Aurora en tenia 11, van anar a vermar al Masroig, un poble a la vora de Falset, on hi vivien uns amics del iaio de l'avi Floreal. Els dos germans anaven al jornal, a plantar pins als boscos i a fer clots. Després de la guerra, la mare de l'avi feia senalls, i els anaven a canviar per menjar. Convé ressaltar que durant la postguerra, era molt comú que la població practiqués l'estraperlo¹⁵. Anaven a Ulldemolins i a Prades a comprar pataques, i a la Fatarella i a Batea a comprar llegums i cigrons. Tot ho canviaven per senalles, fins i tot alguna vegada anaven a Maella i Nonasp (Saragossa). Com que el que feien estava prohibit, perquè la Guàrdia Civil no els trobés, passaven per pistes, no per les carreteres principals. Per exemple, per anar de Villalba a Corbera passaven per un camí que coneixien, o per no trobar-se la Guàrdia a Móra d'Ebre, passaven el riu a Miravet, on intercanven oli per pa. El meu avi m'explica que un dia que la seva mare i altres rasquerans pujaven de la Cava cap a Rasquera, després d'haver intercanviat articles, els Civils els van aturar i els van pendre tot el que portaven. Després de la guerra, tot estava intervingut per l'Estat i a Rasquera, com a molts pobles, venia un senyor en representació de l'Estat, i deia a cadascú el que havia de declarar i el que es podia quedar per a ell. Posem per cas que eres pages i tenies oliveres. Portaves les olives al molí, te les pesaven i les entregaves. El senyor aquest que he anomenat feia els càlculs pertanyents i et deia la quantitat d'oli que et podies quedar i la quantitat que havies d'entregar. A més a més, els molins també guardaven oli per donar-lo als agents que estaven al poble, els quals es quedaven a dormir i menjar a la fonda o a cases de gent civil. Durant la postguerra, es va intensificar el nombre de Guàrdies Civils que hi havia als pobles. A Rasquera, sempre n'hi havia un a la caserna, i els altres, als encreuaments de carreteres del voltant del poble. La Guàrdia Civil de Rasquera cobria Ginestar i Benifallet, on no n'hi havia.

També m'explica els trens de càrrega que baixaven del Mequinensa i la zona del baix Aragó, baixaven carregats de farina, i que abans d'arribar a l'estació de

---

¹⁵ A partir de l'escàndol de l'estraperlo (escàndol polític de la Segona República Espanyola, a conseqüència de la introducció d'un joc de ruleta elèctrica de marca "Stra-Perlo"), la paraula estraperlo ha quedat com a sinònim negoci fraudulent. Així, per extensió, durant la postguerra espanyola, es va denominar estraperlo al mercat negre d'articles intervinguts per l'Estat o subjectes a racionament.

Móra, tiraven els sacs a les vores de les vies, on els esperaven les seves dones i familiars, per fer intercanvi d'aliments amb la gent.

Quan el meu avi va tenir divuit anys, no li va caldre fer el servei militar, ja que era fill de viuda, i per tant no calia que hi anés. Com tampoc es va poder casar fins als 24 anys, perquè era cap de casa i havia d'aportar diners a la seva família. Es va casar l'any 1963 amb Angeles Griñó Benaiges, i van tindre tres fills, el Francisco, l'Àngels i el Josep Àngel.

Tot i que la vida sense el pare va ser dura, i va fer que el meu avi, la seva germana i la seva mare s'haguéssin d'espavilar més que altres famílies, el meu avi m'explica que mai va patir cap discriminació pel fet de ser fill d'un republicà a qui van afusellar a la postguerra.

4.3.3. El meu besavi a la guerra civil

4.3.3.1. Què sé inicialment, abans de començar la recerca?

Principalment, sé que el meu besavi, Francesc Benaiges, no va ser cridat a combatre durant la Guerra Civil, ja que l'any 1936, quan va esclatar la guerra, ell ja tenia 31 anys. Tot i així, també s'hi va veure involucrat. Era del Comitè Revolucionari de Rasquera, gent que va agafar el poder quan els ajuntaments van desaparèixer, i que ajudaven a organitzar menjar, roba, etc. pel poble. Durant la repressió franquista, el van capturar i el van afusellar a Tarragona.

4.3.3.2. A partir d'aquí, començo la recerca

El meu avi Floreal, m'explica que el seu pare va marxar de Rasquera i es va amagar per les muntanyes, per por a represàlies, després de que hi arribessin les tropes de Franco, que es van instal·lar a la Ribera d'Ebre l'abril de 1938 fins a l'ofensiva republicana de l'Ebre, el juliol del mateix any. Molta gent del poble que també pertanyien al Comitè o eren anarquistes se'n van anar cap a França.

Per començar amb la recerca, demano al meu avi si té cartes o documents del seu pare. Ell no en té, però la seva germana Aurora sí, i me les fa arribar. Per altra banda, també demano a l'Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercer¹⁶, a Barcelona, el Consell de Guerra del meu besavi Francesc Benaiges Bladé. Malhauradament, només deixen fer fotografies dels documents, que es poden trobar a continuació.

A partir de les cartes i del Consell de Guerra, extrec la següent informació;

L'1 d'abril de 1939 s'acaba la Guerra Civil. Francesc retorna a Rasquera dissabte 29 d'abril de 1939, pensant-se que podia tornar sense que li passés res, però és arrestat i detingut per la guàrdia civil immediatament. Es troba en presó preventiva a Tortosa, és l'encausat nº 1845. Se l'acusa de rebelió militar, junt amb 14 homes més.

El mateix 29 li fan un primer interrogatori, ell declara que el Comité ordenava les encautacions de finques, mobles i diners de les persones d'ordre de Rasquera, i que ell era el comptable d'aquest Comité Revolucionari de Rasquera. Però que en cap cas va formar part de cap assassinat comès durant la Guerra Civil. Per altra banda, el jutge assegura que el detenen perquè Francesc *“milita siempre en partidos de izquierdas, toma parte activa en todos los desmares y atropellos que se cometieron antes y después del Glorioso Movimiento Nacional y es persona de muy mala conducta y antecedentes”*.

---

¹⁶ Tribunal Militar Territorial Tercero, Año 1939, Núm. Causa: 001845.

La denúncia de la guàrdia civil arriba a l'auditoria de guerra de Tarragona i d'aquí s'envia al jutjat de Tortosa el divendres 5 de maig del mateix any.

Dimecres 10 de maig, el jutjat de Tortosa decreta la presó preventiva (a Tortosa) per a Francesc i sol·licita informes.

Dilluns 15 de maig, el cap de la Guàrdia Civil de Rasquera, Luis Hernández Gordo, envia al jutjat de Tortosa un informe. En ell, diu que Francesc *“fue miembro del Comité de la misma (Rasquera) durante la dominación roja, tomó parte en los asesinatos, incautaciones de fincas, detención de personas de orden y demás atropellos que en aquella época se cometieron. Fue elemento siempre significado de extrema izquierda y observo muy mala conducta”*.

Dimecres 17 de maig, el cap local de les JONS de Rasquera, Joan Pellisa, també envia un informe al jutjat de Tortosa. Joan alega que Francesc va ser *“destacadísimo desde antes del movimiento; de izquierda y dentro del movimiento, C.N.T., y miembro del Comité con el cargo de contador del mismo, actuando en todas las reuniones que dicho comité tenía. Pudiéndole considerar como uno de los dirigentes en todos los hechos”*.

Dimecres 17 també l'alcalde de l'ajuntament de Rasquera, José Piñol, envia un informe al jutjat de Tortosa, en el qual informa sobre la conducta i els antecedents politico-socials de Francesc, dient que durant la denominación roja va formar part del Comitè.

Dissabte 27 de maig dos testimonis veïns de Rasquera, un d'ells Francisco Benaiges Vandellòs, declaren al jutjat de Tortosa que coneixien a Francesc Benaiges Bladé, el qual pertanyia a partits d'esquerra, al Comitè Revolucionari i que era administrador de la Col·lectivitat de Pagesos.

Dimecres 14 de juny Francesc Benaiges declara al jutjat de Tortosa per última vegada, on assegura que:

- No va tenir res a veure amb els assassinats de Pedro Font, del sacerdot Julio Sevillano, del cura de García, del patatero de Tortosa, i del cura Francisco Bladé Piñol.
- No va informar a l'Oficial roig sobre la conducta del comandant de la guardia Civil.
- Després de 20 dies de l'Alçament Nacional, va ser membre del Comitè Revolucionari fins que es va dissoldre, a l'abril de 1937.

- No va intervenir a cap incautació, registre, detenció o altres fets dels registrats, ni disposava de cap arma de foc.

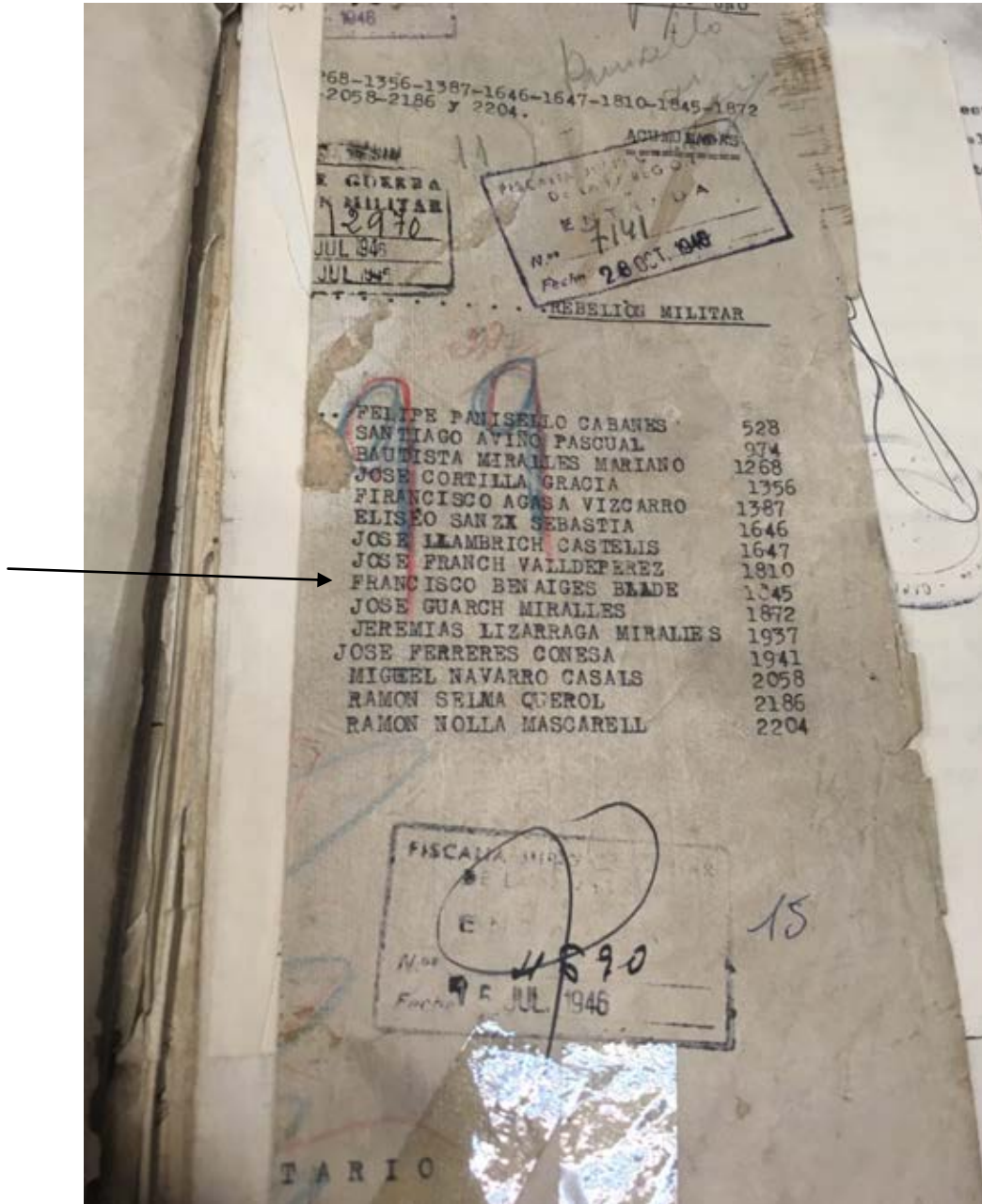
El mateix dimecres el jutjat de Tortosa resol el seu trasllat a la presó de Tarragona. Se l'imputa d'haver pertanyut al Comité Revolucionari de Rasquera, organisme que va intervenir directa o indirectament a la comissió d'assassinats i incautacions. També va desempeñar el càrrec d'Administrador de la Col·lectivitat de Pagesos.

Divendres 7 de juliol surt el consell de guerra, acusació: rebel·lió militar.

El mateix dia i en 30 minuts es fa el consell de guerra a 25 persones. Un fiscal llegeix els càrrecs i un advocat militar d'ofici simula que en fa la defensa. Al mateix moment el tribunal dicta sentència. A les cartes que Francesc envia des de la presó, demana una carta de recomanació de l'alcalde de Rasquera; amb una carta de recomanació, li haguessin commutat la pena de mort per una cadena perpètua, però no li van fer.

Divendres 17 de novembre, a l'alba, 35 persones són conduïdes al peu de La Muntanya de l'Oliva per ser executades, entre ells, el meu besavi, Francesc Benaiges Bladé.

CONSELL DE GUERRA:

N.º 3678527

EJERCITO ESPAÑOL

PLAZA DE Corboba ^{ET} 234

Procedimiento sumarísimo de urgencia n.º 1845 (Ameyra)

Juzgado n.º 10

PROCESADOS EN PRISIÓN PREVENTIVA EL DIA 21 Abril 1937

Francisco Benaiges Bladé

Juicio - 10 Mayo 1937
Detención - 29 Abril de 1937
Cárcel - Corboba
Enjuiciado -
Examinación y elevación -

al Bonaiges
19-6-37

JUEZ INSTRUCTOR
El Alférez H. C. I. M.

SECRETARIO
Soldado
Papael Barberá

Francisco Coll
Rodriguez

PROVIDENCIA.—En Corboba a 10 de Mayo de 1937.

En mero 10 se hace cargo de las presentes denuncias con las que se registra con el número 1845 de Auditoría de Guerra; unáanse a la orden de proceder.

Recíbense las declaraciones oportunas y, en atención a los cargos contra

Francisco Benaiges Bladé

se les declara procesados y en prisión en la cárcel

Recíbanselos indagatoria y practíquense las diligencias del periodo sumarial. y solicítanse informes.

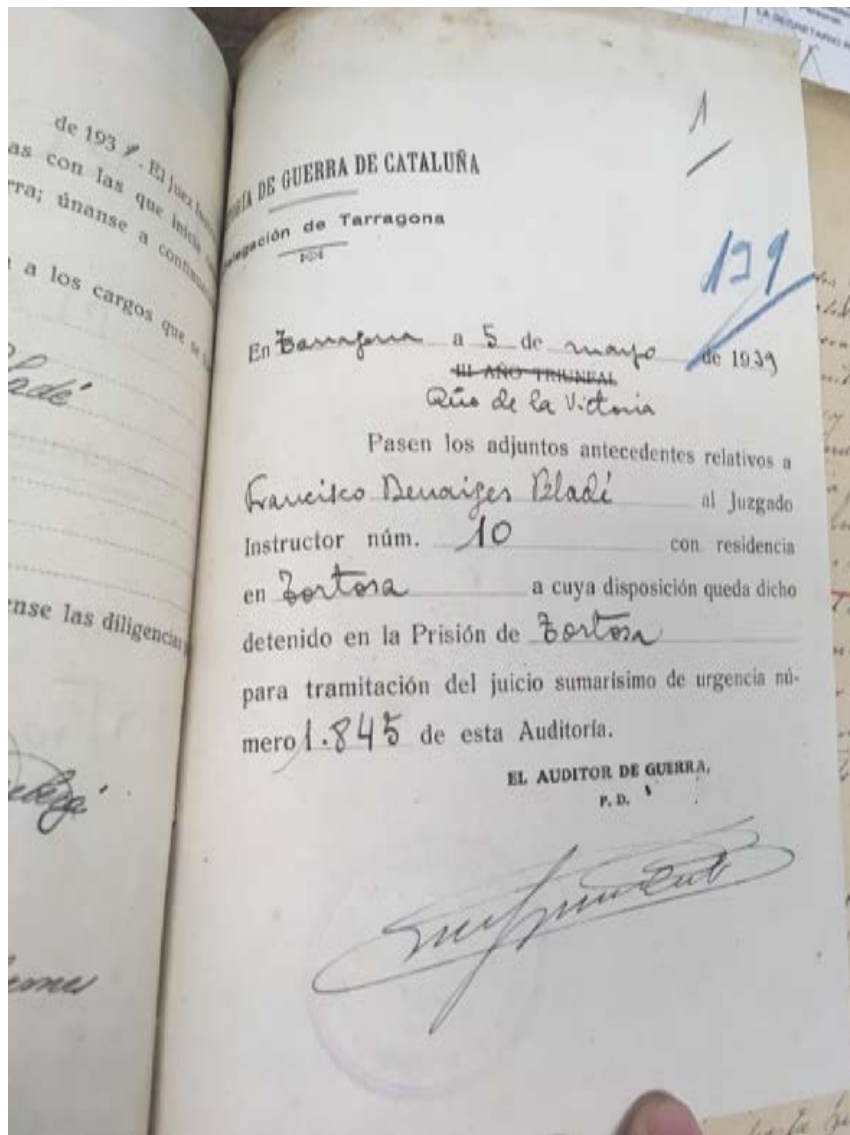
Lo mandó y firmó S. S. Doy fé

Juicio *Papael Barberá*

Diligencias. Seguidamente se solicitaron informes

Soy Fé.

Papael Barberá

“Luis Hernandez Gordo, Cabo de la Guardia Civil y en la actualidad Comandante del [...] establecido en Rasquera (Tarragona) por el presente atestado hace contar que teniendo conocimiento en el día de hoy veintinueve de abril de mil novecientos treinta y nueve (año de la Victoria) que se habia presentado en esta localidad el vecino de la misma Francisco Benaiges Bladé miembro del Comité revolucionario que fue durante el dominio rojo en esta localidad, inmediatamente procedio a su detencion auxiliado por las guardias segundas de este puesto Antoni Ayuso

Mingarro y José Díaz Obaya, interrogandole en el acto el cual manifiesta.

Interrogación de Francisco Benaiges Bladé.

Interrogado el individuo del [...] manifiesta llamarse como queda dicho. Treintaseis años de edad, casado, labrador, natural y vecino de Rasquera, preguntandole sobre los hechos que motivan estas diligencias manifiesta que, en la muerte del señor maestro don Pedro Font la cometieron el mando del Comité de Mora apellidado Martínez y el de aquí Juan Pellisa Franós (a) Maria José Moreo Pellissa (a) Cachay y Manuel Benaiges Farnós (a) Micola y se lo comunicaron después de efectuado el

hecho; referente a la muerte del Cabo de la Guardia Civil señor [...], se presentó en esta localidad un oficial del ejercito Rojo para informarse de la conducta que hubiera observado el Cabo de la Guardia Civil y que su compañero Juan Pellisa en un unión del declarante informaron al [...] de denuncia hecha por su convecino Ramon Borrell, siendo después aquel buscado en el frente y asesinado; en cuanto al Sacerdote don Julio Sevillano fue sacado de esta localidad y conducido a Mora la Nueva por los miembros del Comité Manuel Benaiges y Juan Pellissa, llevándolo a dicho pueblo donde lo asesinaron, en lo tocante al cura de García lo vieron por el campo, lo condujeron a esta, para lo cual le dieron un tiro, previamente por José Balart (a), Cantando, lo llevaron al cementerio donde lo asesinaron Juan Pellissa (a), Masico, miembro del comité y su convecino Francisco Vandellos; referente al patatero de Tortosa también vinieron a avisar a esta villa que se encontraba en el campo e inmediatamente salieron a buscarlo Juan Pellisa (a), Masico y otro también del Comité que no recuerda, lo detuvieron conduciéndole a Tortosa y en el camino lo asesinaron en unión de los miembros de aquel Comité; en lo tocante al cura Francisco Bladé Piñol beneficiado de Tarrassa, fue entregado por este Comité a los de Mora y Ginestar y lo asesinaron en el cementerio de

este último pueblo, en cuanto a incautaciones de fincas, muebles y dinero de las personas de orden de esta población, las ordenaba el Comité por cuenta y riesgo única y exclusivamente, que el Comité tomó parte en todos los hechos delictivos del cual era contador el declarante, que no tiene más que manifestar firmando su declaración en unión del que suscribe y guardias que le auxilian una vez que le fue leida por renunciar a hacerlo por si hallándola conforme.

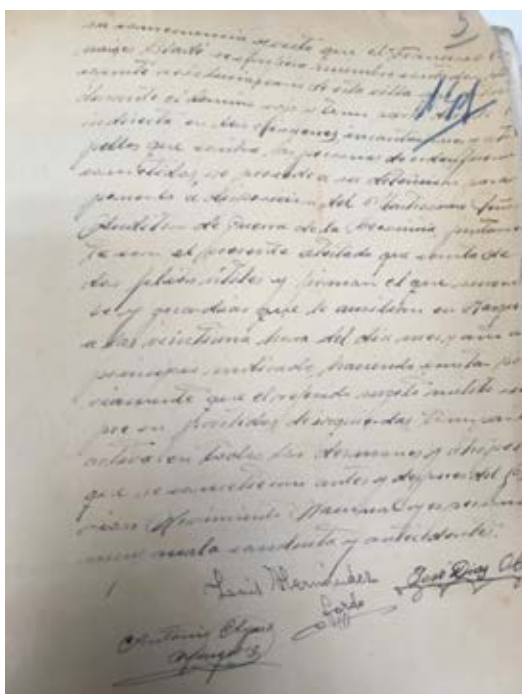
Firman:

Francisco Beniages

Luis Hernández Gordo

Antonio Ayuso Mingorçe

José Díaz Obaya”

“Su consecuencia y visto que el Francisco Benaiges Bladé se confiesa miembro contador del comité revolucionario de esta villa que actuó durante el Dominio Rojo y tomó parte directa e indirecta en los crímenes, incautaciones y atropellos que contra las personas de orden fueron cometidos, se procede a su detención para ponerlo a disposición del Ilustrísimo Señor Auditor de Guerra de la Provincia, juntamente con el presente atestado que consta de dos folios útiles y firman el que suscribe

y guardias que lo auxilian en Rasquera a las veintiuna hora del día mes y año a principio indicado, haciendo constar previamente que el referido sujeto milita siempre en partidos de izquierdas, toma parte activa en todos los desmanes y

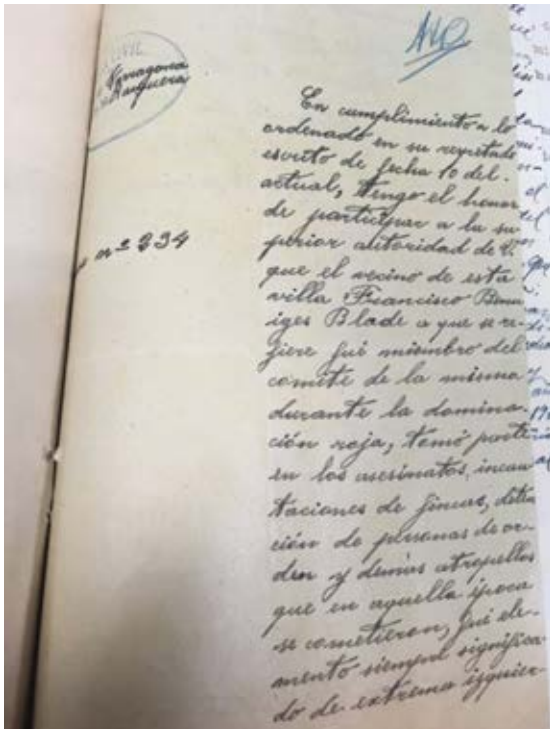
atropellos que se cometieron antes y después del Glorioso Movimiento Nacional y es persona de muy mala conducta y antecedentes.

Luis Hernández Gordo

Firman:

Antonio Ayuso Mingorce

José Díaz Obaya”

“En cumplimiento a lo ordenado en su respetado escrito de fecha 10 del actual, tengo el honor de participar a la superior autoridad de V. que el vecino de esta villa Francisco Beniages Blade a que se refiere fue miembro del comité de la misma durante la dominación roja, tomó parte en los asesinatos, incautaciones de fincas, detención de personas de orden y demás atropellos que en aquella época se cometieron, fue elemento siempre significado de extrema izquierda y observo muy mala conducta.

Dios guarde a V. muchos

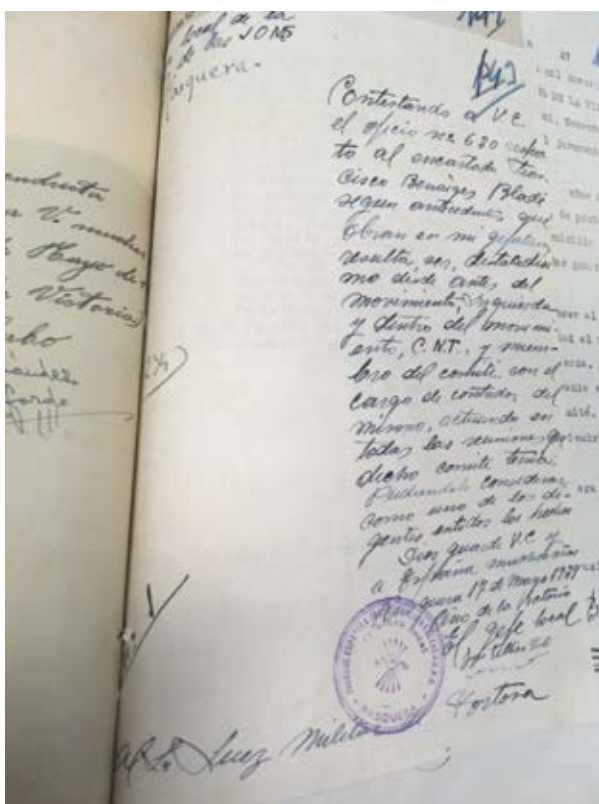
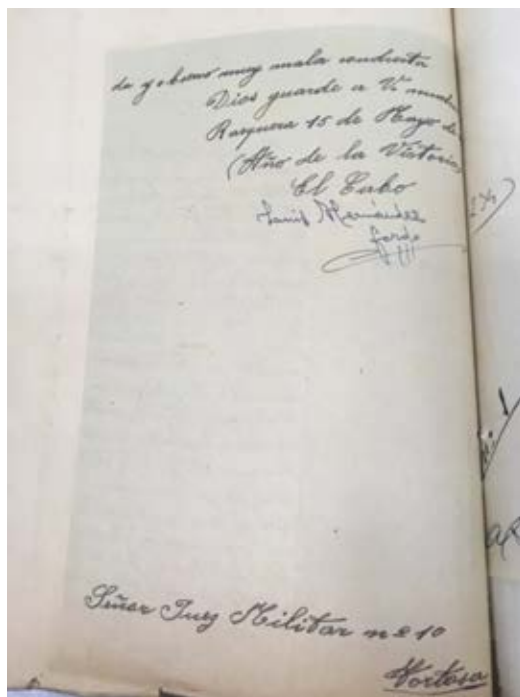
Rasquera 15 de Mayo de 1939

(Año de la Victoria)

Firma:

El Cabo

Luis Hernandez Gordo”

“Jefatura local de la [...] de las JOMS –Rasquera-

Contestando a V. C. el oficio nº 630 respecto al encartado Francisco Benaiges Bladé según antecedentes que obran en mi jefatura, resulta ser, destacadísimo desde antes del movimiento, izquierda y dentro del movimiento, C.N.T., y miembro del comité, con el cargo de contador del mismo, actuando en todas las reuniones que dicho comité tenía. Pudiéndolo considerar como uno de los

dirigentes en todos los hechos.

Dios guarde V.C y a España muchos años

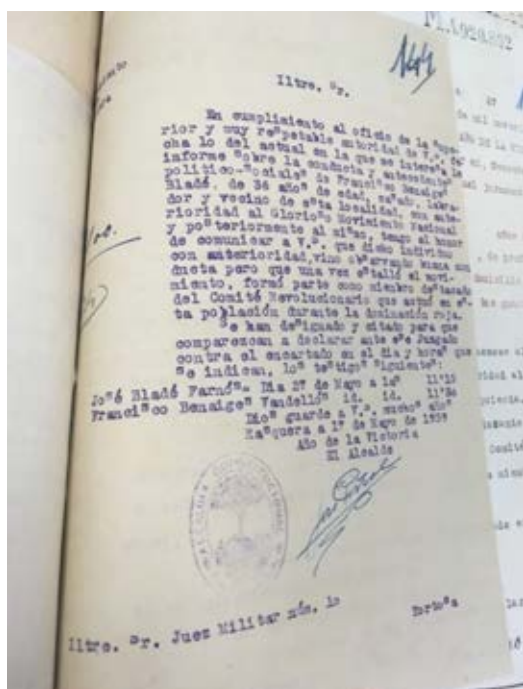
Rasquera 17 de mayo 1939

Año de la Victoria

Firman:

El jefe local

José Pellisa [...]"

"ltre. Sr. Juez Militar núm. 10 Tortosa

En cumplimiento al oficio de la superior y muy respetable autoridad de V.S. fecha lo del actual en la que me interesa le informe sobre la conducta y antecedentes político-sociales de Francisco Benaiges Bladé, de 36 años de edad, casado, labrador y vecino de esta localidad, con anterioridad al Glorioso Movimiento Nacional y posteriormente al mismo, tengo el honor de comunicar a V. S. que dicho individuo con anterioridad, vino observando buena

conducta pero una vez estalló el movimiento, formó parte como miembro destacado del Comité Revolucionario que actuó en esta población durante la denominación roja.

Se ha designado y citado para que comparezcan a declarar ante ese Juzgado contra el encartado en el día y horas que se indican, los testigos siguientes:

José Bladé Farnós Dia 27 de Mayo a las 11'15

Francisco Benaiges Vandellós Dia 27 de Mayo a les 11'30

Dios guarde a V.S. muchos años

Rasquera a 17 de Mayo de 1939

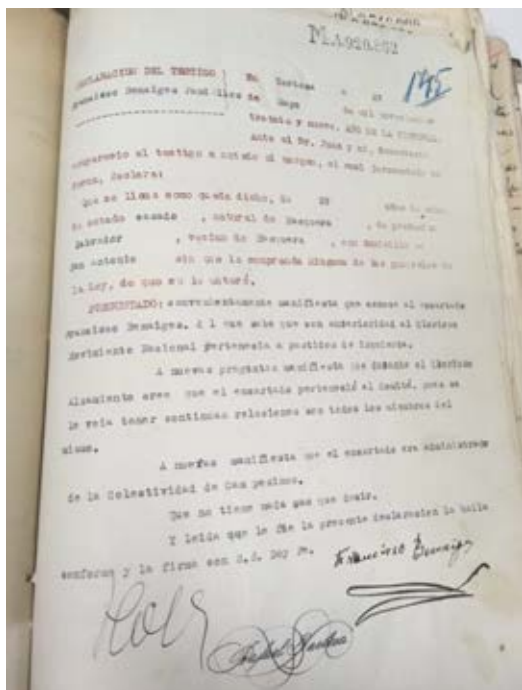

Año de la Victoria

Firma:

El alcalde

Jose Piñol'

“DECLARACIÓN DEL TESTIGO Francisco Benaiges Vandellos

En Tortosa a 27 de Mayo de mil novecientos treinta y nueve. AÑO DE LA VICTORIA.

Ante el Dr. Juez y mi, Secretario, compareció el testigo anotado al margen. El cual juramentado en forma, declara:

Que se llama como queda dicho, de 39 años de edad, de estado casado, natural de Rasquera, de profesión labrador, vecino de Rasquera, con domicilio en San Antonio sin

que le comprenda ninguna de las generales de la Ley, de que se le enteró.

PREGUNTADO: convenientemente manifiesta que conoce al encartado Francisco Benaiges. D I que sabe que con anterioridad al Glorioso Movimiento Nacional pertenecía a partidos de izquierda.

A nuevas preguntas manifiesta que durante el Glorioso Alzamiento cree que el encartado perteneció al Comité. pues se le veía tener continuas relaciones con todos los miembros del mismo.

A nuevas manifiesta que el encartado era administrador de la Colectividad de Campesinos.

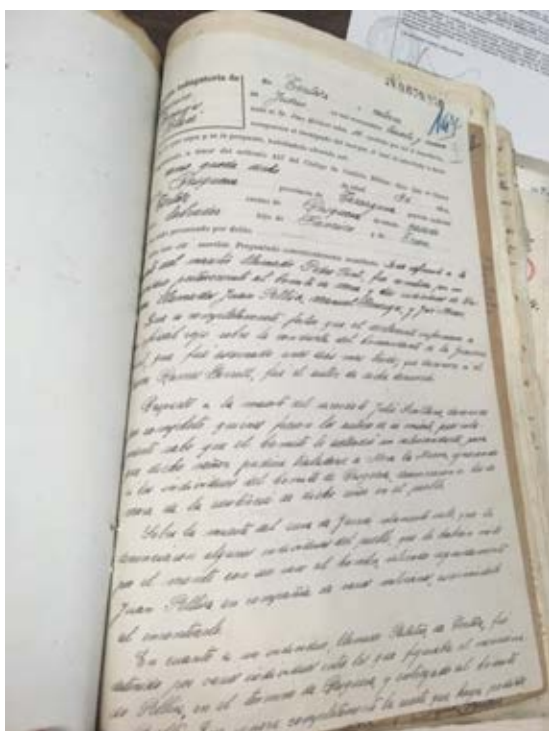
Que no tiene nada más que decir.

*Y leída que le fue la presente declaración la halla conforme y la firma con D.D.
Doy Fe.*

Firman:

Francisco Benaiges

Rafael Baeluá

“Declaración indagatoria de Francisco Benaiges Bladé

En Tortosa a catorce de Junio de mil novecientos treinta y nueve ante el Sr. Juez Militar núm. 10, asistido por mí el Secretario, comparece el inculpado del margen, el cual es exhortado a decir LA VERDAD en lo que sepa y se le pregunte, habiéndolo ofrecido así:

Preguntado a tenor del artículo 457 del Código de Justicia Militar, dice: Que se llama como queda dicho de edad 36

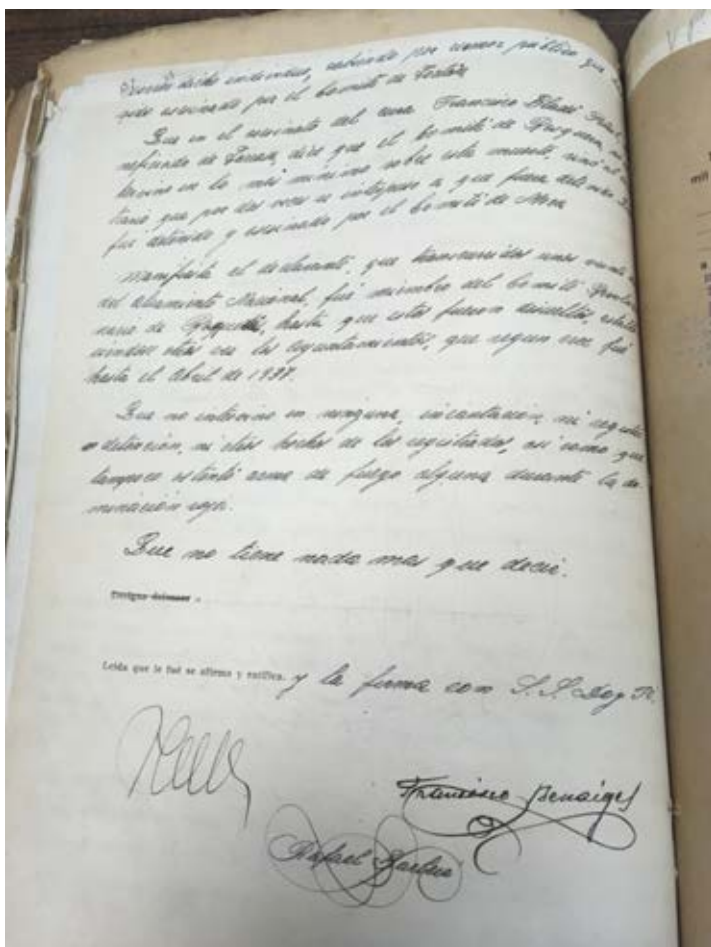
años, natural de Rasquera provincia de Tarragona partido judicial Tortosa vecino de Rasquera de estado casado de oficio labrador hijo de Francisco y de Teresa. Que ha sido procesado por delito -----.

Si sabe leer si escribir. Preguntado convenientemente manifiesta:

Que referente a la muerte del maestro llamado Pedro Font, fue cometido por un individuo perteneciente al Comité de Móra y tres individuos de Rasquera llamados Juan Pellisa, Manuel Benaiges, y José Moreso.

Que es completamente falso que el declarante informara a un oficial rojo sobre la conducta del comandante de la Guardia Civil, que fue asesinado unos días más tarde; que desconoce si el Jaume Ramos Borrell, fue el autor de dicha denuncia.

Respecto a la muerte del sacerdote Julio Sevillano, desconoce por completo quienes fueron los autores de su muerte, pues solamente sabe que el Comité le extendió un salvoconducto, para que dicho señor pudiera trasladarse a Mora la Nueva, ignorando si los individuos del Comité de Rasquera, denunciaron a los de mora de la existencia de dicho señor en el pueblo.

Sobre la muerte del cura de García solamente sabe que

lo denunciaron algunos individuos del pueblo, que lo habían visto por el monte con un saco al hombro, saliendo seguidamente Juan Pellisa en compañía de varios milicianos, asesinándolo al encontrarlo.

En cuanto a un individuo llamado Patatero de Tortosa, fue detenido por varios individuos ante los que figuraba el mencionado Pellisa, en el término de Rasquera, y entregado al Comité del Perelló. Que ignora completamente la suerte que haya podido correr dicho individuo, sabiendo por rumor público que había sido asesinado por el Comité de Tortosa.

Que en el asesinato del cura Francisco Bladé Piñol, [...] de Tarrasa, dice que el Comité de Rasquera, no intervino en lo mas mínimo sobre esta muerte, sino al contrario, que por dos veces se interpuso a que fuera detenido. [...] fue detenido y asesinado por el Comité de Mora.

Manifiesta el declarante, que transcurridos unos veinte días del Alzamiento Nacional, fue miembro del Comité Revolucionario de Rasquera, hasta que

estos fueron disueltos, estableciéndose otra vez los ayuntamientos, que según cree fue hasta el Abril de 1937.

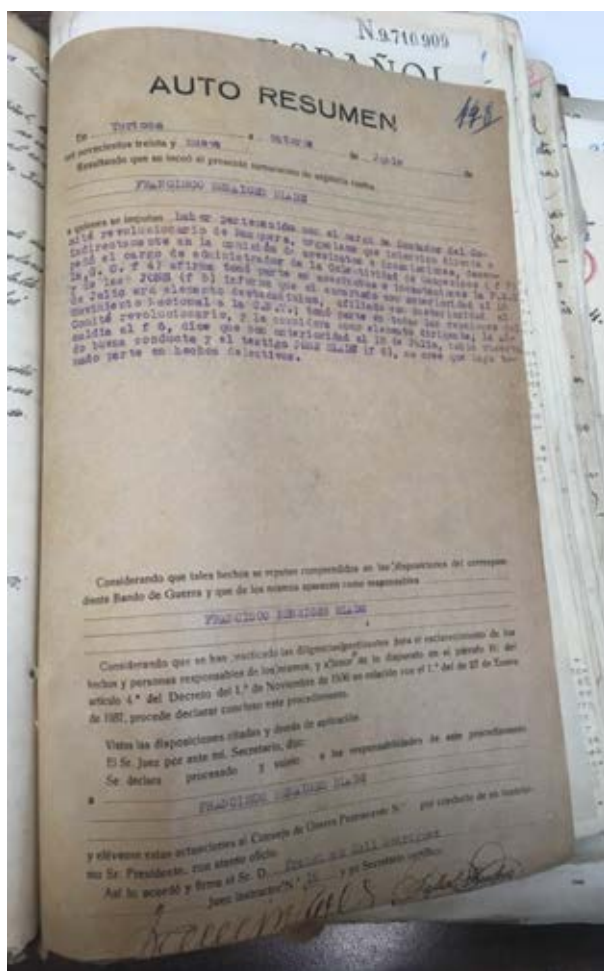
Que no intervino en ninguna incautación, ni registro, detención, ni otros hechos de los registrados, así como que tampoco ostentó arma de fuego alguna durante la dominación roja.

Que no tiene nada mas que decir.

Leída que le fue se afirma y ratifica y la firma con S. F. Doy Fe.

Francisco Benaiges

Rafael Baeluá”

“AUTO RESUMEN

En Tortosa a catorce de Junio de mil novecientos treinta y nueve

Resultando que se incoó el presente sumarísimo de urgencia contra FRANCISCO BENAIGES BLADÉ a quienes se imputan haber pertenecido con cargo de Contador del Comité revolucionario de Rasquera, organismo que intervino directa o indirectamente en la comisión de asesinatos e incautaciones, desempeñó el cargo de administrador de la Colectividad de Campesinos (f 7) La G. C. (f 4) afirma tomó parte en asesinatos e incautaciones, La F.E.T. y de las

JONS (f 5) informa que el encartado con anterioridad al Movimiento Nacional a la C.N.T. ; tomó parte en todas las reuniones del Comité revolucionario, y le considera como elemento dirigente; la alcaldía al (f 6), dice que con

anterioridad al 18 de Julio, había observado buena conducta y el testigo JOSE BLADÉ (f 8), no cree que haya tomado parte en hechos delictivos.

Considerando que tales hechos se reputan comprendidos en las disposiciones del correspondiente Bando de Guerra y que de los mismos aparecen como responsables FRANCISCO BENAIGES BLADÉ.

Considerando que se han practicado las diligencias pertinentes para el esclarecimiento de los hechos y personas responsables de los mismos, y a tenor de lo dispuesto en el párrafo B) del artículo 4º del Derecho del 1º. de Noviembre de 1936 en relación con el 1º. del de 27 de Enero de 1937, procede declarar concluso este procedimiento.

Vistas las disposiciones citadas y demás de aplicación.

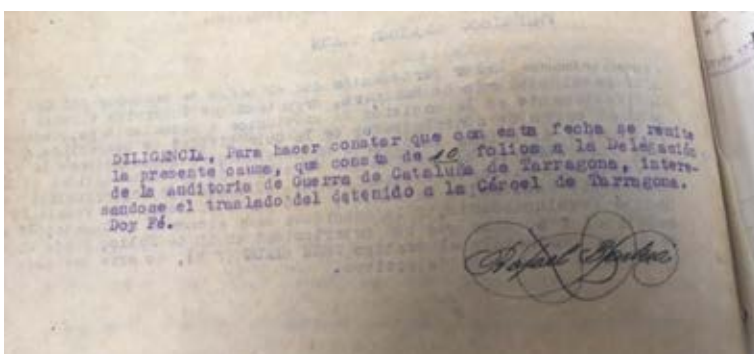
El Sr. Juez por ante mí, Secretario, dijo:

Se declara procesado y sujeto a las responsabilidades de este procedimiento FRANCISCO BENAIGES BLADE

Y elévense estas actuaciones al Consejo de Guerra Permanente Nº. por conducto de su ilustrísimo Sr. Presidente, con atento oficio.

Así lo acordó y firma el Sr. D. Francisco Coll Rodríguez

Juez instructor Nº 10 y yo Secretario certifico.

DILIGENCIA, Para hacer constar que con esta fecha se remite la presente causa, que consta de 10 folios a la Delegación de la Auditoría de Guerra de

Cataluña de Tarragona, interesándose el traslado del detenido a la Cárcel de Tarragona.

Doy Fé.

Rafael Baeluá

Seguidament, he transcrit les cartes i notes que em va deixar l'Aurora, afegint o canviant l'ortografia per a que s'entengués bé en alguns casos. Els originals es troben a l'ANNEX F (pàg. 170).

DOCUMENT 1. CARTA DETINGUT A TORTOSA

“¡Arriba España! ¡Saludo a Franco!

Daréis esta cesta a Francisco de la Manela.

Rasquera

El chico de Melic está con nosotros.

Padres, yo estoy bien, no padezcáis por mí. Solo les ruego que os cuidéis bien vosotros. Ayer les mandé una carta, y hoy que tengo ocasión les mando la ropa por los de Ginestar.

Recuerdos a toda la familia y un fuerte abrazo para vosotros y besos a los niños.

Francisco Benaiges.

11 de 5 - 1939.”

DOCUMENT 2. NOTA DE L'ESPOSA

“Esposo aquí te mando la Dirección de la Sinteta de Campano

José Recasens

Carretera de Valls

Mas del Bonent

Calle de Santo Domingo nº 14 4º piso

Sinta Beltri

Esposo Juan de la Barona no ha querido firmar el papel ni los demás todos querían firmar me han dicho que el día del juicio los demanas (se lo pides) que vendrán. Que están para venir allí si lo pides tú.”

DOCUMENT 3. CARTA DES DE LA PRESÓ DE PILATS

“A Jose María y Teresa Benaiges.

Apreciada hermana y cuñado, cuando llegará esta carta a vuestras manos yo ya habré dejado de vivir y antes de dejar de respirar les mando mi última carta, o sea mi último abrazo.

Siento mucho no poder abrazarles ni despedirme de vosotros antes de morir. Pero no queda otro remedio que conformarse con la surte que nos da el destino. Hoy me ha tocado a mí la desgracia, otro día caerá la suerte a los que hoy hacen segar vidas inocentes. Ya sé que algunos dirán que condenado a muerte será porque he hecho mal y eso no es verdad, los señores del consejo dijeron que yo había intervenido en la muerte del cura, que los primeros días se trasladó a Mora que habían informado por el cabo de la Guardia Civil y en la muerte del cura del CHENDRE así es que según el fiscal, se me acusa de tres hechos, que el pueblo lo sabe bien que yo no he intervenido, ni directa ni indirectamente en estos hechos, pero debido a las malas informaciones del señor Planero y compañía he de pagar con mi vida una cosa que soy inocente. No doy las culpas tan solo a Planero, porque los otros que yo hice cuanto pude para salvarles, si se hubiesen interesado por mí, me hubieran levantado la pena de muerte, y que no digan que se han interesado por mí, porque todo es mentida. Les hago esta relación por si acaso llega esta carta a vuestras manos algún día sabréis a qué ateneros.

Yo pienso que seré el único del pueblo que pagaré con mi vida lo que no he hecho porque a los otros ya no tendrán tiempo de vengarse, y no creáis que yo

lo diga porque hagan lo mismo a los otros, no, sino porque el horizonte se va despejando y pronto va a llegar la hora de hacer justicia.

No quiero ser más extenso hermana, solo te ruego que os portéis bien con mis padres, hijos y esposa, ayúdales en todo lo que puedas que no padezcan aunque yo no esté a vuestro lado, y vivid todos con buena unión y armonía, sin egoísmos de ninguna clase que la vida es solo una ilusión y la esperanza un engaño.

Nada más tengo que deciros que muchos besos para mis sobrinos José, María y Tresina. Y vosotros recibid mi último y fuerte abrazo de tu hermano que nos olvida hasta el último momento de su vida.

Francisco Benaiges.

Tarragona 21 de Agosto de 1939.

Durante mi estancia en Pilatos ya he visto llevar 185 compañeros sin contar las mujeres y otros del campo de Almansa. Guardad esto en secreto.”

DOCUMENT 4. CARTA DES DE LA PRESÓ DE PILATS

“En la prisión provincial de Pilatos.

Tarragona 16 de noviembre 1939.

Queridísimos padres hijos y esposa: con profundo sentimiento y al mismo tiempo con la entereza de un hombre de conciencia libre y de un honrado trabajador os mando seres queridos, mi última voluntad, o sea mi última expresión de toda mi vida.

Amadísimos padres, desearía que tan pronto llegue esta carta a vuestras manos hicieris donación por medio de un testamento de los bienes que tenáis intención de dejarme a mí, a favor de mi estimadísima esposa y queridísimos hijos Floreal y Aurora.

Escribo así que mi voluntad es de dejar a mi esposa mientras viva de cuanto me queráis dejar a mí, pero pasada su vida, todo para mis hijos.

Esposa, hijos, padres, seres queridos, la realidad se impone, doloroso es, pero es forzoso decirles que esta es mi misión, pero tened presente que llegada la hora, sabré morir como un hombre. Que lo sepan mis hijos que tanto amé, y díles que su padre muere siendo inocente. El destino fatal lo quiere así, resignación pues esposa y padres de mi alma, sed fuertes como yo lo seré llegada mi hora, sí; sed fuertes para enfrentarse con la vida, es preciso sobrellevar con entereza esta amargura, no prosigo más, para que cumple con tu obligación de madre y date cuenta que la vida es tu infortunio que no merece ser vida para sufrir tanto. Adiós seres queridos, adiós a todos los familiares de mi vida, resignación y fortaleza, y con qué amor os besaría por última vez, pero el destino es cruel y así lo quiere. Cuidarse todos hermana, cuñados y sobrinos míos, tened entereza y resignación como yo la tendré para morir. Pero eso sí, que sepan todos que soy inocente.

Millones de besos para nuestros hijos, para ti y para mis padres.

Adiós. Hasta nunca?

Francisco Benaiges Bladé.

Esposa mía iras a visitar al padre Tomás, que le daré la cartera y podrás recogerla. Te escribo estas letras a las tres de la madrugada des de las celdas, y con el pensamiento puesto en vosotros hasta el último minuto de mi vida os tendré grabados en mi corazón.

Recibid un millón de besos y abrazos todos, y para mis hijos todos mis anhelos, mi alma y mi corazón.

(Adiós hasta la eternidad)"

DOCUMENT 5. CARTA DES DE LA PRESÓ DE PILATS

“Mi último adiós.

A mis queridos padres, esposa e hijos: al llegar estas líneas a vuestras manos yo seguramente ya habré dejado de existir, ya estaré descansando en el sueño de los justos, pero antes de dejar de expirar mi último suspiro, les mando estas líneas para que vean que hasta el último momento de mi vida he tenido el pensamiento siempre en vosotros, y con el corazón lleno de amargura y con lagrimas en los ojos, escribo lo que nunca pensaba escribir, mi último adiós, des del día que me condenaron a pena de muerte hasta los últimos momentos, me he encontrado siempre muy sereno, solo las noches del 13 14 de julio que se llevaron a 73 compañeros hemos sufrido mucho viendo como se los llevaban y no poder defenderlos ni ayudarles, aquí los hombres son cazados como conejos pero todos con los ojos encendidos de cólera gritando viva la libertad unos y cantando la internacional otros, se van seguros de que ya vendrá el día que nuestros hermanos que están en Francia sabrán vengar nuestras vidas inocentes. Yo también les digo que hagan lo mismo cuando llegue el momento, si usted no lo puede lograr por ser ya viejo, decidle a mi hijo que se acuerde de su padre que fue asesinado por los verdugos del pueblo tan solo por tener un ideal de libertad y de justicia.

No os fieis de nadie, los culpables de mi muerte son el cabo, Planero, Roc, Piñol, Barona, Tono y compañía y como ellos no han sabido hacer lo que yo hice por ellos si viene el momento no hay que tenerles piedad. Padres no queda otro remedio que conformarse, lo siento más por vosotros que por mí, ya sé que mi madre dirá no querer escuchar mis consejos tantas veces como me lo había dicho, pero no había remedio, no se podía retroceder, habéis de resignaros y tener paciencia y usted padre animar a mi madre y esposa, para poder pasar estas penas. Pero nos os avergoncéis, aunque hayan fusilado a vuestro hijo, levantad la frente bien alta y decirles que me han podido fusilar por tener un ideal noble y honrado, pero no por robo ni asesino. Les vuelvo a repetir que tengáis valor para resistir estos momentos tan crueles, pronto vendrá el día de saldar las cuentas con estos asesinos y malvados, para

nosotros ya no habrá remedio, pero vosotros no tardareis en ver un mundo nuevo de justicia de paz y trabajo.

Padres sólo me resta deciros que no desamparéis a mi esposa y mis hijos, amarlos siempre como si estuviera yo a vuestro lado, y educad a mis hijos todo lo que puedan, que esta era mi ilusión, y tu esposa, llévate bien con mis padres, no les hagas sufrir ni padecer, ámalos como me has amado a mí y ahora más que nunca, respétalos en todo lo que te manden, que si los respetas y los amas cumplirás la misión que siempre te encargué y aunque yo haya muerto, espero que cumplirás con tu deber de esposa y de madre. No quiero ser más extenso para no amargar más vuestras penas, espero que todos cumpliréis con vuestros deberes, y siento mucho no poderles abrazar antes de morir, pero tenerlo presente, que aun después de muerto, les llevare grabados en mi corazón y no les olvidare un momento mientras yo no deje de expirar. Muchos besos y abrazos para todos, su hijo y esposo que les quiere y les mande su último adiós...

Besos para Floreal y Aurora.

Francisco Benaiges Bladé."

DOCUMENT 6. CARTA DES DE LA PRESÓ DE PILATS

"Tarragona 1939

A José Farnós Amorós

Apreciado primo: con profundo sentimiento te mando estas letras para que si puedes guardarlas, las entregues a mis queridos padres o esposa, ya que te será más fácil que puedes obtener la libertad más pronto. Te ruego que hagas los posibles para que puedan llegar esas letras a sus manos. Ya que son las últimas que escribo de toda mi vida.

También te dejo para que lo guardes y lo entregues el cinto y la cartera con dos fotografías una de mi queridísima mujer y otra de mi amadísimo hijo como

recuerdo de mi última voluntad y para ti te dejo el encendedor o sea el "mechero".

Querido primo esos son mis deseos si es que tu lo puedes lograr y diles que siento mucho no poderme despedir de todos antes de morir, pero no queda otro remedio que conformarse con la muerte que el fatal destino nos da. Resignación pues, y entereza para poder sobrellevar los sacrificios que la vida impone, animarse cuanto podáis padres y esposa, seres queridos, todos, animarse para poder resistir los sufrimientos crueles que pesan sobre vosotros, desterrad de vuestro corazón estas amarguras que vuestro hijo llegada la hora sabrá morir como un hombre, y con el pensamiento y el corazón puesto entre vosotros ha vivido toda su estancia en Pilatos y vivirá hasta los últimos momentos de su vida.

Hermana, cuñados, sobrinos, familiares todos os mando mi último abrazo, pero tener presente que soy inocente, y vosotros padres, esposa e hijos, recibid un millón de besos de su hijo y esposo que no les olvida hasta la muerte.

Francisco Benaiges Bladé"

DOCUMENT 7. CARTA DES DE LA PRESÓ DE PILATS

"A José Farnós Amorós. Sala 2ª

Apreciado primo: te mando estas letras para que mañana digas al que hace de sacristán que te dé el cinto o sea la correa y el encendedor para que tengas un recuerdo mío, la cartera sino te puedo ver la daré al Padre Tomás. Primo estas son mis últimas voluntades y piensa que muero como un hombre sin temer a la muerte, a pesar de que soy inocente, ya lo comunicarás cuando puedas a mi querida esposa y estimados padres y a los compañeros que están en Francia. Esto es mi deseo, y deseando para tu buena suerte y libertad pronto. Se despide tu primo que no te olvida hasta la muerte.

Francisco Benaiges"

DOCUMENT 8. NOTA DES DE LA PRESÓ DE PILATS

“Nota de prendas de ropa que mando a mi familia.

1 americana de lana

1 chaleco o armilla

1 pantalón azul

1 camisa

4 pañuelos marcados FB

1 par de calcetines nuevos

2 pares de calcetines usados

1 toalla

1 pañuelo de de enfardar

2 mantas, 1 nueva 1 usada

Francisco Benaiges”

El meu avi Floreal em dóna aquest document, que es el certificat en extracte d'acta de defunció del seu pare, Francesc Benaiges, i que data del 21 d'octubre de 1952. Aquest document, certifica que Francesc Benaiges Bladé, va morir a Tarragona el dia disset de novembre de mil nou cents trenta-nou, a conseqüència d'hemorragia interna, i no constava que hagués atorgat testament. El cadàver va rebre sepultura al cementiri de Tarragona, gràcies a un amic de la família, que treballava al cementiri. Si no hagués estat així, el meu besavi descansaria a la fossa comuna del cementiri de Tarragona.

72 / C

Nº 236746 D

CERTIFICACION EN EXTRACTO DE ACTA DE DEFUNCION

Libro 129
Folio 777
Núm 1007
Procedencia del documento en su caso:

Don Eduardo Naya i Morels
Municipal de Tarragona
provincia de Barcelona y Encargado de su Registro civil.

CERTIFICO: Que según consta del acta reseñado al margen y correspondiente a la Sección III de este Registro civil.

n. Francisco Benaiges Bladé
nacido en Castellón de la Plana
e hijo de Francisco de O. Garcia de estado casado
de profesión labrador.

FALLECIO
en esta Ciudad de Tarragona a veintiuno de noviembre de mil novecientos treinta y nueve a consecuencia de hemorragia interna, no constando haber otorgado testamento, el cadáver recibió sepultura en el Cementerio de Castellón de la Plana el día veintiuno de octubre de 1952.

Francisco Benaiges Bladé
Punto del Registro Civil

Derechos	2,50 Ptas.
Impuesto (Art. 27, Decreto 40-N-424)	—
Registros	—
Taxes	—

MODELO OFICIAL, aprobado por Orden de 12 de marzo de 1944, para la expedición de las certificaciones de defunciones civiles, modificado por Orden de 25 de marzo de 1945.
No tendrán fuerza legal las que desde 15 de abril de 1961 se emitan en otras impresos o otros papeles.
PRECIO DE ESTE IMPRESO: 4,00 PUNTAS

Certificat en extracte d'acta de defunció de Francesc Benaiges Bladé.

4.3.4. Altres

- **Què passava amb les persones denunciades a la Ribera d'Ebre?**¹⁷

Les persones denunciades, eren agafades i portades per la guàrdia civil a la presó del partit judicial on corresponia el municipi, on quedaven a disposició del corresponent jutge militar, que instruïa les primeres diligències.

Els municipis de la Ribera d'Ebre pertanyien als següents jutjats:

- *Jutjat de Falset: Garcia, Móra la Nova, la Palma d'Ebre, Tivissa, la Torre de l'Espanyol i Vinebre.*
- *Jutjat de Gandesa: Ascó, Benissanet, Flix, Móra d'Ebre i Riba-roja d'Ebre.*
- *Jutjat de Tortosa: Ginestar i Rasquera.*

Amb el temps es varen suprimir els jutjats de Gandesa i Falset, que es varen incorporar al jutjat de Reus. Dins la província, dels catorze jutjats militars que hi havia a principis de 1939, només quedaren a la fi del mateix any, els de Tarragona, Reus-Falset, Valls-Montblanc, Vendrell i Tortosa.

Els jutges militars prenien declaració als encausats, obrien les primeres diligències i –com s'ha dit abans- formaven el corresponent sumari. Foren tantes les denúncies rebudes envers els processats per part de la gent, que en una circular que va emetre l'auditor de guerra, amb data 23 de febrer de 1939 a tots els ajuntaments de la província, puntualitzava que “los informes se tendrán que fundamentar especialmente sobre la veracidad de los hechos que se les imputa”. Per donar un toc d'atenció, ja que alguns denunciaven sense cap motiu, es comunica que es posaran tres mesos d'arrest i 1.000 PTA de multa als que incorrin en falses inculpacions.

Va haver-hi persones que foren jutjades per fets no comesos i sense base d'acusació, foren aquelles que en els respectius consells de guerra, la condemna va ser absolutòria i la llibertat immediata; altres ho foren per causes

---

¹⁷ FONT: RECASENS, Josep. *La repressió franquista a la Ribera d'Ebre (1938-1945)*. Cossetània Edicions. Valls, 2003.

justificades, i unes altres –els inductors fugiren a l’estranger- per fets no comesos, però senyalats a ells.

Mentre la persona era a la presó, les diligències per part del jutjat militar seguien el seu curs, ja sigui demanant informes a les autoritats locals, a la delegació local de Falange o a la guàrdia civil. A vegades es cridava a gent del poble, en un nombre determinat (3), declaraven sobre l’encausat. Les persones dels partits judicials de Gandesa i Falset no reunien les condicions elementals i els presoners foren portats a les presons de Tarragona, i alguns, a la de Reus. El temps que passaren per les presons anteriors fou el necessari per obrir les primeres diligències.

D’acord amb el Codi de justícia militar de 1931, revisat a l’alça el 1938, els presoners varen ser jutjats per: adhesió o auxili a la rebel·lió militar.

Les penes que es podien imposar als condemnats, eren:

- De 6 anys i 1 dia a 12 anys, per auxili a la rebel·lió militar.*
- De 12 anys i 1 dia a 20 anys, per rebel·lió militar.*
- De 20 anys a 30 anys o pena de mort, per adhesió a la rebel·lió militar.*

ESQUEMA SEGUIT EN ELS PRESONERS PROCESSATS:

- 1. Denúncia*
- 2. Detenció*
- 3. Presó*
- 4. Formació del SUMARI (A partir dels informes FET-JONS/consistori/guàrdia civil/capellà)*
- 5. Jutjat militar d’Instrucció*
- 6. Processament*
- 7. Consell de guerra*
- 8. Sentència: (Pena de mort/Reclusió temporal/Libertat)*
- 9. Sentència Reclusió temporal:*
- 10. Llibertat provisional (presó atenuada)*
- 11. Llibertat condicional (Sense desterrament/Libertat definitiva/Amb desterrament)*

Els consells de guerra se celebraven a Tarragona, a l'Audiència (plaça Pallol). Els fets que els implicaven ja havien sigut tramitats pels jutjats respectius (Falset, Gandesa, Tortosa).

Varen començar a celebrar-los el 17 de febrer (1939), amb sessions de matí i tarda. L'acte era públic, i el dia abans, al Diario Español de Tarragona, s'anunciaven les persones que l'endemà serien jutjades. Fou un vertader escarni, ja que es podia llegir a les pàgines del periòdic els motius pels quals eren acusats alguns processats.

A principis del l'any 1939, atès que eren molts els presoners que s'anaven a jutjar, es va establir un Tribunal Militar a Gandesa, on se celebraven alguns consells de guerra.

Els presoners que eren portats a la capital procedents dels diversos partits judicials, anaven a parar a la presó de Pilats. Des d'allí sortien per anar a ser jutjats. Una vegada verificat el "consell de guerra", els que no havien sigut condemnats a la pena capital, els portaven a la presó de la Punxa, i a les Oblates (dones); els condemnats a mort eren portats altra vegada a Pilats. "..."

Des del dia que es pronunciava la sentència, fins el moment de fer-se efectiva, per regla general passaven de dos a tres mesos; en aquest període de temps, els familiars dels condemnats cercaven "avals" per deslliurar-los de la pensa, o rebaixar-los la condemna. No cal dir que la influència militar o religiosa era vital en aquests casos.

- **De que van ser acusats els processats de la Ribera d'Ebre?**¹⁸

Consultats la majoria dels expedients dels condemnats, es poden agrupar en:

Motius polítics, motius religiosos, motius humans i motius materials.

“...”

Firmada la sentència pel capità general de la IV Regió Militar, els condemnats a mort la vigília del dia assenyalat rebien el capellà, per si volien ser assistits espiritualment.

El dia següent, a primera hora del matí, eren portats a la muntanyeta de l'Oliva –turó que hi ha al costat del cementiri de Tarragona-, on eren afusellats. Al principi l'acte era públic, més tard per evitar tan desagradable espectacle, realitzaren les execucions dins del cementiri. Les execucions es portaven a terme per la guàrdia civil, amb tots els condemnats amuntegats i disparant-los de forma arbitrària. El metge forense firmava que havien mort d'hemorragia interna”.

Els condemnats a penes temporals, la gran majoria no les varen complir, però varen recórrer la major part de les presons i camps de treball de l'Estat espanyol.

Els motius de no complir la totalitat de la pena, segurament obeïen a dues qüestions fonamentals:

- a) *L'any 1939 no hi havia menjar per alimentar tantes persones, i les presons eren plenes de gom a gom.*
- b) *La mala imatge que donava arreu d'Europa la repressió, quan els guanyadors es volien presentar com a reconciliadors de tots els espanyols.*

Amb els indults, es va voler mitigar l'acció repressiva duta a terme.

---

¹⁸ FONT: RECASENS, Josep. *La repressió franquista a la Ribera d'Ebre (1938-1945)*. Cossetània Edicions. Valls, 2003.

- Persones processades de Rasquera

En total, 25 persones van ser processades a Rasquera, tot eren homes i eren nascuts i empadronats al poble. D'aquests 25 processats, 23 van estar reclosos temporalment i 2 van ser afusellats. 7 eren solters, 17 estaven casats i 1 era vidu. 20 havien rebut instrucció escolar, i en canvi, n'hi havia 5 que no. La majoria d'ells, concretament 16, treballaven al sector primari, fent de pagès, 5 treballaven al sector secundari, fent de ferrer o paleta i 4 treballaven al terciari, fent d'agutzil, barber o músic.

Edat d'entrada a la presó:	
21 a 24 anys: 1 persona	40 a 44 anys: 3 persones
25 a 29 anys: 4 persones	45 a 49 anys: 5 persones
30 a 34 anys: 2 persones	50 a 54 anys: 2 persones
35 a 39 anys: 6 persones	55 a 59 anys: 2 persones

- Presó de Pilats, Tarragona¹⁹

La Torre del Pretori, formava part del Fòrum provincial romà construït el segle I d. C. durant l'època de l'emperador Vespasià.

Més enllà de l'època romana i visigòtica, amb el nom de Castell del Rei, fou utilitzat com a centre de reclusió a mitjan del segle XVII i posteriorment, des de mitjan del segle XIX, esdevindrà la presó provincial de Tarragona.

Les cel·les de la presó de Pilats tenien capacitat per a acollir una població reclusa d'entre 70 i 100 interns.

¹⁹ FONT: <<https://www.tarragona.cat/patrimoni/fons-documentals/arxiu-municipal-tarragona/difusio/dades-historiques-de-la-ciutat/la-presó-de-pilats>>

L'any 1926, l'Estat declara el pretori d'August o castell de Pilats com a monument nacional i el posa sota la seva inspecció i vigilància. Tanmateix, la seva funció de presó provincial es mantindrà fins a l'any 1953.

El dia 22 de juliol de 1936, com a conseqüència del sollevament militar contra el govern legítim de la República, militants anarquistes de la ciutat, esperonats per milicians armats vinguts de Barcelona, obriran les portes de la presó i alliberaran tots els reclusos sense distincions, tant polítics com comuns.

Tanmateix, quatre dies més tard d'aquesta acció que simbolitzava la revolució, ingressarà el primer intern acusat d'activitats feixistes, la presó es tornava a omplir.

Al marge de la repressió revolucionària incontrolada i extrajudicial que ocasionarà 327 víctimes a la comarca del Tarragonès, durant els anys de la guerra civil, de la presó de Pilats sortiran per a ser afusellats els 8 sentenciats a penes de mort pels Tribunals Populars, 6 dels quals eren militars acusats de rebel·lió.

Durant els 30 mesos de la guerra civil passaran per la presó de Pilats més de 550 persones, amb un moviment d'interns que anirà des del mínim del dia 15 d'octubre de 1936, amb 11 reclusos, fins al màxim del dia 26 de juny de 1938, amb 489 empresonats, molt per sobre de la seva capacitat.

Aquesta situació de col·lapse que es registrarà l'estiu de 1938 obligarà a la utilització transitòria com a centre d'internament de l'església de la Trinitat, localitzada a la mateixa plaça del Rei.

El dia 15 de gener de 1939, l'entrada de les tropes franquistes a Tarragona marcarà l'acabament de la guerra i l'inici d'una nova onada repressiva, ferotge i sistemàtica.

La presó de Pilats continuarà essent el centre del sistema penitenciari de les comarques tarragonines, que davant les massives detencions, s'haurà de complementar amb l'habilitació del convent carmelità de la Punxa i, del convent de les Oblates com a centre de reclusió de dones.

Des de 1939 fins a 1945, més de 650 condemnats a pena de mort sortiran de la presó de Pilats per a ser afusellats en el turó de l'Oliva.

Durant l'any 1939, a la presó s'hi arribaran a encabir 1.361 presoners. La saturació era indescriptible i el col·lapse del centre també. Els interns havien de dormir per les escales, gairebé un damunt de l'altre. La higiene era molt deficient i la roba no es rentava. Si no era per l'ajut dels familiars, el pres es podia estar anys amb la mateixa roba sense rentar.

L'escassa ventilació, l'amuntegament dels reclusos i la falta d'higiene provocaren l'aparició de la sarna, els polls i les xinxes, amb la consegüent propagació de malalties infeccioses. L'alimentació, era del tot insuficient: dues menjades al dia a base de cigrons.

Aquestes condicions de vida infrahumana en les quals malvivien els reclusos serà la causa de la defunció de més de 70 interns.

Només durant l'any 1939, seran internats en les presons de Pilats, la Punxa i les Oblates, més de 6.200 persones, amb una mitjana d'ingressos mensuals de 520 reclusos. L'any 1943 encara hi havia a 3 la presó de Pilats 585 reclusos, un any més tard es registraven 340 interns i al final de l'any 1945 el nombre d'empresonats s'havia reduït a 212.

La presó de Pilats restarà en funcionament fins a l'any 1953, quan s'inaugurà la nova presó provincial de l'Avinguda República Argentina.

Presó de Pilats, Tarragona, durant la Guerra Civil.

FONT: Diari digital Tarragona21.

Presó de Pilats, Tarragona, 2018.

FONT: Arxiu personal.

- **Cementiri de Tarragona i Muntanya de l'Oliva**

La meva família i jo al cementiri de Tarragona.

FONT: Arxiu personal.

Durant la guerra i amb motiu de l'aixecament militar insurgent, va estallar la violència revolucionària a la rereguarda republicana. Entre el 22 de juliol de 1936 i el 22 de febrer de 1937, a Tarragona i comarques hi va haver 327 víctimes de la violència, 8 d'elles afusellades a la Muntanya de l'Oliva.

Escultura i placa commemorativa, Muntanya de l'Oliva, Tarragona.

FONT: Arxiu personal.

La “Nova Espanya” promesa per la publicitat de Franco es va fer patent als salvatges bombardejos contra la població civil durant tota la guerra i quan el 15 de gener de 1939, les tropes franquistes van entrar a Tarragona, causant una terrible repressió contra la població civil de la capital i províncies. El 28 de febrer de 1939 van començar les execucions de persones al mateix lloc, a la Muntanya de l’Oliva. Fins al desembre de 1949, un total de 654 persones van ser afusellades en aquest lloc. La majoria d’elles van ser enterrades a les fosses comunes del cementiri de Tarragona, on se’ls retra homenatge des de l’any 2010.

Cal esmentar també que més de 126 persones van morir a les presons i a l’hospital de la ciutat.

Fossa comuna, cementiri de Tarragona.

FONT: Arxiu personal.

El 12 de desembre de 2010, el Govern de la Generalitat va inaugurar un conjunt escultòric al cementiri de Tarragona, en homenatge a les 771 persones, afusellades o mortes a les presons de Tarragona a causa de la repressió exercida per la dictadura franquista durant la postguerra. El conjunt va ser promogut per l’Associació de víctimes de la repressió franquista a Tarragona (AVRFT), i realitzat pel Memorial Democràtic de la Generalitat i l’Ajuntament de Tarragona. El conjunt està presidit per un grup escultòric denominat ‘Dignitat’,

realitzat per l'artista Salvador Mañosa. Mostra el cos d'un home mort estirat amb la figura d'una dona de peu, que pot ser l'imatge d'una mare, dona o una filla, que després de l'execució del seu amat es queda sola i s'ha d'enfrontar als durs anys de la repressió.

Junt a tota l'escultura, es troba un gran mur commemoratiu amb els noms de les 771 persones executades presidit per la llegenda: "Per aquells que han mort sense tenir el cap cot". El mur commemoratiu està presidit pel text: "En memoria. De les persones enterrades en aquest cementiri que van perdre la vida per haver defensat la dignitat, les llibertats i els drets individuals i col·lectius, l'autogovern de Catalunya i la legalitat republicana (1939-1948)".

Placa commemorativa i conjunt escultòric, cementiri de Tarragona.

FONT: Arxiu personal.

5. Memòria històrica

“El poble que oblida la seva història està condemnat a repetir-la²⁰”

La memòria històrica és un concepte ideològic i historiogràfic que designa l'esforç conscient dels grups humans per trobar amb el seu passat, valorant-lo i tractant-lo amb especial respecte. Es comprèn com un esforç per part de la societat i de les institucions d'un país per recuperar la seva història passada.

Conservar la memòria per preservar la nostra identitat és important, ja que ens permet recordad d'on venim, qui som i com ha evolucionat el nostre poble.

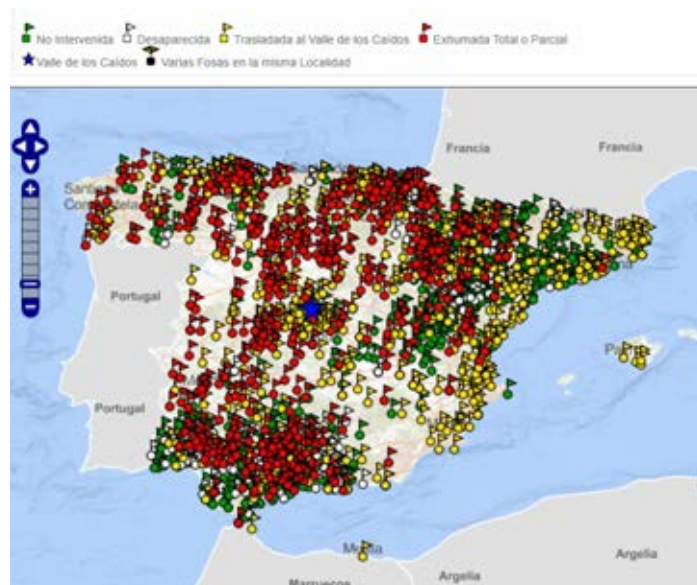
Durant la guerra civil i el franquisme, moltes de les víctimes van ser enterrades en fosses comunes repartides per tota Espanya, sovint fora dels cementiris i disseminades pel camp, i sense que la seva mort fos inscrita en els registres civils. Des de principis dels anys 2000, diverses associacions de víctimes del franquisme com l'Associació per a la Recuperació de la Memòria Històrica s'han encarregat de localitzar aquestes fosses per identificar les restes dels ajusticiats i lliurar-los als seus familiars perquè poguessin donar-los una sepultura digna. La Llei de Memòria Històrica, aprovada al desembre de 2007, pretén fer efectius els nous drets reconeguts a les víctimes del franquisme per equiparar-los a les víctimes de l'altre bàndol, i ha establert un mapa de fosses i víctimes, en constant actualització.

Per altra banda, el 17 de juny de 2009, al Parlament de Catalunya, es va aprovar la *Llei sobre la localització i la identificació de les persones desaparegudes durant la Guerra Civil i la dictadura franquista, i la dignificació de les fosses comunes*.

---

²⁰ Aforisme molt conegut del filòsof, assagista, poeta i novel·lista George Santayana, dels Estats Units i d'origen espanyol.

Mapa de fosses a Espanya.

FONT: mapadefosas.mjusticia.es

Diverses estimacions presenten xifres entorn de 150.000 víctimes, algunes apuntant fins a 400.000 morts, segons el període considerat i la inclusió o no de les víctimes mortes en camps de concentració. Quant als centenars de milers de presos internats en camps de concentració franquistes, 192.000 haurien estat afusellats, de vegades diversos anys després de la fi de la contesa, amb pics de diversos centenars d'execucions al dia en alguns períodes de 1939 i 1940.

Distingim set tipologies diferents de fosses comunes de la Guerra Civil a Catalunya;

- 1) Les fosses de les víctimes de la represàlia franquista
- 2) Les fosses dels afusellats als camps de treballs forçats del Servei d'Intel·ligència Militar republicà
- 3) Les fosses per enterrar soldats d'ambdós bàndols
- 4) Les fosses de la violència revolucionària
- 5) Les fosses dels hospitals i els centres sanitaris
- 6) Les fosses de la ferotge represàlia durant l'ocupació franquista
- 7) Les fosses de la retirada de l'exèrcit republicà
- 8) Els trasllats al Valle de los Caídos

A 80 anys del fi de la Guerra Civil, veiem que la majoria de fosses segueixen sent això, simples fosses. Milers de familiars segueixent sense saber on descansen els seus parents morts a la guerra, o potse ho saben, però la fossa no ha sigut exhumada. Gràcies a diferents associacions i a la pressió que ha fet la gent, s'han dignificat alguns espais, s'han retirat plaques i símbols franquistes, i s'han fet actes de commemoració. Però per part dels governs, s'ha fet poc moviment, i inclús hi han ficat més traves. Veiem diverses opinions de polítics i religiosos espanyols sobre la memòria històrica i la Guerra Civil:

"Eso no se hace removiendo tumbas ni removiendo huesos". Los condenados a muerte por Franco "se lo merecían". "Algunos se han acordado de su padre cuando había subvenciones". "Los hechos y las actitudes que causaron la Guerra Civil" pueden repetirse. "No daría ni un solo euro público" a la ley de memoria. "Meterse ahí es remover la mierda".

Això és el que han declarat públicament diversos polítics (la majoria del PP) i religiosos com José María Aznar, Manuel González Capón, Mariano Rajoy, l'arquebisbe Antonio María Rouco Varela, Felipe González, Mayte Olalla, o José Utrera Molina.

Així queda demostrada la impunitat del franquisme. L'objectiu del "món memòra" (associacions, víctimes i familiars), és buscar veritat, justícia i reparació. Però, si es neguen, l'Estat falla, no compleix.

A Argelers i a la Jonquera, així com a molts més territoris de l'Estat Espanyol, s'hi ha fet varis homenatges i dedicacions a les víctimes de La Retirada, així com un museu. He tingut la sort de poder-ho visitar aquest any, de tal manera que he fet una ampliació d'aquests espais a continuació.

- Argelers

Al final de la Guerra Civil espanyola (1936-1939), la caiguda del front de Catalunya i la presa de Barcelona per part de les tropes franquistes, el 26 de gener de 1939, porta a l'èxode dels Republicans espanyols cap a França. És la Retirada.

En tan sols deu dies, unes 500.000 persones creuen els Pirineus, principalment per el Pertús, però també per la muntanya, sota la neu. Són poblacions civils (dones, homes, nens, ancians i ferits de guerra), així com soldats i oficials de l'exèrcit republicà, membres del govern i voluntaris de les Brigades Internacionals.

Exili Republicà, 1939.

FONT: Biblioteca Nacional d'Espanya

A mesura que van arribant, seran dirigits a camps d'internament i concentració.

Instal·lat a corre cuita a la platja Nord i delimitat per filats de pues, el Camp d'Argelès-sur-Mer és el primer i més gran dels camps en obrir als Pirineus Orientals després de la Retirada. De febrer a juny de 1939, els refugiats que estaran concentrats allí, viuran en tendes improvisades sobre l'arena de la platja, les "barraques".

A partir del setembre de 1939, el camp d'estructura amb barracons de fusta. Llavors arriben moltes dones acompanyades pels seus fills. Sota el règim de Vichy, el camp s'internacionalitza: a més dels Republicans espanyols, altres "indesitjables", entre els quals Nòmades francesos, Jueus estrangers i

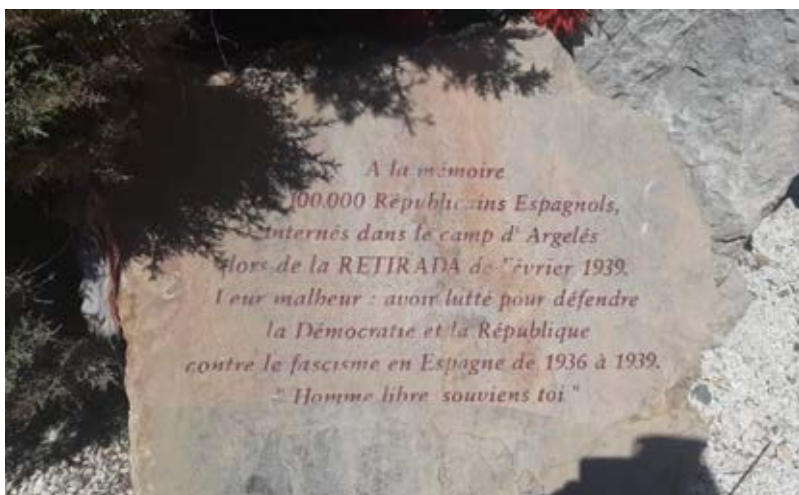

Apàtrides, són internats allí. Fins al seu tancament el 1942, més de 200.000 persones havien passat pel campament.

És per aquest motiu històric que a Argelès hi trobem diferents punts de Memòria:

El Mémorial du Camp d'Argelès-sur-Mer, que està ubicat al centre del poble d'Argelès des del 2017 i que exposa fotografies, testimonis audiovisuals, documents, mapes geogràfics i elements sonors sobre aquest moment tant important de la història.

El monòlit, que va ser inaugurat l'any 1999, senyala el començament de l'entrada del camp d'Argelès-sur-Mer. És un homenatge als Republicans espanyols internats al camp a partir del febrer de 1939.

Monòlit del camp d'Argelès-sur-mer. FONT: Arxiu personal.

El cementiri dels Espanyols, dedicat als internats que van morir al camp, on al mateix recinte també hi trobem una estela amb el nom de totes les persones que moriren al camp durant el seu internament i un “arbre” dedicat als 70 nens menors de 10 anys que també van morir al camp.

El Cementiri dels Espanyols, a Argelès-sur-Mer.

FONT: Arxiu personal.

- Museu Memorial de l'Exili

El Museu Memorial de l'Exili és un centre d'interpretació que recorda els exilis provocats per la Guerra Civil d'Espanya i de Catalunya. Molts dels homes i dones exiliats el 1939 van continuar lluitant per la llibertat des de les files de la resistència francesa, però uns quants milers van ser enviats als camps de concentració nazis en un viatge que, per majoria, va ser només d'anada. D'altres van retornar, de grat o per força, a l'Espanya de Franco on van patir persecució, presó, mort i, tots ells, la tortura del silenci imposat, de l'exili interior. Una gran part va haver de buscar asil a milers de quilòmetres, en terres europees, americanes o africanes.

El MUME (Museu Memorial de l'Exili), situat a la Jonquera, al mateix pas fronterer per on van fugir la major part dels exiliats, compagina les funcions museístiques, a través de les exposicions permanent i temporals, amb les de recerca històrica i de difusió pedagògica.

Museu memorial de l'Exili, la Jonquera, França.

FONT: Arxiu personal.

6. Conclusions

En aquest punt, em proposo d'exposar les conclusions que he extret d'aquest treball.

D'entrada, dir que he trobat respostes a la meva pregunta o objectiu inicial *Conèixer la història dels meus besavis*. Al llarg d'aquest any, he passat de no saber quasi res sobre les vides dels meus besavis, a saber quasi tota la seva història al complet. Atès que les he anat plasmant en aquest treball a mesura que les anava descobrint, les he deixat per escrit per a que altra gent les pugui arribar a conèixer, de manera que compleixo un altre objectiu plantejat inicialment; fer arribar aquestes tres històries a altra gent, i incitar-los a que facin el mateix, si és el cas que també tingueren familiars que moriren a la Guerra Civil o durant la postguerra i el franquisme.

Per una banda, aquest treball no només m'ha permès veure les diferents situacions i ideologies concretes dels meus besavis durant la Guerra Civil, sinó que també la de la resta de soldats que van lluitar durant la guerra amb l'exèrcit republicà. Veiem el soldat sense ideologia prèvia, que mor al front (com Josep Ferré), el soldat amb clara ideologia republicana ja des del principi, i morint pels seus ideals (com Francesc Benaiges) i el soldat que lluita amb l'exèrcit republicà, però que simpatitza més amb les idees de l'exèrcit Nacional, i que acaba lluitant amb ell (com Josep Griñó). Així doncs, a partir de les vides dels meus besavis podem veure les diferents situacions que es van veure en aquesta època.

A més a més, he pogut experimentar i gaudir de la història, i a sobre amb un treball com aquest, tan personal. Per aquest fet, he complert el meu últim objectiu.

Quant a l'opinió personal que extrec de tot el que he investigat, dir que realment el que he descobert ha estat impactant. Se'm fa estrany que abans no conegués aquestes històries. Moltes coses no només jo no les sabia abans, sinó que els meus pares i avis tampoc. Per als que no hem viscut una guerra o postguerra, se'ns fa difícil d'imaginar el perquè de que aquestes històries hagin quedat enterrades, i que a ningú li hagués fet il·lusió explicar abans. I per això

estic molt contenta d'haver fet aquest treball. Aquest no és un treball envà, el qual la família i els amics de l'alumne se'l llegiran una vegada i ja no se'n recordaran mai més, perquè en el fons no els importa gaire el tema. Aquest és un treball que realment importa, sobretot a la meva família. Crec que tots voldran llegir-lo i rellegir-lo, i el que és més important, crec que els farà molta il·lusió saber i conèixer la veritable història dels seus pares, avis o besavis, i poder-la explicar als seus descendents perquè mai més quedi en l'oblit.

A l'acabar el treball, me n'adono que realment he après molt fent-lo. No només a nivell d'història, sinó que, per exemple, a realitzar tasques com entrevistar a una persona sobre un tema tan delicat com la Guerra Civil, o a demanar documentació als arxius, o a analitzar l'informació consultada, descartant-ne la que no és important. Tanmateix, aquest aprenentatge em servirà en un futur, si he de fer altres investigacions, i més si curso alguna carrera relacionada amb la història.

Per acabar, nomenar breument les sorpreses o dificultats que he trobat al llarg d'aquests mesos de recerca. D'una banda, una sorpresa que vaig tenir a principi de curs, va ser que em vaig assabentar que no feia gaires mesos, s'havia publicat un llibre sobre els soldats enterrats a la fossa comuna de Cervera, on també hi descansa el meu besavi. Si ho hagués sabut a temps, actualment una pàgina d'aquest llibre estaria dedicada a ell. Continuant amb el mateix punt, convé ressaltar el paper que van tenir les dones durant la Guerra Civil i la postguerra. Si de les víctimes se'n parla poc, de les dones encara menys. Aquestes es van quedar a la reraguarda, però també van haver de fer mans i mànigues per sobreviure. La gran majoria d'elles, van haver de tirar endavant econòmicament com moralment elles soles. I a més a més, en molts casos també van haver de cuidar als pares, sogres i fills, una tasca gens fàcil. Així mateix, cal tenir en compte que per als fills també va ser una etapa molt difícil, ja que molts dels seus pares no van tornar mai més.

D'altra banda, algunes dificultats que m'he trobat han sigut, per exemple, que degut a la Covid-19, no he pogut fer tots els desplaçaments que m'hauria agradat fer per completar el treball. Una altra dificultat l'he trobat a l'hora de

demanar documentació als arxius, els quals estan saturats per la gran demanda que hi ha.

En definitiva, tot i que no ha estat un treball gens fàcil, estic satisfeta d'haver ajudat a tancar aquestes tres històries com es mereixien, amb dignitat i respecte.

7. Llista de referències

- Webgrafia

- Sàpiens. (2020). *Catalunya Sota Les Bombes Durant La Guerra Civil*. <https://www.sapiens.cat/epoca-historica/historia-contemporania/guerra-civil-i-franquisme/catalunya-sota-les-bombes-durant-la-guerra-civil_13278_102.html>
- Diario de León. (2020). *El Holocausto leonés*. <<https://www.diariodeleon.es/articulo/cultura/el-holocausto-leones/201610020400001629146.html>>
- Diario de León. (2020). *Lágrimas bajo los cimientos*. <<https://www.diariodeleon.es/articulo/revista/lagrimas-bajo-los-cimientos/201205060400001251396.html>>
- Leonoticias. (2020). *Una investigación revela la existencia de cuatro campos de concentración franquistas en León*. <<https://www.leonoticias.com/leon/investigacion-revela-existencia-campo-concentracion-leon-20191126143746-nt.html?ref=https%3A%2F%2Fwww.google.es%2F>>
- Memoriahistorica. (2020). *Asociación para la recuperación de la memoria histórica*. <<https://memoriahistorica.org.es/tag/campo-de-concentracion-san-marcos/>>
- Patrimonifunerari.cat. (2020). *Cementiri de Cervera: fossa comuna de la Guerra Civil*. <<http://www.patrimonifunerari.cat/mapa-funerari-de>>

catalunya/mapa-funerari-de-la-segarra-2/cervera-fossa-comuna-guerra-civil/>

- Viquipèdia. (2020). *Plaça de Sant Felip Neri*. <https://ca.wikipedia.org/wiki/Pla%C3%A7a_de_Sant_Felip_Neri>

- Nació digital. (13/03/20). *Quan un treball de recerca permet trobar el besavi desaparegut a la guerra civil*. <<https://www.naciodigital.cat/noticia/168391/quantreballrecerca/permittrobar/besavi/desaparegut/guerra/civil> >

- Nació digital. (13/03/20). *La Generalitat recupera les restes de 250 soldats de la Guerra Civil en dues fosses*. <<https://www.naciodigital.cat/noticia/163201/generalitat/recupera/restes/250/soldats/guerra/civil/dues/fosses> >

- Gencat.cat. (13/03/20). *Fosses i Repressió*. <<http://fossesirepressio.gencat.cat/>>

- Memorial Democràtic. (13/03/20). <<http://memoria.gencat.cat/ca/inici>>

- Memorial Democràtic. *Itinerari pels espais de la Guerra Civil a la Segarra*. (01/08/20) <<http://www.espaisdememoria.udl.cat/?q=node/600>>

- Memorial Democràtic. *Entitats socials i culturals; arxiu històric i biblioteca popular de Cervera*. (01/08/20) <<http://www.espaisdememoria.udl.cat/?q=node/246>>

- El Periodico. *La olvidada batalla del Segre*. (01/08/20)
<<https://www.elperiodico.com/es/sociedad/20131108/la-olvidada-batalla-del-segre-2827370>>

- El Punt Avui. *Hospitals al front i a la rereguarda*. (01/08/20)
<<https://www.elpuntavui.cat/societat/article/5-societat/708653-hospitals-al-front-i-a-la-rereguarda.html>>

- Espais de la Batalla de l'Ebre. (19/03/20)
<<http://www.batallaebre.org/app/index.php?page=batalla>>

- Espais de memòria. *Fossa militar i civil a Cervera*. (19/03/2020)
<<http://www.espaisdememoria.udl.cat/?q=node/256>>

- Patrimoni funerari. *Cementiri de Cervera: fossa comuna de la Guerra Civil*. (19/03/2020) <<http://www.patrimonifunerari.cat/mapa-funerari-de-catalunya/mapa-funerari-de-la-segarra-2/cervera-fossa-comuna-guerra-civil/>>

- Rutas con historia. *Posicion el Merengue, cota El Tossal de Deu*. (20/09/20) <<https://www.rutasconhistoria.es/loc/posicion-el-merengue-cota-el-tossal-de-deu>>

- Arxiu municipal de Tarragona. *Fons documentals*. (20/09/20)
<<https://www.tarragona.cat/patrimoni/fons-documentals/arxiu-municipal-tarragona/fons-documentals>>

- Biblioteca Nacional de España. *El exilio republicano de 1939, ochenta años después*. (03/11/20)

- <<http://www.bne.es/es/AreaPrensa/MaterialGrafico/Exposiciones/Historico/2019/exilio-republicano-1939/index.html>>
- Pedraipaper.blogspot - Sebastià Cirera Manent. *L'últim alcalde de la República*. (2020)
<http://pedraipaper.blogspot.com/2013_05_19_archive.html>
  - Portal de archivos españoles. (2020) <www.pares.mcu.es>
  - Cal Vermell genealogia familiar. *Ton de Cal Vermell, una víctima de la guerra civil*. (2020) <www.calvermell.cat>
  - Archivo General Militar de Guadalajara. (2020)
<<https://ejercito.defensa.gob.es/unidades/Madrid/ihycm/Archivos/archivos-generales/agm-guadalajara-index.html>>
  - Archivo General Militar de Avila (2020)
<<https://ejercito.defensa.gob.es/unidades/Madrid/ihycm/Archivos/archivos-generales/agm-avila-index-viejo.html>>
  - GRIEGC. *Cronología sobre la mobilització de lleves a la zona republicana*. (2020) <<http://www.griegc.com/ca/2020/06/01/mobilitzacio/>>
  - Sàpiens. *Les fosses comunes de la Guerra Civil*. (2020)
<https://www.sapiens.cat/epoca-historica/historia-contemporania/guerra-civil-i-franquisme/fosses-comunes-guerra-civil-espanyola_202682_102.html>

- Wikipèdia. *Associació per a la Recuperació de la Memòria Històrica*. (2020)
<https://ca.wikipedia.org/wiki/Associaci%C3%B3_per_a_la_Recuperaci%C3%B3_de_la_Mem%C3%B2ria_Hist%C3%B2rica>

- Fòrum de Tarragona per la Memòria. (2020)
<<http://forumdetarragona.cat/>>

- ElDiario.es. *San Marcos, el parador reabierto que fue campo de concentración franquista*. (2020) <https://www.eldiario.es/sociedad/san-marcos-parador-reabierto-campo-concentracion-franquista-mato-torturo-reeducos-miles_130_6486136.html>

- ElDiario.es. *Como azitar la memoria histórica*. (2020)
<https://www.eldiario.es/andalucia/atizar-memoria-historica-traves-personajes_1_4437448.html>

- **Bibliografia**

RECASENS, Josep. La repressió franquista a la Ribera d'Ebre (1938-1945). Cossetània Edicions. Valls, 2003

VENTURA, Joan. Presó de Pilats Tarragona, (1939-1941). Diputació de Tarragona, 1993.

SOLSONA FONTOVA, Rosa i altres. *Arqueologia de la Guerra Civil: una aproximació des del seu ús didàctic*. Treballs d'Arqueologia, 2012, núm. 18, p. 147-159

SOLSONA FONTOVA, Rosa i altres. *Corba de foc: El cap de pont de Balaguer*. Unitat de Publicacions del Memorial Democràtic. 2011

BURON, Paquita. MIRET, Josep. OLIVA, Jordi. PAPELL, Rosa. *Desenterrar l'oblit. Memòries més enllà de la dignificació de la fossa comuna de Cervera*. Editorial Fonoll S.L. Juneda, Agost de 2020.

MONTELLÀ, Assumpta. *Pa, crosta i molla. La guerra civil vista per les dones de les Garrigues*. Pagès Editors. Lleida 2011

MEMORIAL DEMOCRÀTIC. *Acte de reconeixement històric als soldats i civils inhumats a la fossa comuna del cementiri de Cervera*. Impremta Minerva. Cervera, 5 de setembre de 2008

CUADRAT, Alexandra. "Memòria Històrica. El front del Segre". Diari SEGRE [Lleida] Suplement dominical. (15 setembre 2019), núm. 1112, p.5.

ARBÓS GABARRÓ, Santi. *Un centenar de cognoms de la Conca de Barberà a principis del segle XXI*. Centre d'Estudis de la Conca de Barberà. Aplec de Treballs (Montblanc) 27 (2009) p. 219-234.

GALITÓ, Pol. GIMENO, Manuel. PITA, Rodrigo. TARRAGONA, Josep. *Les batalles del Segre i la Noquera Pallaresa. L'atac final contra Catalunya (abril-desembre del 1938)*. Pagès Editors. Lleida 2006.

- **Treballs de Recerca consultats**

MARTÍ GARCÍA, Janina. *Desaparegut en combat – La Batalla de l'Ebre*. Institut Julio Antonio de Móra d'Ebre. 2017

RAUET MUNTÉ, Andreu. *La vida d'una dona que trenca els esquemes de la seva època*. INS Joan Puig i Ferrer. Curs 2017/2018

MARTÍ MORESO, Júlia. *La desmemòria històrica – Els desapareguts de la Guerra Civil espanyola*. Institut Blanca d'Anjou del Perelló. Curs 2016/2017

- **Programes de televisió consultats**

Trinxeres. Dir. Eloi Vila. TV3, Televisió de Catalunya, primer capítol emès el 2017.

Tremolors. Dir. Josep Maria Arasa. Canal Terres de l'Ebre, emès el 2018.

- **Pel·lícules consultades**

Ebre, del bressol a la batalla. Dir. Roman Parrado. TV3, Televisió de Catalunya, emès el 2016.

Èxode. Dir. Roman Parrado. TV3, Televisió de Catalunya, emès el 2019.

8. Agraïments

Moltes han estat les persones que m'han ajudat i recolzat en aquest treball. Com bé entendreu, no les puc nomenar totes, però sí que m'agradaria fer un petit esment de les que han sigut més importants.

D'entrada, agrair el temps que m'ha dedicat la meva tutora, l'Esmeralda Jiménez, que m'ha estat ajudant i responent-me les qüestions que m'han sorgit en tot moment. Així mateix, donar les gràcies també al meu professor d'història durant l'ESO, Gerard Carceller, per fer que entengués la història d'una manera molt especial.

En segon lloc, a tota la gent que m'ha proporcionat informació, com l'alcalde de l'ajuntament de Martín del Río, Francisco Martínez; Angel Peña, que em va atendre a l'oficina de turisme d'Utrillas; i totes les persones que m'han atès als arxius, ajuntaments, associacions i entitats.

En tercer lloc, als meus pares i germà, per ajudar-me en tot moment, acompanyar-me on hagi calgut i per aguantar-me quan els nervis estaven a flor de pell. Així com també agrair a la resta de familiars, per deixar-me els efectes personals dels meus besavis, com cartes i fotografies.

I en darrer lloc, als avis; avi Pep, avi Floreal i iaia Angeles, per deixar introduïr-me a la seva vida i a la dels seus pares, perquè sé que no és gens fàcil.

9. Annexos

9.1 ANNEX A – CARTES JOSEP FERRÉ PIÑOL

Carta 1, 26-04-38.

Estimada Maria, agafe la plom
 ma per la dreta que per una costic
 to y sense monetat.
 He rebut el paquet que vares de
 mar a m en Rafael y ya poto supo
 sar la alegria que de tel que no
 ha sigut de les ones petites, pero a
 vuy ja ans restat y ens an donat un
 pedutalms guerra de tanques de
 netes dos mitjons en yans una es
 missa un sac mornal fons tovallota
 tot plegat, sola per una munta y en
 sembla que ens tindrà fin que estigui
 acobada, mill dir que encara que sigui
 nota es mol floca, de totas maneres
 per el estiu ja amira té, doncs pome
 ra la presa, y que per aqui en fa for
 tanta y cada dia plou una mica, tota
 tot a l'ora Tel raycho avuy ha sortit
 de granita, y en Rafael ja es blanquero.

justamen el nomenaren el vellun
 el demati, y com que no tavia una
 mica ha heritar en vany vany
 negre per tapar el capient, per
 per ulls tot s'a chugat, no
 si si enan marcharan brostos
 tan te vintu ell, perque en vany
 bla que no taldren gaires
 mes, qui sap si hoies ha marchat
 dones això de la roba no es gaire
 for senyal y tot justamen ell he
 han pagat, ara que jo no he co-
 trat encara, perquè no'm en trobat
 a los d'hoies, però ~~estava~~ estava agra-
 ta tanta si no en engates,
 Aquí la parella faret he Jones
 tem ostalats a los castros de l'any de
 Castell de fets y este en una que te
 tal som 12 y en arrenim mol, lo
 que de un es de l'altre y viceversa

la nostra cosa es que si vols una
 ha menjar feta del emantel on es
 la fortuna de en Roschild en l'any
 prou, perquè una arca de feta
 ha's una y ~~es~~ de vols 4 pts y
 avia que la que es el país, y l'any
 dos petits amb una com de de
 Harmonia y per veer 5 pts, se va un
 si en ~~la~~ a un y qual he
 pajar que agra, no t'hoies
 perquè en faret ha rebotat una
 de tenir el raper a les y matja
 Per de nou el tan
 Repita
 Castell de fets 26-4-38

Carta 2, 21-05-39.

En Pamplona a 21-5-39

Acínda espere: tomo la pluma para notificarte que estoy gozando de la mas perfecta salud, y queal fin heido a visitar a nuestros familiares y amigos.

Maris ayer noche recibí tu esperada carta, que me causo una tremenda alegría pues ya me parecia que se abian perdido los 3 fue te mande, pero por lo que me dicas veo que esta que es recibida es la primera que te escribi, y ahora ya no sufriran tanto retraso pues ya se ha normalizado el servicio de cartas de esta Division y ya funcionan mucho mejor.

Maris me parece que cuando recibas esta carta, ya abas recibido la visita de un chico que te lleve el reloj, pues se ve que se ha iniciado la maquina y se me

para, y he aprovechado la ocasion de que este dia viniera a Barcelona, yo te dije que lo dejara a casa de Amadeo pero el tipo que me lo llevaria a casa, y asi tu le venderias pastas, conque cuando me escribas ya me avisas como lo has recibido, y te lo guardes como recuerdo mio, que me parece que recuerdos no te han de faltar, a lo menos a mi de tiempo no me faltan, pues a pesar de las obligaciones como sujeto sicut que me vienen de vosotros, especialmente de Jose y Anton, que ya quisiera que me hicieran rotas a mi, pero muy algun dia sera, y entonces aramos los pases de todo lo que otros de sufrir ahora, la cuestion sera terminas la guerra, sicut sicut.

Maria de lo que me dices de que algun no has querido arrancar ninguna papa patata, yo te lo apunto, pues en cuanto una las dejas unas mejor, mas grandes y se le guardaran mejor, pero para guardar no esperes que le mata si usa mucho del todo, sino cuando este bien amarilla, y entonces tapelas, bien como el vino pasado ya me diras como te han sido las habas, si has sacado muchos kilos, y los quisieras, que por lo que no ya se toran mas porque me dices que ya has sembrado el maiz, y he hecho bien, siembra todo lo que puedas, que bastante se destruye en los frentes, y en cuanto mas recojas mas cometas mas he tener, ya me diras si los desechas te acen muchas, por aqui no se ve la care de una, ni cari de verdura, no hay nada mas que trigo y centeno

olivos y algun frutal, ahora estamos en un pueblo que no hay mas que agua de cisternas y es muy buena.

Cuando los ayais echo retratos y me los mandes, certifica la carta para que no se pierda, pues me saria muy mal.

Como te habas enterado cuando estabas con mi prima pare como Dios muy agradable, pero no me falta nada, por saber la mayor parte del dia en su casa y convivir con ellos, por eso te digo que no me ha faltado nada, y como ya sabes soy el hermano de la compaña y por ahora estoy muy bien, cuando no tengo trabajo a oficiar eso de enlace del capitán y todos los soldados me quieren mucho, pues da lo primero casualidad de que es la com-

païna no hay ningun barbero, y yo soy el unico que tiene herramientas, y asi no doy el abarto de arreglarlos he tenido lo unico que me falta es jabon para afeitarse. si tiene oracion, compra, que cuando lo puedas enviar y ya te lo tira, compra si lo encuentras en peltro lo en pasta 1/2. y si es en barras lo tiras asi tendraslo por algun tiempo, no lo mandes hasta que te avise

Maria, por aqui en donde estamos ha pensat de que estamos bastante cerca del frente, de y quoto ver los campos de trigo que hay sembrado, pareca el mar con su oleaje y todo, parece mentira que se pueda sacar el pan con tanto trigo, porque mira que hemos seguido algunos kilometros y to do lo ves igual, trigo y mas trigo.

ya me tira si estan los de la rosion, a muchas cosas me estan pasando, me dan el dinero y muchos de los de medio y judios y lentijos, hoy mismo he comprado un cerdo con un certero y una oveja llena, el cerdo lo haraa con judios y el certero aun no se como lo arreglamos si sera para la compania, lo he comprado como un cerdo que lo compramos, y es raro el dia que no sea una cosa u otra.

ya me tira cuando escribo lo que dicen mis padres, a ver si he hecho bien las patatas y si ya empiezan ha cojer, que me parece que ya tira y quoto de ver esos campos, con tanto iramar patatas, por aqui en este pais no se ve ni la cara de uno al otro sino a dos personas con una bolsa de patatas por otro de 55 Kt. de trigo, he mi me daba quina de un aguelo, pero aller al trigo es la tan y importancia, bueno tambien preguntara, ha cosas por la salud de mi con Dre, de ver si se encuentran mejor, ojale sea que si, y tira al padre que se unido mas, que cuando me marche estare muy feroz y show es cuestion de arreglarlo lo mejor posible, y no me cansare como lo hace el que tampoco va ha quehar nada, y los tira que mi primo ya recibio la carta que le escribieron y por ella me contenta de que el caso aun esta en Reguera y de que esta muy

heu de quarantineiros lo que me d'ya
 mucho cuando le escriben que le ten
 recuerdos misos

Duena Maria, eres que esteras con
 tanta con esta carta, mas que pases en
 nosotros, Tantas muchos recuerdos a toda la
 familia y amigos que poros me fide
 quedar para tanto colera y poro
 especialmente he con Claper, y a tanto
 he del Moli, y tanto he con Jose
 y Anton recibireis muchos besos y abra
 por de parte de vuestro y padre
 Juan Jose

60 D' Junio - El D' Brigada Mixta 3 D' Batall
 1.ª Compañia

Carta 3, 21-05-38.

Estimada Maria y fillo
 Agafo la ploma per a notificar
 te que per ara em trobo bé
 de salut, y igual nos desitjo a tots
 vosaltres.
 Mamma del moment que sem
 bra quedar ha castollí, fet val mes
 que el veixis perure. Jones tam
 per me'l potria enviar, perque
 ara no y a servei de paquets
 al front, per lo tant fet lo que m'hi
 quis si y amb amor. Temuna per el
 capta Esteve, pero passate he mo
 sigui que facis el viatge en
 la
 Maria per a mi no potu
 xir Jones a mi no em falta

res, Jones he trobat ha la more
 cosina Trinidad Espasa y vol
 irien tenirme tot el dia ha
 casa seva.
 Avant hem contestat ja hem
 taras com et van les patates, que
 ja venen comensar a eses que
 us, ja ni ten haver que 'on venen
 quen, pero tu no corris preme
 com mes fetes mes quantes en
 treuras, y tambe si ja has aca
 bat les fabes, fets llaurar y sem
 bli ható mora y fets me ferre que
 si s'acaba la guerra aviat et
 hauras una cabeta que per
 aquest pais ni ha moltes, una
 que per aqui la coses tam

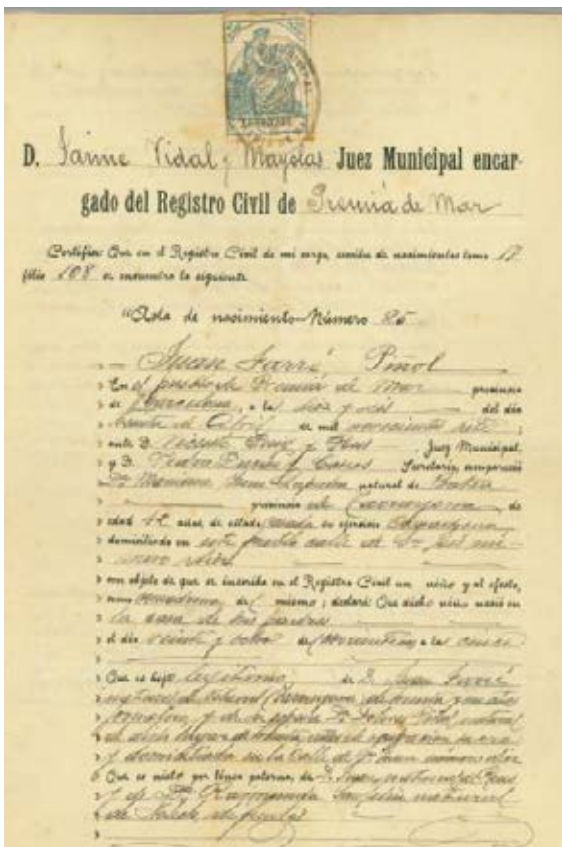

he estan bastant cares, pero omi
 ra ajaha i acabi, per aquesta
 comarca encara no han agut
 de establir el pre. que ja es esme
 grom sort. aquest es un pass
 bre. Doncs tot el dia n'omys sent
 que canten els qualls per el galliners
 seral de qual estan plenes, un
 ou val de 150 a 175 y a tot anen
 ten venen y qual some als y
 atmetlles y or. per lo tan yo est
 tre que per mi una patufada que
 este force he, lo que has de fer
 es de divertirte. de tu y el teu ne
 hots, veure si anen al dia a
 prenia ho be ha anats a fer
 de vos retratar.

encara que sigui abut retrato
 de venes i d'anora
 Bueno tomara molt re
 carts a casa la mare y a casa
 tons y de mes familia y tamba
 a . can clape y a tots el que
 el mequinta per a mi y tan
 el en enfors y lluyt. l'acta
 fortes abraha y potans del he
 company y para que es
 Juan de la Cruz
 lo mays anera es.
 60 de mayo de 1936
 3 de mayo de 1936
 4.

9.2 ANNEX B – DOCUMENTS JOSEP FERRÉ PIÑOL

Certificat de naixement de Josep Ferré Piñol

Libre de família

Fotografia del espos. _____

PROVINCIA DE **BARCELONA**

PUEBLO DE **SAN GINES DE VILASAR**

Fotografia de la espos. _____

TOMO 10 REGISTRO CIVIL DE
 P. 11. 878 SAN GINES DE VILASAR
 454

MATRIMONIO

Celebrado el día 15 de marzo de mil novecientos veintayuno

Entre Juan Ferré Riñol y María Batllí Gamell

Nacido el día 15 de septiembre años 1908 en Bisbal de Provenç provincia de Barcelona hijo de Juan Ferré y de Dolores Riñol Vecino de esta villa, provincia de Barcelona calle o plaza de _____, núm. _____ Profesión _____

(1) Saltador
 (2) _____

Nacido el día _____ de _____ años _____ en _____ provincia de _____ hijo de _____ y de _____ Vecino de esta villa, provincia de _____ calle o plaza de _____, núm. _____ Profesión _____

(1) Saltador
 (2) _____

El ENCARGADO DEL REGISTRO,

J. Ferrer

1) Salvo a vista de _____ de haberse otorgado capitulaciones matrimoniales, se celebrará la boda de la manera, lugar del matrimonio y número del libro de inscripción, que se acordare, y será nulo que se otorgasen capitulaciones matrimoniales.

Marido

Don Juan Ferré Riñol
 falleció en Bisbal provincia de Lerida
 el 28 de Mayo de 1938
 sus últimos testamentos sancionados en sesión de guerra.
 Tomo 10
 Pág. 878
 N.º 33
 Juzgado de San Gines de Vilasar
 Se inscribe en el Registro Civil en virtud de _____ de _____ de _____ de _____

Mujer

Fecha _____
 falleció en _____ provincia de _____
 el _____ de _____ de 19____
 otorgó testamento _____
 Tomo _____
 Pág. _____ Registro Civil de _____
 (Sello del Registro.)

Posteriores nupcias

Registro Civil de _____ Tomo _____
 Provincia de _____ Pueblo de _____ Pág. _____

Matrimonio

Celebrado el día _____ de _____ de mil novecientos _____ años D. _____
 nacido el día _____ de _____ de 19____ en _____ provincia de _____
 hijo de _____ y de _____
 vecino de _____ provincia de _____
 calle o plaza de _____, núm. _____
 profesión _____
 (1) _____
 (2) _____

y Doña _____
 el día _____ de _____ de 19____ en _____
 provincia de _____
 hijo de _____ y de _____
 vecino de _____ provincia de _____
 calle o plaza de _____, núm. _____
 profesión _____
 (1) _____

El ENCARGADO DEL REGISTRO,
 _____

1) Salvo a vista de _____ de haberse otorgado capitulaciones matrimoniales, se celebrará la boda de la manera, lugar del matrimonio y número del libro de inscripción, que se acordare, y será nulo que se otorgasen capitulaciones matrimoniales.

Fotografía _____

<p style="text-align: center;">Posteriores nupcias</p> <p>Registro Civil de _____ Tomo _____ Provincia de _____ Pueblo de _____ Pág. _____</p> <p style="text-align: center;">Matrimonio</p> <p>Celebrado el día _____ de _____ de mil novecientos _____ entre D. _____ nacido el día _____ de _____ de 19 _____ en _____ provincia de _____ y de _____ Hijo de _____ casado de _____ provincia de _____ calle o plaza de _____ número _____ profesión _____ (1) _____ (2) _____</p> <p>y Dña _____ casada el día _____ de _____ de 19 _____ en _____ provincia de _____ Hijo de _____ y de _____ casada de _____ provincia de _____ calle o plaza de _____ número _____ profesión _____ (1) _____</p> <p style="text-align: center;">En Escandalo del Registro,</p> <p style="text-align: right;">Firma _____</p> <p style="font-size: small;">(1) Indica a todo el mundo el momento exacto de la celebración del matrimonio, en el momento y lugar del matrimonio, y nombre del Estado civil. Este documento es el único que se conserva en el momento del matrimonio.</p>	<p style="text-align: center;">① Hijo</p> <p>Nombre _____ Apellido _____ Nació el día _____ de _____ del año _____ en _____ provincia de BARCELONA Tomo _____ Pág. _____ } Registro Civil de _____ N.º _____</p> <div style="text-align: center;"> </div> <p>Falleció el día _____ de _____ del año _____ en _____ provincia de _____ Tomo _____ Pág. _____ } Registro Civil de _____ (Sello del Registro.)</p>
---	---

<p style="text-align: center;">② Hijo</p> <p>Nombre _____ Apellido _____ Nació el día _____ de _____ del año _____ en _____ provincia de BARCELONA Tomo _____ Pág. _____ } Registro Civil de _____ N.º _____</p> <div style="text-align: center;"> </div> <p>Falleció el día _____ de _____ del año _____ en _____ provincia de _____ Tomo _____ Pág. _____ } Registro Civil de _____ (Sello del Registro.)</p>	<p style="text-align: center;">③ Hijo</p> <p>Nombre _____ Apellido _____ Nació el día _____ de _____ del año _____ en _____ provincia de _____ Tomo _____ Pág. _____ } Registro Civil de _____ (Sello del Registro.)</p> <p>Falleció el día _____ de _____ del año _____ en _____ provincia de _____ Tomo _____ Pág. _____ } Registro Civil de _____ (Sello del Registro.)</p>
--	---

Certificat del Registre civil de Vilassar de Dalt

Núm. _____

SANTIAGO DE AYALA SATUÉ Juez popular
y encargado del Registro civil de **VILASSAR DE DALT**

Sólo surten fe las certificaciones de esta demarcación o circunscripción y estado expedidas por los funcionarios encargados del Registro civil.

Art. 17 del R. de 20 de Julio de 1900 para la expedición de las certificaciones de estado civil.

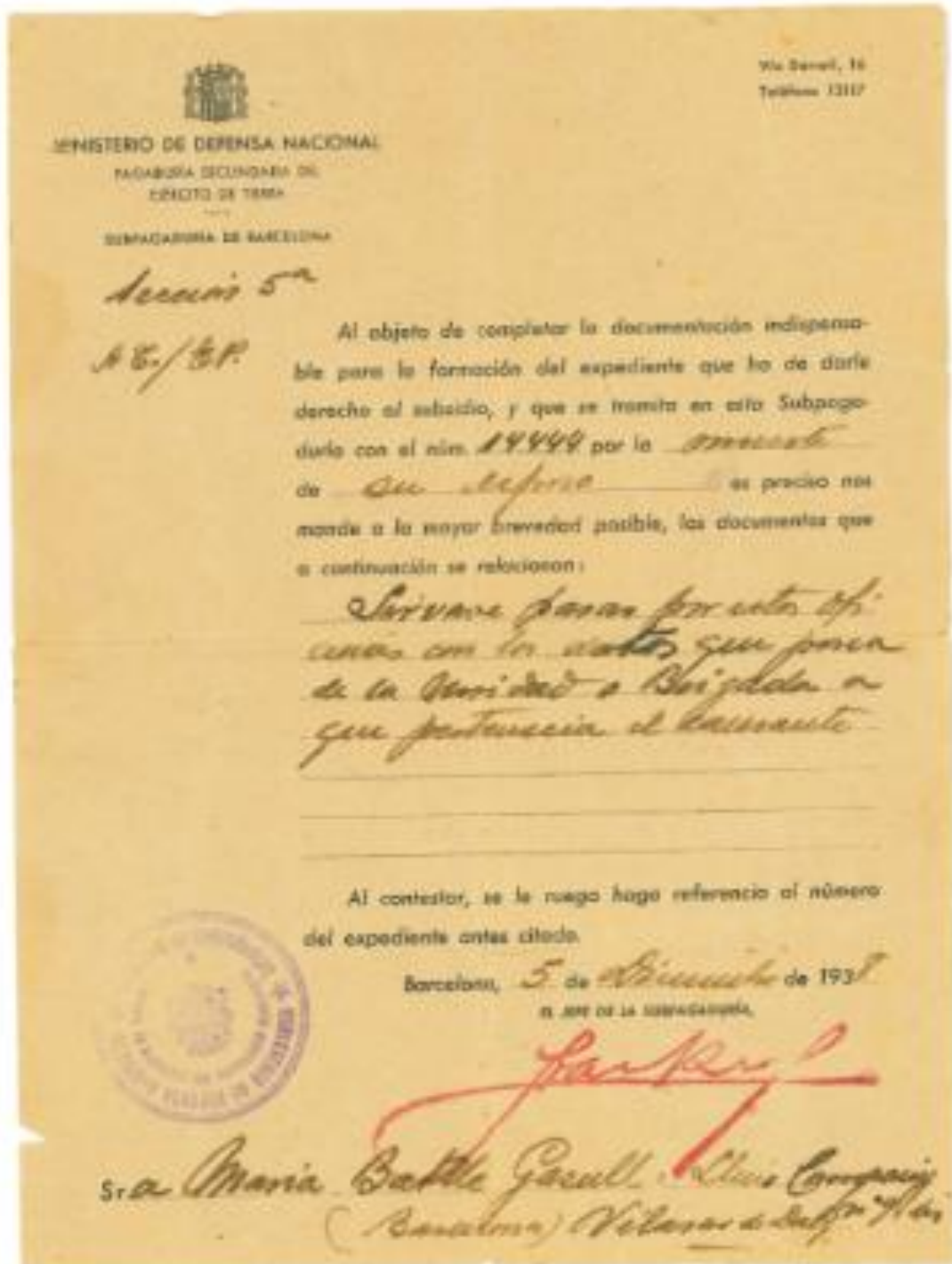
CERTIFICO: Que según resulta de los antecedentes suministrados por las dependencias de la Administración municipal, el ciudadano Maria Baile Gausell, natural y vecina de esta villa _____ vive en el día de la fecha, teniendo su domicilio (o residencia) en la calle de Jesus Companys n.º 9 cuarto _____ comprendido en la demarcación de este Juzgado, conservando su estado de viuda _____; sin que de los libros del Registro civil de mi cargo aparezca nada en contrario.

Y para que así conste, a petición del interesado expido la presente en VILASSAR DE DALT _____ a 15 NOV 1938 de _____ de mil novecientos treinta _____

El Juez,
S. de Ayala
(Sello del Juzgado)

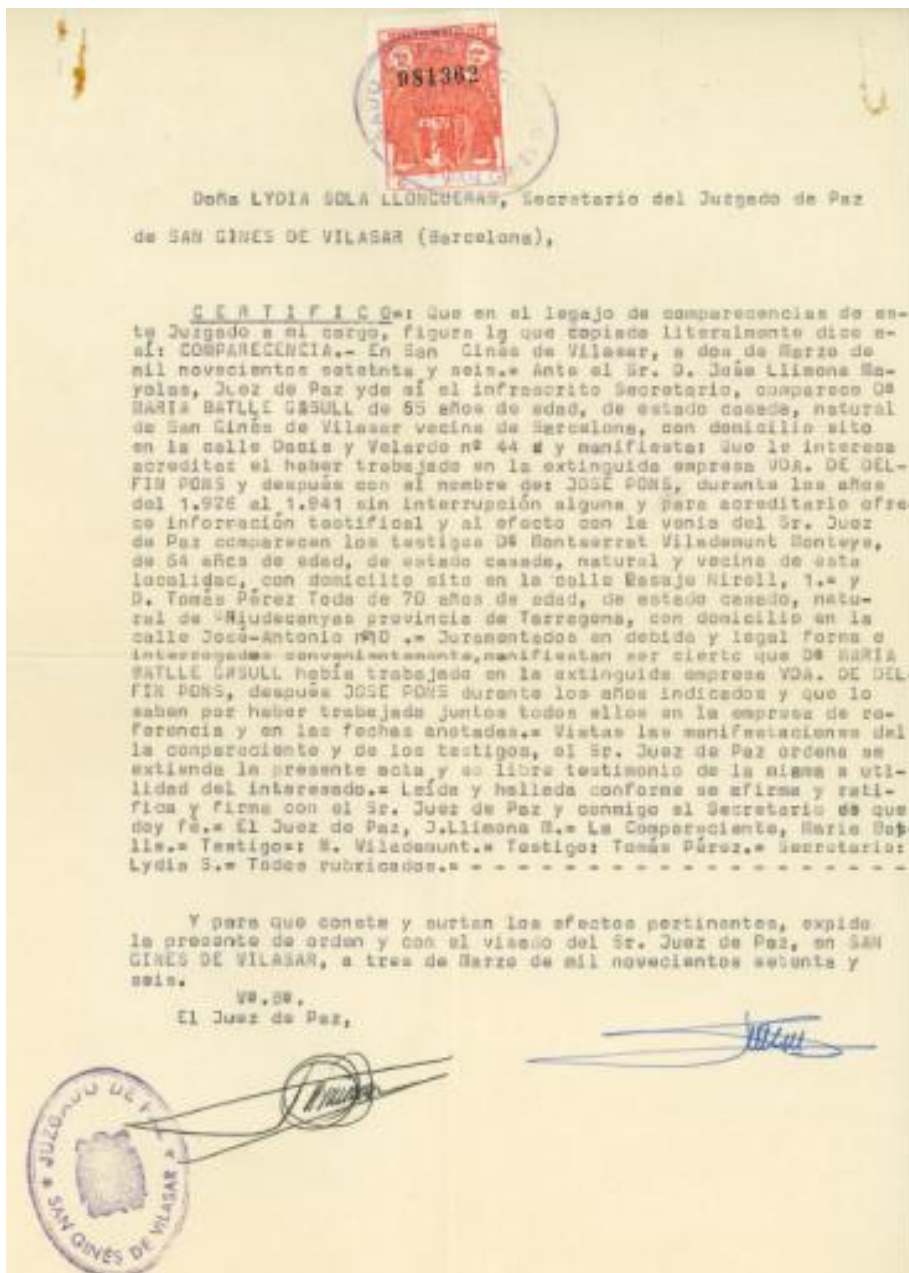
El Secretario,
Juan Sabatella

Sol·licitud de documentació per l'expedient subsidi per vidua de guerra

Certificat del jutjat de pau de Vilassar de Dalt

Certificat literal de l'acta de defunció de Josep Ferré, jutjat municipal de Vilassar de Dalt

N.º A 148850

CERTIFICACIÓN LITERAL DEL ACTA DE DEFUNCIÓN

Don GINES LLOBERA VIDAL
 Juez Municipal de SAN GINES DE VILASSAR
 provincia de BARCELONA, y Escogido de su Registro civil,

CERTIFICO: Que el acto el margen reseñado, literalmente dice así:
En San Gines de Vilassar, provincia de Barcelona, a las diez y ocho horas del día cuatro de Noviembre de mil novecientos cuarenta y siete; ante D. Gines Llobera Vidal, Juez de Paz y D. Narciso Garcia Redondo Secretario habilitado, se procede a inscribir la defuncion de D. JUAN FARRÉ PIÑOL, de edad treinta y nueve años, natural de Premià de Mar, provincia de Barcelona, hijo de D. Juan Farre y de Dª. Dolores Piñol, domiciliado en la Calle de San Gines nº.1, de estado casado con Dª. Maria Batlle Gasull, de 16 años de edad, ocupacion sus labores, de cuyo patrimonio hubo los hijos Josep y Antonio. Falleció en el frente de guerra el día veinte y ocho de Mayo de mil novecientos treinta y ocho a consecuencia de heridas recibidas en el frente de Cubells,...

Esta inscripcion se practica en virtud de Auto recaido en el Expediente promovido por la esposa Dª. Maria Batlle Gasull, ante el Juzgado de 1ª Instancia de partido, de fecha 9 de Octubre de 1947.

Leida esta nota se sella con el del Juzgado y la firma el Sr. Juez con el Secretario de que certifico.

el Arco 1

Informació testifical de pobresa, de l'ajuntament de Vilassar de Dalt

AYUNTAMIENTO
DE
VILASSAR DE DALT

INFORMACION TESTIFICAL DE POBREZA/
(art. 123 del Reglamento de Bases Positivas)

Ante el Alcalde y Secretario de esta Villa, comparecen
los testigos D. José Tizabi mayor de edad, natural de Vilassar de Dalt,
provincia de Barcelona y domiciliado en Vilassar de Dalt, calle de San número 3 según cédula personal de 1ª clase, expedida en esta localidad con el número 100 y se escribe y recoge; Don Francisco Tizabi mayor de edad, natural de Vilassar de Dalt, provincia de Barcelona y domiciliado en Vilassar de Dalt, calle de San número 10 según cédula personal de clase 1ª, expedida en esta localidad con el número 100 que escribe y recoge; Don Francisco Tizabi mayor de edad, natural de Vilassar de Dalt, provincia de Barcelona y domiciliado en Vilassar de Dalt, calle de San número 3 según cédula personal de clase 1ª, expedida en esta localidad con el número 100 que escribe y recoge; los que advertidos de las responsabilidades que pueden incurrir por falso testimonio y convenientemente preguntados sobre el estado de fortuna de D. José Tizabi y Dña María Tizabi a los efectos de la pensión extraordinaria que solicita por su hijo D. José Tizabi manifiestan bajo juramento de decir verdad lo siguiente:

Primeros que el solicitante de la pensión D. José Tizabi es natural de Vilassar de Dalt, de 27 años de edad, de estado casado y de profesión u oficio propietario.

Segundos que casado con Dña. María Tizabi de 20 años de edad, natural de Vilassar de Dalt teniendo hijos llamados José y María.

Terceros que el pueblo de su domicilio actual es Vilassar de Dalt.

Cuartos que el pueblo del domicilio habido durante los cinco años últimos es Vilassar de Dalt.

Quintos que habita en la casa número 3 de la calle San.

Seis que paga un alquiler mensual de pesetas por la casa que habita.

Septimos que en su oficio o profesión de propietario gana un jornal de pesetas ptes.

Octavos que tiene bienes propios consistentes en una producción: la renta de pesetas.

Novenos que su cónyuge tiene bienes propios consistentes en una producción: la renta de pesetas.

Décimos que sus hijos José y María poseen bienes en los que el solicitante tiene el usufructo produciéndole la renta de pesetas.

Undécimos que el solicitante o su cónyuge perciben sueldo, pensión o haberes del Estado, región, provincia o Municipio en cantidad de pesetas anuales.

Dodecimos que el jornal de su trabajo en el pueblo donde reside el solicitante es de pesetas diarias.

Decimoterceros que las circunstancias relativas a los solicitantes le sabe por sus relaciones conociendo con ellos.

Leída la declaración por el interesado se ratifica en todo lo expuesto y en prueba de ello firma con el Sr. Alcalde y Secretario.

Vilassar de Dalt, 10 de Noviembre de 1.936

Testigo José Tizabi Testigo Francisco Tizabi Testigo Francisco Tizabi

El Alcalde, Sebastià Bux El Secretario, Francisco Tizabi

9.3 ANNEX C – CARTES JOSEP GRIÑÓ RIPOLL

Carta 1, 15-12-37.

Martín del Río a 15 de Diciembre de 1937

Y inolvidable esposa mía: y querido hijo: y apreciada Suegra
 El día 14 recibí vuestra apreciada carta la que tanto estaba esperando para que me diera sinas buenas noticias y una grande alegría pero veo que aun no me puedes alegrar de unarves sino mucho al contrario aun mas pronto me causa tristeza que no alegría al ver que todos estais padeciendo tanto. Espero de esto que me dices de que tu bistés tanta alegría al ver sebi la primera carta pero despues al recibir la otra ve que causó mucho disgusto al enterarte que me abian cambiado de compañia y que te digan cosa amallero y el nombre dela columna y si esta compañia no ay tanto peligro como en la otra pues esposa esto del peligro no se sabe endonde tienes la suerte hoc el peligro pero aun que nos ayen cambiado no me prena porque en ametralladoras hera mucho mas pesado el trabajo porque allí tenia unos que llevar el fusil y cargados de cajas de municiones y ahora solo moltero nadarnos que el fusil con ciento cincuenta tiros pero no pesa tanto como la carga que llevan los de ametralladoras, de manera que mi arma y mi defensa es dificil y segundo la pistola pero estoy muy sentido que la puedo disparar en 4 meses y medio que llevamos de frente pero mi deseo es que vamos continuando como ahora que si asi podemos terminar la guerra ya me rogara dispararla cuando sea necesario. Bien esposa mía de esto que me dices que te digan el nombre que tiene nuestra columna pues la verdad te digo que no lo se pero las señas son tal como la direccion de las cartas y de esto que me dices que es leído al periódico de que decía que esta como nosotros pues notengas cimera que no fuinada que fue tal como te dijo el Justo y amas que no era la nuestra compañia esposa aun que digan que siempre ay jaleo pora que en Aragón noteceras nada que todo es mentira yo por mi parte no deseo nadamas que poder terminar la guerra tal como esta la fecha que si asi lo pudiéramos pasar no faltarían ningún hijo de buena madre

Esposa tambien losiento mucho que la postal de mi suegra se aya de enluestrar tal como se encuentre por culpa de no poder tener el suministro ^{suficiente} pero queramos a ser nosotros poder ser y notenemos otro remedio sin nada mas que mucha pacencia porque estamos en tiempo de guerra y no ay ingun remedio mas que tomar el tiempo como venga y deseando que se termine pronto que despues ya tal beremos al tiempo de antes y tendremos el bien estar de todos.

Bien esposa tambien veo que estas muy resentida sobre la postal que ay mandado a Jorafi, pues yo yasabes que son ellos los que tienen la culpa de todo el que nos paso pero yo yasabes que soy de mesiado buen bueno y no esere que nadie diga mal de mi aun que notengamos la culpa yo yasabes que con mi no pasonada pero me ercia que asia algunas cosas de nuestro hijo y ahora veo que supienso mucho con su amigo yo le escribiuna carta para despijtarle que no tengo envidia con ellos pero ahora ya veo en su limitad sin me contestar la postal que le mande pero esposa noseas asi que yasabes que yo tambien me acuerdo de los buenos y de los malos compañeros por que si ay deser el preferido tambien se terminaren todas las amistades, esposa de esto que me dices que si tengo salta de ropa que lo manda adiesente lo pues, por ahora yo tengo bastante solo que me mandas los cal entines pero que sean mas altos de piernas que de los pies ya estan muy bien. esposa al mismo tiempo que me mandaras los cal entines me mandaras cuatro o 5 aspelmas y 3 o 4 cajas de cerillas y unas cuantas aceitunas y tambien medidas si sean muerto los conejos porque no medidas nada de ellos si tienes muchos y tambien veo que as abrido mi casa porque ya no me pones la calle que teas vual to hetro ves al sol, y tambien estoy muy contento que pronto tendremos un criado en nuestro hijo que veo que esta muy gordo sin nada mas muchos recuerdos de parte de mis amigos de Ebrnes y Barras y tu hermano ciber de esta que mucho te ama y venterdesca y losoy Jose Grimo Pizall) Tambien veo que despinta del vos atenido mas suerte que no se teas y queda en contrastes tan gordo y que te dije que yo me enllorava mucho
 Te acuerdas mi nombre. Pacé Grimo Pizall

Carta 2, 18-12-37.

Martin del Rio 18 de Diciembre de 1937

Apreciada y distinguida esposamia Hijo y Suegra
Esposa acabo de recibir tu mas estimada carta fecha del 14
de este y con ella veo que estais bien como la mia sige sin no-
dad esposa reflexioné tu apreciada carta veo que heres una
mujer muy impaciente por mi porque segun me dices en las
cartas veo que no te es nada de lo que yo te digo. yo siempre
te digo libertad y tu me contestas siempre el contrario porque
yo esta el dia de hoy siempre estoy bueno y fuerte y tu siempre
me dices que yo me te ciero de sin libertad porque tu siempre segun
veo te piensas que siempre estoy mal y que yo me te ciero de sin la
verdad pues se lo que yo te digo me te cieras nose si a cien cre, eras tu te
puedes pensar lo que quieras pero yo no deseo nada mas que poder po-
derlo por que siempre como ahora.

Esposa mia de esto que me
dices de la ropa que si tengo falta que lo pida y sino que me lo com-
pra yo pues de ropa aun puedo pasar el munico que es mas
suficiente que me podrian hacer falta son los cal setines que de lo demas
yo tengo bastante y de esto que me dices que si algo me falta que me
lo compere pues esposa lo que ay en este pueblo ya te lo dije al prin-
cipio que llegamos pero tu seguramente debes pensar que de beser
que es una capital que ay de todo. pues a ci endonde estamos nosotros
aun que a veces doblado de billetes no puedo comprar casaca el uni-
co que ay a veces que venden son sardinas de estas tan pequeñas y sa-
bes a como las venden a 35 centimos cada una cosa que en Barcelona
y ban a 2 cines y a ciriba aun mas y cosas que cieren y de esto de la ropa
las mujeres de este pueblo todas se miran para recoger la ropa que los
sol dados tiran seguramente como estan de ropa esta ciento pero ay mu-
chas de ellas que lo mejoran porque son mas estrechas que el mundo y
a cen sin necesidad, esposamia tambien ay tenido mucho senti-

miento al desirme que anfatésido estar solos mujeres esta de
 Plambla y Maria d chanela pues si quer muy triste esto yamas
 sin estar suijo con a compañamieto pero noy nemedio a todos
 nos toca estar con una y por tanto nos mos de conformar unos
 y los otros. Esposa de est que medires que por claridad
 me quieres mandar el paquete pues aga lo que cieras pero de esto
 que meciere mandar algo de comida no me parese mucho
 bien porque os ase mas felta rbaroties que ami y por lo tanto nos
 cosa de durada y aqui somos muchos y ami me to care muy poca
 cosa porque a ti cuando viene algun paquete lerre partimos para
 todos, y por mi parte me gustaria que lo guardas para cuando pueda
 venir porque siempre nos estaremos asi algundia no debera tocar ano
 setros porque segun medires poco apoco viene alguno, pero veo
 que ay muchos de enfermos de las cintas de Rasquera
~~esposa tambien estoy muy contento de esto que me~~
 diras del kabal que sabe muchas canciones y que piensa mucho
 con unigo para que le traiga un caballo pues no le traere tan solo
 un caballo que tambien le traere una bisicleta para ir almas
 a dar comida a los conejos, bien esposa cuando me escribas me
 diras sia nevado por asi pues nosotros ya enos visto nevado
 veces y ahora ase 3 dias que la estamos tomando y pasamos unas
 noches muy frescas pero tado lerre setiremos mientras tengamos
 salud. sin nadamas ya sabes el que digo de esto que tu meciere man
 dar y se despide este que con el corazon os abraza a todos
 juntitos y muchos besitos al noy y tu y madre salud, salud
 un firmica es esta Jose Lino Ripoll

Cerese des esto que dices que escriba Francisco pues tan pronto
 como me eibe carta de tu esposa en seguida le contesta y ahora d tam
 espera carta de su esposa el este muy bien y os da muchos besos

Salud Francisco Borrás

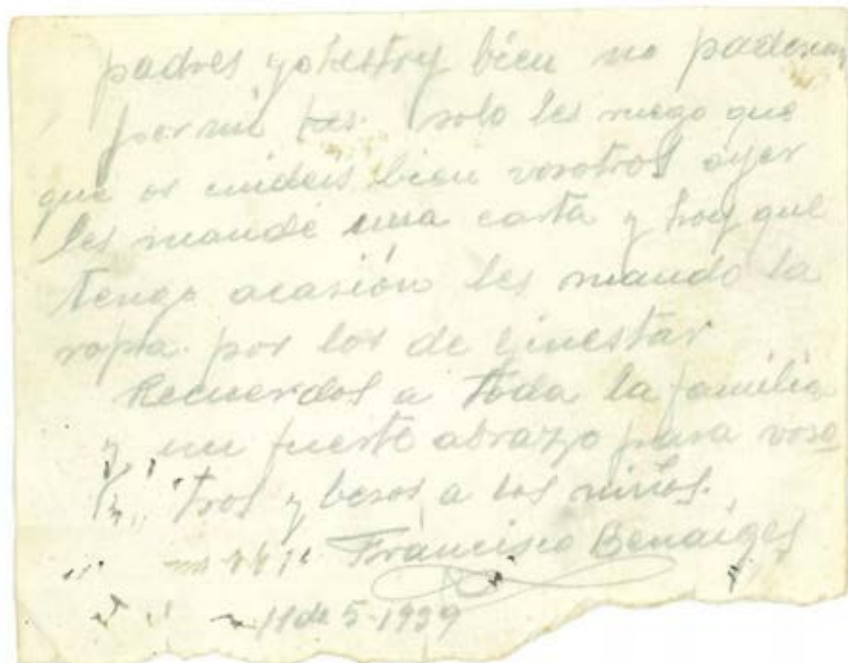
9.4 ANNEX D – DOCUMENTS JOSEP GRIÑÓ RIPOLL

DNI de Josep Griñó Ripoll i Teresa Benaiges Murria

9.5 ANNEX F – CARTES FRANCESC BENAIGES BLADÉ

Carta detingut a Tortosa, 11-05-39.

padres y hereros bien no perdona
per mi per solo les nego que
que es unides bien vosotros ajer
les mande una carta y hoq que
Tenez ocasion les mando la
ropa por los de l'instar
Recuerdat a toda la familia
y un fuerte abrazo para vos
Tros y besos a los niños.
Francisco Benaiges
11 de 5-1939

Nota de l'esposa.

Esposo aquí tomando la Direc
ción de la Sinteta de Campano
Jose Recasens
Caratera de Valls
Mas del Bonent
Calle de Santo Domingo n: 14
Santa Beltri 4: 1900

esposo cuando la barona
no queridos firmar el papel
ni los demás todos queriam
firmar me andaba quedaba
del sogi y oisic los de man
as que queriam
que están para venir a
li los de mania esta

Carta des de la presó de Pilats. 21-08-39.

A. Dona Maria y Eusebia Benayas
 Apreciada hermana y entia: cuando llegara esta carta a vuestros manos ya ya habré dejado de vivir y antes de dejar de escribir les mando mi ultima carta o sea mi ultima abraço.
 Siendo imposible no poder abrazarles ni despedirme de vosotros antes de morir, pero me queda otro recurso que es conformarme con la suerte que nos da el destino, hoy me a tocado aqui la desgracia otro dia esperaba la suerte a ser hoy hacerla pagar vidos inocentes. Ya se que algunos diran que condevenando a muerte sera por que habré hecho mal y eso no es verdad, yo soy del consejo ^{de guerra} que yo habia intervinido en la muerte del cura que los primeros dias se habia ido a casa, que habia informado por el cabo de la guardia Civil y en la muerte del cura del xendo asi es que segun el fiscal se sus causa de 3 hechos que el pueblo lo sabe bien que yo no hay intervinido ni directamente ni indirectamente en estos hechos, pero debido a las malas informaciones del Sr. Baucro y compañero de pagar con mi vida una cosa que soy inocente. Si los los culpables son solo a plausos por que los otros que yo hice cuanto pude para salvarles si se hubieran interesado por mi me hubieran levantado la pena de muerte y que no digan que son interesado por mi que todo es

mentada les hago esta relacion por si acaso llega esta carta a vuestros manos algun dia sabed a que ateneros.
 yo pienso que será el unico del pueblo que pagara con mi vida lo que yo he hecho por que a la hora ya no tendran tiempo de vengarme y no creais que yo lo diga por que yo quisiera que llegara lo pronto a los otros me. si no por que el orgullo se va suspendiendo y pronto va a llegar la hora de hacer justicia.
 Si quiero ser mas catonico hermana, solo te aruego que os portais bien con mis padres hijos y esposa ayudales en todo lo que puedan que no padreispan aun que yo no este a vuestro lado y vivid todos con buena union y armonia sin esperanzas de ninguna clase que la vida es solo una ilusion y la esperanza un engaño nada mas tengo que decirles que sumetidos los para mis nietos por Maria y Eusebia y vosotros recibid mi ultima y fuerte abraço de tu hermano que me os deida hasta el ultimo momento de mi vida.
 Francisco Benayas
 21 de agosto de 1939
 Presente mi estadia en Pilats
 ya he visto llevar a mas de 175 Compañeros
 con todos los muebles y otros del campo de
 el campo. guardados esto en secreto

Carta des de la presó de Pilats.

Lloragua, Pilats 1939

A mi querido primo ^{don} Maurici
 Querido primo, con profundo sentimiento
 te mande estas letras para que si puedes que
 darlas las entregas a mis queridos padres o
 esposa, ya que si es mas facil que puedas
 obtener la libertad, mas pronto te viere que
 lo que los prisioneros para que perdau. Me ha esta
 libertad a los manos, ya que son las ultimas
 que cambio de toda su vida.
 Te dejo para que guardes y le su-
 tinas el cubo y la cartera con dos
 fotografias una de mi queridissima esposa
 y otra de mi amadissimo hijo como recuerdo
 de mi ultima voluntad, y para ti te dejo
 el recuerdo o sea el timbre para que
 tengas un recuerdo mio.
 Mi querido primo eres con mis deseos, si es
 que lo puedes lograr, y del que siento muy
 como poderlos abrazar mi despedir de todos
 ellos paulte de mi vida, pero no queda otro
 remedio que conformarse con la suerte que
 nos da el destino fatal. Resignarime
 pues y entera para poder sobrellevar
 las vicisitudes que la vida impone,

Quisiese cuanto pudiera padres y esposa
 seris querida todos, quisiese para poder
 resistir los sufrimientos crueles que pesan sobre
 nosotros, desafort de nuestro corazon era
 amargura, que nuestro hijo llegaba la hora
 fatal morir como un hombre, y con el pau-
 samiento y el corazon puesto entre nosotros
 veido toda su estancia en Pilats, y vivir
 hasta los ultimos momentos de su vida.
 Queriamos cuantos misos misos queridos
 familiares todos el mundo mi ultimo
 abrazo, pero tanet presente que nunca y
 pero soy inminente.
 Y vosotros padres esposa hijos
 recibid un millon de besos de mi hijo
 que no los olvide hasta los ultimos
 momentos de su existencia.
 Francisco Puiguet Alcega
 Recuerdos a todos los vecinos y amigos
 Adios
 Lloragua, 16 1939

Carta des de la presó de Pilats.

A Jose Ferrer Amoros Sala 2.^a
 apreciade primis: te suando estas
 letras para mañana digas al que
 hanc de sacristan que te de el
 cinco o sea la carta de mi
 cendador para que tengas mi
 recuerdo mio. La cartera ni
 me te puedo vor la dare al pa-
 dre Tomas, por no estar con sus
 ultimas voluntades q pienso
 que amoro como un hombre
 sin tener a la muerte
 a pesar que soy inocente,
 ya lo voluniaras cuando
 puedas a mi querida esposa
 y estimados padres y a los
 compañeros que te estan en
 Francia. Esto es mi deseo
 y deseo para tu buena
 muerte y libertad pronto se des-
 pide de primo que no te
 olvida hasta la muerte.
 Francisco Benavides

Nota des de la presó de Pilats.

Nota de prenda de
ropa que mando a mi
familia

- 1 americana de lana
- 1 chato o corbata
- 1 pantalón azul
- 1 camisa
- 1 pañuelo macado-FB
- 1 par de calcetines nuevos
- 2 pares u " usados
- 1 corbata
- 1 pañuelo de enfiador
- 3 Mantas una nueva
y otra usada

Francisco Benavides

Llistat del cementiri de Tarragona 1939-1948

Cognom, nom	Nom	Edat	Cementiri	Lloc de residència	Professió	C. de guerra	Condemna	Motiu defunció	Data
Balart Español	Joan	25	Fossa	Solvella	Pagès	17/07/1939	Mort	Ahuelat	20/10/1939
Balesta Torrens	Josep	34	Ninot 30 - Sec. 6a	Tarragona	Ped	10/06/1939	Mort	Ahuelat	30/10/1939
Balesté Ballesté	Antoni	52	Fossa	Rocafort de Queralt	Pagès	24/04/1939	Mort	Ahuelat	31/05/1939
Barbat Barbat	Felip	28	Fossa	Alberca	Pagès	07/06/1939	Mort	Ahuelat	16/11/1939
Barberà Colomé	Joan	25	Fossa	Camp-rudó	Pagès	26/07/1939	Mort	Ahuelat	16/11/1939
Barberà Pífol	Francesc	44	Ninot 86 - Sec. 5a	Tivenys	Pagès	11/06/1939	12 anys	Malaltia	01/11/1940
Barberà Vilagrassa	Maria	35	Fossa	Caseres	Pagès	24/04/1940	Mort	Ahuelat	24/07/1940
Barceló Marquet	Fortunat	28	Fossa	Falset	Palaia	16/01/1940	Mort	Ahuelat	04/08/1940
Barceló Perpiñá	Ramón	54	Fossa	Caçanes	Pagès	19/06/1939	Mort	Ahuelat	19/10/1940
Barbanyeg Catalá	Josep	33	Ninot 18 - Sec. 4a	Fontcobades	Pagès	19/10/1939	Mort	Ahuelat	01/05/1940
Barlonomé Revilla	Pedro	29	Fossa	Fuente el Baz de Jarama (Madrid)	Ped	-	Mort	Ahuelat	15/11/1939
Batalia Antic	Agusti	58	Ninot 225 - S. Pablo	Tarragona	-	-	-	Malaltia	08/02/1939
Batet Solanes	Salvador	25	Fossa	El Vendrell	Impressor	05/06/1939	Mort	Ahuelat	15/07/1939
Batetini Galup	Rafael	52	Ninot 106 - S. Mercedes	Tarragona	Melge	31/03/1939	Mort	Ahuelat	11/04/1939
Baufeta Sedó	Josep	53	Fossa	Falset	-	02/06/1939	12 anys	Malaltia	09/01/1941
Bayart Ferreres	Miquel	64	Fossa	Ampostá	Palaia	12/07/1939	Mort	Ahuelat	16/11/1939
Bel Boix	Josep	22	Fossa	Gandesa	Pagès	27/03/1940	Mort	Ahuelat	30/08/1940
Bel Montsech	Agusti	28	Fossa	Xerta	Pagès	12/07/1939	Mort	Ahuelat	16/11/1939
Beltran Beltran	Guillem	39	Fossa	Torredembará	Palaia	26/04/1939	Mort	Ahuelat	16/05/1939
Beltran Jové	Joan	26	Fossa	Tortosa	Fuster	16/05/1939	Mort	Ahuelat	14/07/1939
Bellí Mayor	Joan	31	Fossa	Ampostá	Pagès	29/04/1939	Mort	Ahuelat	20/09/1939
Ben Hassam	Ali	35	Fossa	Dhan (Argelia)	Militar	09/05/1939	Mort	Ahuelat	09/08/1939
Benach Vergés	Josep	51	Fossa	Port d'Armentera	-	-	-	Malaltia	19/05/1939
Benaiges Bladé	Francesc	36	Ninot 16 - Sec. 6a	Rasquera	Pagès	07/07/1939	Mort	Ahuelat	17/11/1939
Berbis Boasqu	Romá	27	Ninot 157 - S. Augusto	Prat de Comte	Pagès	13/07/1942	Mort	Ahuelat	13/05/1943
Berenguer Rodas	Ricard	-	Fossa	No consta	-	-	-	-	02/04/1939
Berenguer Tarragó	Joan	42	Fossa	Tortosa	Ped	26/03/1939	Mort	Ahuelat	24/04/1939
Bernal Echevarria	Jeroni	23	Fossa	Tortosa	Educador	04/08/1939	Mort	Ahuelat	15/11/1939
Bernal Lou	Libori	66	Fossa	Ruix	-	-	-	Malaltia	10/04/1939

Fitxa Francesc Benaiges, pàgina online del memorial democràtic.

Francesc Benaiges Bladé

Dades personals

Renom o motiu:
 Data de naixement: 1903
 Sexe: Home
 Condició: Civil

Estat civil: Casat/de
 Nom del pare: Francesc
 Nom de la mare: Teresa

Lloc de naixement:
 Municipi: Rasquera
 Comarca / illa / parroquia: Ribera d'Ebre
 Província: Tarragona
 Estat: Espanya
 Nucli / entitat menor: Rasquera
 Comunitat / regió: Rasquera

Últim veïnatge:
 Municipi: Rasquera
 Comarca / illa / parroquia: Ribera d'Ebre
 Província: Tarragona
 Estat: Espanya
 Nucli / entitat menor: Rasquera
 Comunitat / regió: Rasquera

Dades de la mort o desaparició

Circumstància: Mort
 Data: 17-11-1939
 Àmbit: Repressió franquista
 Front:
 Nucli: Tarragona
 Municipi: Tarragona
 Comunitat: Catalunya
 Estat: Espanya

Data d'actualització d'aquest registre: 10-07-2019
 Font: Cost Humà de la Guerra Civil. Memorial Democràtic, Departament de Justícia

Declaració d'anul·lació de les causes, sentències i resolucions que va dictar l'Auditoria de la IV Regió Militar.

Benvolgut Josep Àngel Benaiges,

En resposta a la vostra sol·licitud, i d'acord amb la Llei 11/2017, de 4 de juliol, de reparació jurídica de les víctimes del franquisme, us lliurem aquest document oficial signat pel conseller de Justícia per al restabliment de l'honor, la dignitat i la memòria de Francisco Benaiges, que va ser processat pels tribunals franquistes.

Com és sabut, el 18 de juliol de 1936 es va produir un cop d'Estat militar de signe feixista contra el govern legítim de la Segona República. El cop d'Estat va fracassar, però va donar lloc a una llarga i sagnant Guerra Civil (1936-1939) que van acabar guanyant els insurrectes.

La victòria del feixisme va comportar una brutal i cruel onada de repressió contra totes aquelles persones que, per raó de la seva filiació política, sindical o associativa, les seves idees o creences, o per les seves opcions vitals, van ser considerades enemigues del franquisme.

A Catalunya, el règim feixista va derogar per la força de les armes l'Estatut del 1932 i el va substituir per un ordenament jurídic il·legítim i il·legal. En el marc d'aquest nou ordenament jurídic, el franquisme va crear els tribunals de l'Auditoria de Guerra de l'Exèrcit d'Ocupació, posteriorment anomenada Auditoria de la IV Regió Militar, institucionalitzant així una maquinària de repressió que va operar a Catalunya entre l'abril de 1938 i el desembre de 1978.

El 4 de juliol del 2017 el Parlament de Catalunya, en un acte de sobirania, va fer justícia i va aprovar la Llei de reparació jurídica de les víctimes del franquisme, en virtut de la qual es declaren il·legals els tribunals franquistes i s'anul·len totes les causes, sentències i resolucions que van dictar.

Convençuts com estem que aquest és un acte de justícia, dignitat i memòria que ens honora i defineix com a país, aprofitem per saludar-vos ben cordialment,

Xavier Bernadí i Gil
Director general de Dret i d'Entitats Jurídiques

Barcelona, 13 setembre de 2018

Generalitat de Catalunya
Departament de Justícia

Carles Mundó i Blanch

Conseller de Justícia

Falg constar:

La Llei 11/2017, de 4 de juliol, de reparació jurídica de les víctimes del franquisme, aprovada pel Parlament de Catalunya i publicada al DOGC núm. 7406, declara il·legals els tribunals de l'Auditoria de Guerra de l'Exèrcit d'Ocupació, posteriorment anomenada Auditoria de la IV Regió Militar, que van actuar a Catalunya entre l'abril de 1938 i el desembre de 1978. En conseqüència, la Llei 11/2017 declara la nul·litat de ple dret, originària o sobrevinguda, de totes les causes, sentències i resolucions que consten relacionades a l'Anunci publicat al DOGC núm. 7409, entre les quals hi consta el procediment contra

FRANCISCO BENAIGES BLADÉ

I perquè en quedi constància, així ho signo, a Barcelona, el dia 20 de juliol de 2017

El conseller de Justícia

